

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**М. Д. БІЛИК
І. А. ЗОЛОТЬКО**

ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ

**Навчально-методичний посібник
для самостійного вивчення дисципліни**

Рекомендовано Міністерством освіти України

Київ 2006

ББК 65.261.4
Б 61

*Розповсюджувати та тиражувати
без офіційного дозволу КНЕУ заборонено*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Ю. І. Осадчий, д-р екон. наук, проф.
(Міжрегіон. ін-т післядиплом. освіти М-ва освіти України)

О. М. Тимченко, канд. екон. наук, доц.
(Київ. нац. екон. ун-т)

Білик М. Д., Золотько І. А.

Б 61 Податкова система України: Навч.-метод. посібник для
самост. вивч. дисц. — К.: КНЕУ, 2006. — 192 с.

ISBN 966–574–178–0

У навчально-методичному посібнику систематизовані теоретичні та методологічні основи податкової системи України, наведено типову програму для викладання відповідної дисципліни, методичні вказівки для самостійного її вивчення, плани семінарських занять та навчальні завдання, методичні вказівки до виконання курсової роботи. Посібник також містить словник термінів та структурно-логічні схеми з питань оподаткування.

Для студентів і викладачів вищих навчальних закладів і факультетів, працівників податкових та фінансових органів.

ББК 65.261.4

ISBN 966–574–178–0

© М. Д. Білик, І. А. Золотько, 2000
© КНЕУ, 2006

Навчальне видання

БЛИК Марія Дмитрівна
ЗОЛОТЬКО Ірина Анатоліївна

ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ

**Навчально-методичний посібник
для самостійного вивчення дисципліни**

Редактор *І. Судзиловська*
Художник обкладинки *О. Стеценко*
Технічний редактор *Т. Піхота*
Коректор *І. Савлук*
Комп'ютерна верстка *Н. Мишко*

Підписано до друку 25.02.2000. Формат 60×84/16. Папір офсет. №1.
Гарнітура Тип Таймс. Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 11,16. Умовн. фарбовідб. 11,27.
Обл.-вид. арк. 12,70. Наклад 2000 прим. Зам. № 9-1813.

Видавництво КНЕУ
03680, м. Київ, проспект Перемоги, 54/1
Тел. (044) 458-00-66; тел./факс (044) 446-64-58
E-mail: publish@kneu.kiev.ua

ЗМІСТ

---

1. Типова програма	3
2. Навчально-методичне забезпечення	13
2.1. Методичні поради (вказівки) до вивчення тем курсу	13
2.2. Плани семінарських занять з дисципліни: «Податкова система України»	101
2.3. Методичне забезпечення для самостійної роботи студентів з дисципліни: «Податкова система України»	105
2.4. Методичне забезпечення для індивідуальної роботи студентів з дисципліни: «Податкова система України»	107
2.5. Навчальні завдання для практичних занять з дисципліни: «Податкова система України»	109
2.5.1. Контрольні питання	109
2.5.2. Тести	110
2.5.3. Задачі	114
2.5.4. Контрольні задачі, які мають бути вирішені з використанням комп'ютерної програми «Excel»	119
2.5.5. Ділова гра: «Прибуткове оподаткування фізичних осіб»	120
2.6. Методичні вказівки до виконання курсової роботи з дисципліни: «Податкова система України»	124
2.6.1. Мета курсової роботи	124
2.6.2. Загальні вимоги до курсової роботи	124
2.6.3. Етапи підготовки курсової роботи	125
2.6.4. Вибір теми курсової роботи і складання плану	125
2.6.5. Підбір літератури, статистичної інформації та інших матеріалів	125
2.6.6. Структура і зміст курсової роботи	126
2.6.7. Оформлення курсової роботи	127
2.6.8. Рецензування і захист курсової роботи	128
3. Словник термінів по курсу «Податкова система України»	129
4. Схеми строків сплати, подання звітності по основних платежах і зборах; формування валових доходів і витрат підприємств та надання пільг при визначенні податку на прибуток ...	143
<i>Література</i>	176
<i>Додатки</i>	179

1. ТИПОВА ПРОГРАМА

ТЕМА 1. СУТНІСТЬ ТА ВИДИ ПОДАТКІВ

Сутність податків. Генезис податків. Зародження держави і податків. Історичний розвиток форм оподаткування. Визначення податків, їх ознаки як економічної категорії. Податки та інші форми платежів до бюджету — плата, відрахування, неподаткові доходи.

Функції податків. Фіскальна функція, механізм її реалізації. Податки як основа фінансової бази держави. Регулююча функція. Основні напрямки регулювання економіки та соціальної сфери. Дискусійні питання функцій податків.

Термінологія оподаткування. Елементи податку: суб'єкт (платник) і носій, об'єкт оподаткування, джерело сплати, одиниця оподаткування, податкова ставка, квота. Методи побудови податкових ставок. Універсальні та диференційовані податкові ставки. Тверді та процентні ставки. Види твердих ставок: фіксовані та відносні. Види процентних ставок: пропорційні, прогресивні, регресивні.

Класифікація податків, її ознаки. Поділ податків за економічним змістом на прямі та непрямі. Класифікація податків за економічною ознакою об'єкта оподаткування — податки на доходи, капітал і споживання. Класифікація за ознакою органів державної влади, які їх встановлюють, — загальнодержавні та місцеві податки. Класифікація податків залежно від способу їх стягнення — розкладні і окладні.

Види прямих податків. Реальні податки: поземельний, подомовий, промисловий, податок на грошовий капітал. Особисті податки: подушний, прибутковий, майновий, на спадщину і

дарування. Прибутковий податок як основний вид прямих податків. Індивідуальний і корпоративний прибутковий податок. Переваги й недоліки прямих податків, проблеми їх справляння. Регулюючий механізм окремих видів прямих податків.

Види непрямих податків: акцизи, фіскальні монополії, мито. Специфічні та універсальні акцизи, їх види. Податок на додану вартість в системі універсальних акцизів. Види і призначення мита. Митна політика. Переваги та недоліки непрямих податків, їх місце в податковій системі.

ТЕМА 2. ПОДАТКОВА СИСТЕМА І ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ

Податки в системі державних доходів. Методи формування державних доходів. Податковий метод формування доходів держави як основний в умовах ринкової економіки.

Податкова система. Поняття податкової системи і вимоги до неї. Обсяг видатків бюджету як визначальна база побудови податкової системи. Рівень централізації валового внутрішнього продукту в бюджеті, його залежність від обсягу і характеру функцій держави.

Податкова політика: поняття податкової політики та її напрямки. Основні принципи податкової політики: фіскальна, економічна та соціальна ефективність. Елементи принципу фіскальної ефективності: достатність доходів, мінімізація видатків на збирання податків, запобігання ухиленню від сплати податків, еластичність (гнучкість) податкової системи, рівномірне розподілення податків між адміністративно-територіальними одиницями.

Податкова система України. Основні етапи її становлення. Склад і структура податкової системи України. Податкова політика України в сучасних умовах.

ТЕМА 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ І ПОДАТКОВОЇ РОБОТИ

Податкова служба держави. Історія формування податкової служби в Україні. Організаційна структура органів державної податкової служби та їх основні завдання. Функції Державної податкової адміністрації України. Функції середнього та базового рівня державної податкової служби України. Податкова міліція як складова частина органів податкової служби та її завдання.

Повноваження органів державної податкової служби. Фінансові та адміністративні санкції, які накладаються органами

податкової служби. Обов'язки та відповідальність посадових осіб податкових органів.

Основи та організація податкової роботи, її основні елементи. Правове регламентування встановлення податків.

Облік платників як один з головних елементів податкової роботи. Особливості обліку юридичних осіб. Порядок реєстрації юридичних осіб. Реєстр юридичних осіб. Державна реєстрація фізичних осіб — платників податків. Присвоєння ідентифікаційних номерів фізичним особам — платникам податків. Особливості взяття на облік фізичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності. Особливості взяття на облік фізичних осіб, які не є суб'єктами підприємницької діяльності та отримують доходи не за місцем основної роботи.

Облік податків і неподаткових платежів. Особові рахунки — порядок їх відкриття і ведення. Документи, що використовуються для записів в особових рахунках.

ТЕМА 4. ПОДАТОК НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

Сутність податку на додану вартість, його зародження і розвиток. Передумови введення податку на додану вартість в Україні. Поняття доданої вартості, методи її обчислення.

Платники і ставки податку на додану вартість. Сутність нульової ставки по податку на додану вартість. Операції, що оподатковуються за нульовою ставкою. Об'єкт оподаткування. Операції, що включаються в об'єкт оподаткування. Перелік операцій, що виключені з об'єкта оподаткування.

Поняття бази оподаткування по податку на додану вартість. Порядок визначення бази оподаткування для операцій різних видів.

Пільги по податку на додану вартість. Види пільг по податку на додану вартість: нульова ставка, звільнення від оподаткування, виключення з об'єкта оподаткування. Різниця в механізмі нарахування податку на додану вартість за різних видів пільг. Перелік операцій, що звільнюються від оподаткування.

Порядок визначення суми податку на додану вартість, що підлягає сплаті до бюджету або відшкодуванню з бюджету. Звітний податковий період. Поняття податкового зобов'язання і податкового кредиту. Порядок визначення дати податкового зобов'язання. Порядок визначення дати податкового кредиту. Податкова накладна як основний звітний податковий документ. Порядок відшкодування податку на додану вартість з бюджету для

операцій, що оподатковуються за нульовою ставкою, і для інших видів операцій.

Строки сплати ПДВ. Податковий вексель. Умови та порядок надання платником податкового векселя. Порядок включення сум податкового векселя до суми податкових зобов'язань і суми податкового кредиту платника.

ТЕМА 5. АКЦИЗНИЙ ЗБІР

Акцизний збір як форма специфічних акцизів. Історія його введення в Україні. Акцизний збір в системі інших непрямих податків, його недоліки та переваги.

Платники акцизного збору. Об'єкт оподаткування для вітчизняних та імпорتنих товарів. Перелік підакцизних товарів. Два види ставок по акцизному збору: тверді (фіксовані) та процентні (пропорційні).

Порядок визначення оподатковуваного обороту та суми акцизного збору для вітчизняних та імпорتنих товарів, щодо яких застосовуються процентні ставки.

Порядок визначення сум акцизного збору для вітчизняних та імпорتنих товарів, щодо яких застосовуються тверді ставки.

Особливості у механізмі оподаткування алкогольних та тютюнових виробів. Акцизні марки: порядок їх отримання вітчизняними виробниками та імпортерами і використання. Строки сплати акцизного збору для імпортерів алкогольних та тютюнових виробів. Особливості митного оформлення для імпортерів алкогольних та тютюнових виробів.

Пільги по акцизному збору. Строки сплати та подання розрахунків до податкових органів.

ТЕМА 6. МИТО

Мито в системі непрямих податків. Митна політика та її цілі. Термінологія митної справи: митна територія, митний контроль, види переміщення через митний кордон, митна декларація та декларанти.

Платники мита. Об'єкт оподаткування. Порядок визначення митної вартості. Два види митних ставок: тверді та процентні. Види процентних ставок: преференційні, пільгові, повні. Пільги для юридичних і фізичних осіб. Порядок надання відстрочок у сплаті мита.

Порядок визначення суми мита та його сплати на рахунки митних органів. Порядок перерахування мита до бюджету.

ТЕМА 7. ПОДАТОК НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ

Прибуткове оподаткування в системі податків з підприємств. Загальна характеристика прибутку як об'єкта оподаткування. Бюджетне значення податку на прибуток підприємств. Податок на прибуток як регулюючий чинник. Переваги і недоліки податку на прибуток підприємств.

Платники і ставки податку на прибуток. Об'єкт оподаткування. Поняття валового доходу. Переліки надходжень, які включаються і які не включаються до валового доходу. Порядок визначення скоригованого валового доходу.

Поняття валових витрат. Переліки витрат, які включаються і які не включаються до складу валових витрат. Особливості віднесення витрат подвійного призначення до складу валових витрат платника податку.

Податкові періоди. Порядок визначення дати збільшення валового доходу для різних видів операцій. Порядок визначення дати збільшення валових витрат для різних видів операцій. Поняття безнадійної заборгованості та порядок її врегулювання. Порядок зарахування суми від'ємного значення об'єкта оподаткування в наступних податкових періодах.

Особливості оподаткування деяких видів операцій, товарів і платників.

Оподаткування страхової діяльності. Порядок оподаткування результатів діяльності, що здійснюється за довгостроковим контрактом. Поняття неприбуткової установи або організації та види їх доходів, які звільняються від оподаткування. Порядок оподаткування виграшів в лотерею та інші види ігор. Оподаткування нерезидентів. Особливості оподаткування підприємств з виробництва автомобілів. Особливості оподаткування операцій із розрахунками в іноземній валюті. Оподаткування операцій з торгівлі цінними паперами. Оподаткування дивідендів та спільної діяльності на території України. Оподаткування операцій з борговими вимогами та зобов'язаннями.

Визначення амортизації. Переліки витрат, які підлягають і які не підлягають амортизації. Визначення основних фондів та їх груп. Порядок визначення і нарахування сум амортизаційних відрахувань. Порядок збільшення і зменшення балансової вартості груп основних фондів. Норми амортизації.

Пільги по податку на прибуток. Усунення подвійного оподаткування. Порядок нарахування податку на прибуток і строки сплати. Авансові платежі: порядок встановлення і строки сплати. Відповідальність платників податку.

ТЕМА 8. ФІКСОВАНИЙ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ ПОДАТОК

Необхідність змін в оподаткуванні сільськогосподарських товаровиробників. Перелік податків і зборів, в рахунок яких сплачується фіксований сільськогосподарський податок.

Платники фіксованого сільськогосподарського податку. Взаємозв'язок та коригування фіксованого сільськогосподарського податку залежно від суми податків і зборів, сплачених у 1997 році.

Об'єкт оподаткування та ставки фіксованого сільськогосподарського податку. Особливості оподаткування сільськогосподарських виробників, які здійснюють сільськогосподарську діяльність на гірських та поліських територіях.

Порядок нарахування та строки сплати фіксованого сільськогосподарського податку. Зарахування його до бюджетів та державних цільових фондів.

ТЕМА 9. ПРИБУТКОВИЙ ПОДАТОК З ГРОМАДЯН (оподаткування фізичних осіб)

Прибутковий податок з громадян як форма індивідуального прибуткового оподаткування. Бюджетне і соціальне значення прибуткового податку з громадян. Переваги і недоліки прибуткового оподаткування громадян.

Платники прибуткового податку з громадян. Побудова шкали ставок оподаткування. Неоподатковуваний мінімум доходів громадян як основа для побудови шкали ставок.

Об'єкт оподаткування. Порядок його визначення для громадян, котрі мають і котрі не мають постійного місця проживання в Україні. Особливості визначення об'єкта оподаткування для громадян, які займаються підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи.

Пільги по прибутковому податку з громадян. Перелік певних видів доходів, що звільняються від оподаткування. Зменшення сукупного оподаткованого доходу для окремих категорій громадян. Повноваження місцевих органів влади щодо надання пільг з прибуткового податку з громадян.

Порядок оподаткування доходів громадян за місцем основної роботи. Перерахунок суми прибуткового податку виходячи з річної суми

оподатковуваного доходу. Порядок оподаткування доходів громадян не за місцем основної роботи. Декларування громадянами, які отримували доходи не за місцем основної роботи, доходів у податкових органах. Усунення подвійного оподаткування.

Особливості оподаткування доходів іноземних громадян та осіб без громадянства. Порядок визначення оподатковуваного доходу. Порядок обчислення і сплати податку.

Особливості оподаткування доходів громадян від заняття підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи. Порядок визначення оподатковуваного доходу. Порядок нарахування та строки сплати авансових платежів. Порядок та строки подання декларації про фактично отримані доходи. Порядок перерахунків по податку.

Фіксований податок як форма сплати прибуткового податку з громадян. Умови щодо сплати податку шляхом придбання патенту. Форма патенту, порядок його отримання. Розміри фіксованого податку. Строки, на які видається патент та порядок його скасування.

Обов'язки та відповідальність громадян щодо сплати прибуткового податку з громадян.

ТЕМА 10. СПРОЩЕНА СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Необхідність запровадження спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва (єдиного податку). Перелік юридичних і фізичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності, які мають право перейти на сплату єдиного податку. Перелік податків і зборів, в рахунок яких сплачується єдиний податок.

Особливості нарахуванні і сплати єдиного податку для юридичних осіб. Ставки єдиного податку для суб'єктів підприємницької діяльності — юридичних осіб. Строки і порядок сплати та подання розрахунків для юридичних осіб. Порядок зарахування податку до бюджетів та державних цільових фондів.

Особливості у нарахуванні і сплаті єдиного податку для фізичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності. Ставка єдиного податку для суб'єктів підприємницької діяльності — фізичних осіб. Строки і порядок сплати та подання розрахунків для фізичних осіб. Порядок зарахування податку до бюджетів та державних цільових фондів.

Порядок переходу платників до спрощеної системи оподаткування.

ТЕМА 11. ПЛАТА ЗА РЕСУРСИ ТА ПОСЛУГИ

Підстави і мета встановлення плати за ресурси та послуги. Державна власність на ресурси як основа отримання державою доходів за їх використання. Плата за ресурси як інструмент впливу на економічне і раціональне використання ресурсів. Види плати за ресурси та послуги.

Збір за спеціальне використання лісових ресурсів (лісовий дохід), його сутність і призначення. Види і форми лісового доходу. Встановлення такс на лісові ресурси. Порядок видання дозволу на використання лісових ресурсів, лісорубний ордер та лісовий квиток. Строки сплати.

Збір за спеціальне використання водних ресурсів (плата за воду), його платники і об'єкт оподаткування. Порядок визначення нормативів плати. Дозвіл і ліміт на спеціальне використання водних ресурсів. Порядок обчислення суми плати за воду в межах ліміту і за понадлімітне використання. Строки сплати плати за воду та звітність платників.

Збір за геологорозвідувальні роботи, виконані за рахунок Державного бюджету. Платники. Нормативи. Порядок і строки сплати та подання розрахунків до податкових органів.

Рентна плата за нафту і газ. Платники і ставки. Порядок затвердження ставок. Визначення дати відпуску продукції. Порядок визначення суми рентної плати. Строки сплати та подання розрахунків до податкових органів.

Відрахування від плати за транзит природного газу, нафти і аміаку. Платники. Ставки. Строки сплати та подання розрахунків до податкових органів.

Платежі за користування надрами. Платники. Об'єкти оподаткування. Встановлення нормативів. Строки сплати та подання розрахунків до податкових органів.

Державне мито, його сутність та види. Побудова ставок державного мита. Порядок сплати державного мита і його перерахування до бюджету.

Єдиний збір, який справляється у пунктах пропуску через державний кордон України, його сутність. Ставки і порядок сплати.

Гербовий збір. Платники і ставки. Порядок сплати.

ТЕМА 12. ПЛАТА ЗА ЗЕМЛЮ

Плата за землю: загальна характеристика, переваги і недоліки. Плата за землю як інструмент раціонального використання земельних угідь і регулювання розміщення виробництва та населення в регіональному розрізі. Платники та об'єкт оподаткування. Форми плати за землю: земельний податок та орендна плата.

Диференціація ставок залежно від призначення земельних ділянок, їх місцезнаходження і якісних характеристик.

Земельний податок із земель сільськогосподарського призначення.

Порядок встановлення ставок.

Земельний податок із земель несільськогосподарського призначення. Порядок встановлення ставок для земель, грошову оцінку яких встановлено і не встановлено. Особливості встановлення ставок для різних платників та видів діяльності.

Звільнення від сплати земельного податку. Строки сплати.

ТЕМА 13. ПОДАТКИ, ЩО НАДХОДЯТЬ ДО МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Склад місцевих податків і зборів. Загальнодержавні і місцеві податки та збори. Повноваження місцевих органів влади щодо встановлення місцевих податків і зборів.

Податок на промисел, його призначення. Платники податку, порядок визначення суми податку та її сплати.

Податок з власників транспортних засобів. Платники та об'єкт оподаткування. Ставки податку. Порядок і строки сплати податку.

Місцеві податки: комунальний і податок з реклами.

Місцеві збори: готельний збір; збір за припаркування автотранспорту; ринковий збір; збір за видачу ордера на квартиру; курортний збір; збір за участь у перегонах на іподромі; збір за виграш у перегонах на іподромі; збір з осіб, які беруть участь у грі на тоталізаторі на іподромі; збір за право використання місцевої символіки; збір за право проведення кіно- і телезйомок; збір за проведення місцевого аукціону, конкурсного розпродажу і лотерей; збір за проїзд по території прикордонних областей автотранспорту, що прямує за кордон; збір за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі та сфери послуг; збір з власників собак; збір за право використання суб'єктами підприємницької діяльності приміщень, пов'язаних з їх діяльністю, що знаходяться у центральній частині населеного пункту та у будинках, що є пам'ятками історії та культури.

ТЕМА 14. НЕПОДАТКОВІ ПЛАТЕЖІ ДО БЮДЖЕТУ

Характер, призначення і бюджетна роль неподаткових платежів. Групи неподаткових платежів.

Доходи від державної власності: надходження від грошово-речових лотерей, надходження дивідендів від суб'єктів підприємницької діяльності, утворених за участю державних підприємств і організацій, доходи від реалізації державного майна та інші.

Адміністративні збори і платежі: збори, що стягуються ДАІ, Державним комітетом України з нагляду за охороною праці тощо.

Надходження від штрафів та фінансових санкцій: адміністративні штрафи, санкції за порушення правил пожежної безпеки; суми, стягнені з винних осіб за шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації тощо.

Інші неподаткові надходження: надходження коштів від реалізації майна, що перейшло у власність держави, надходження сум кредиторської та депонентської заборгованості підприємств, установ та організацій, щодо яких минув строк позовної давності, надходження коштів від Державного комітету з матеріальних резервів тощо.

Тема 15. Збори та цільові відрахування

Збори на формування цільових державних фондів. Правова основа зборів. Збір на обов'язкове державне пенсійне страхування. Порядок визначення відрахувань. Платники збору. Об'єкт оподаткування, джерело відрахувань, ставки збору, порядок сплати. Особливості визначення об'єкта оподаткування для обчислення суми збору щодо окремих суб'єктів підприємницької діяльності.

Збір на обов'язкове соціальне страхування. Платники збору, об'єкт оподаткування, джерело відрахувань, ставки збору, порядок сплати. Особливості збору на обов'язкове соціальне страхування.

Внески в державний інноваційний фонд. Платники збору, об'єкт оподаткування, джерело внесків, ставки, порядок сплати.

Відрахування на фінансування дорожнього господарства. Правова основа відрахувань. Різновиди відрахувань, платники, об'єкт для розрахунку, розмір відрахувань, порядок сплати.

Вплив відрахувань в цільові державні фонди на фінансово-господарську діяльність підприємств.

2. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

2.1. МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ (ВКАЗІВКИ) ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМ КУРСУ

Тема «Сутність та види податків»

Вихідним положенням для поняття сутності податків є розуміння того, що податки є найважливішою і найдавнішою формою фінансових відносин між державою і членами суспільства. Поява податків зумовлена виникненням держави і виконанням державою суспільно необхідних функцій. За економічним змістом податки — це фінансові відносини між державою і платниками податків з метою створення загальнодержавного централізованого фонду грошових коштів, необхідних для виконання державою її функцій.

Централізований фонд грошових коштів держави може бути сформованим як за рахунок податків, так і за рахунок інших надходжень, таких як плата, відрахування, власні доходи держави і неподаткові доходи. Ці поняття необхідно розрізнити за допомогою ознак, що характеризують ту чи іншу фінансову категорію. Важливо звернути увагу на різну структуру податкових надходжень до централізованого фонду грошових коштів держави в країнах з ринковою економікою та в країнах з перехідною економікою. В перспективі в Україні має змінитися структура у бік зростання питомої ваги прямих податків.

Податок як фінансову і економічну категорію характеризують такі ознаки: *примусовий характер, безеквівалентність, відсутність цільового використання, законодавча регламентація, однаковий підхід до всіх платників, зміна форми власності*. **Плата** на відміну від податків передбачає певну еквівалентність відносин платника з державою. **Відрахування** передбачають цільове призначення платежів. **Власні доходи** держави виникають у держави як власника засобів виробництва. До

неподаткових доходів держави відносять різноманітні платежі, введення яких не має на меті фіскальні інтереси держави,

наприклад, фінансові санкції і штрафи, доходи від конфіскованого майна тощо.

Сутність податків як економічної категорії проявляється в їх функціях. Функції податків впливають із функцій фінансів. Податки безпосередньо пов'язані з розподільною функцією фінансів в частині перерозподілу вартості валового внутрішнього продукту від юридичних і фізичних осіб на користь держави, тобто виступають методом централізації ВВП у бюджеті, виконуючи тим самим фіскальну функцію. Крім фіскальної податки виконують регулюючу функцію, суть якої полягає у впливі податків на різні сторони діяльності їх платників.

Таким чином, через фіскальну функцію системи оподаткування задовольняються загальнонаціональні необхідні потреби, а за допомогою регулюючої функції формуються протидії надлишковому фіскальному тиску, тобто створюються спеціальні механізми, які забезпечують баланс економічних інтересів держави, юридичних та фізичних осіб.

Обидві функції податків дозволяють трансформувати внутрішній потенціал оподаткування із абстрактно сприйманої їх спроможності впливати на якісні і кількісні параметри базису в реальні результати такої дії. Цей процес відображено на схемі 1. Аналітична оцінка досягнутих результатів, співставлення їх з прогнозними і очікуваними в кожний конкретний період часу дозволяють судити про роль всієї системи оподаткування, окремих груп податків (прямі і непрямі податки, ресурсні або податки на майно, місцеві податки тощо), а також кожного податку окремо, залежно від функцій податків, що розглядаються.

Вивчаючи функції податків, необхідно звернути увагу на те, що серед економістів не існує єдиної точки зору щодо функцій, які виконують податки, і крім вищезазначених називаються ще розподільна, контрольна, стимулююча, економічна та соціальна функції податків.

В основі побудови механізму стягнення податків лежать елементи системи оподаткування, такі як: **суб'єкт**, **об'єкт**, **ставка**, **одиниця оподаткування**, **джерело сплати** і **квота**. **Суб'єкт** або платник податку — це та фізична або юридична особа, яка безпосередньо його сплачує. **Об'єкт** оподаткування вказує на те, що саме оподатковується.

Одиниця оподаткування — це одиниця виміру (фізичного чи грошового) об'єкта оподаткування. **Ставка** — це розмір податку на одиницю оподаткування. В залежності від обсягу

оподатковуваних операцій ставки можуть бути *універсальні* або *диференційовані*.

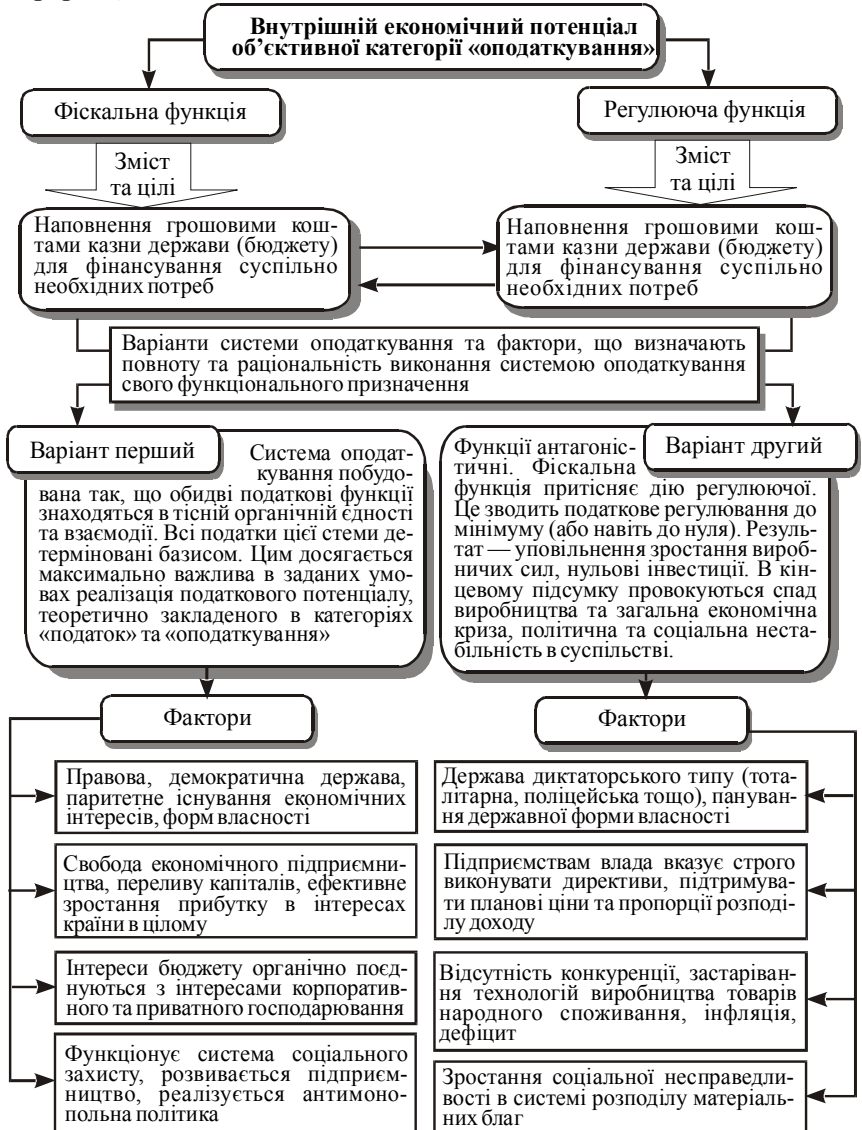

Схема 1

За побудовою ставки поділяються на *тверді* і *процентні*. В свою чергу, тверді ставки поділяються на *фіксовані* — тобто в грошовому виразі на одиницю оподаткування, виражену в кількісному виразі, і *відносні* — тобто в частках до встановленої державою величини в грошовому виразі, наприклад, в частках до мінімальної заробітної плати. **Джерело сплати** — це дохід платника, з якого він сплачує податок. **Квота** — це частка податку в доходах платника.

Класифікація податків дає можливість більш повно висвітлити сутність та функції податків, показати їх роль у податковій політиці держави, напрям і характер впливу на соціально-економічну сферу. Податки класифікують за кількома ознаками.

За економічним змістом об'єкта оподаткування податки поділяються на **податки на доходи**, **податки на споживання**, **податки на майно**.

Залежно від рівня державних структур, які встановлюють податки, вони поділяються на **загальнодержавні** і **місцеві**, які відповідно встановлюються вищими або місцевими органами влади.

За способом стягнення розрізняють два види податків — **розкладні** і **окладні**. Розкладні податки встановлюються в загальній сумі відповідно до потреб в доходах, а потім цю суму розкладають (розподіляють) по окремих територіальних одиницях або платниках. Окладні податки передбачають установлення спочатку ставок, а відтак розміру податку для кожного платника окремо.

За формою оподаткування розрізняють **прямі** і **непрямі** податки. Прямі податки встановлюються безпосередньо щодо платників, їх розмір прямо залежить від масштабів об'єкта оподаткування. В свою чергу, прямі податки поділяються на дві групи: **особисті** та **реальні**. Особисті податки встановлюються персонально для конкретного платника. Видами особистих податків є **прибутковий**, **майновий**, **на спадщину** та **дарування**, **подушний**. Реальні податки передбачають оподаткування майна за зовнішніми ознаками. До них належать **земельний**, **домовий**, **промисловий**, **на грошовий капітал**.

Непрямі податки встановлюються в цінах товарів і послуг, а їх розмір для окремого платника прямо не залежить від його доходів.

У світовій практиці існують *три види непрямих податків*: **акцизи**, **фіскальна монополія** і **мито**. Нині в Україні стягуються акцизи, які в свою чергу складаються з **універсального** та **специфічних акцизів** і **мита**. Непрямі податки на відміну від

прямих мають свої переваги і недоліки. Вони ефективніші в фінансовому аспекті, оскільки оподатковують споживання, яке в свою чергу є більш стабільною і негнучкою величиною, ніж прибутки. Від них важко ухилитись і досить легко контролювати їх сплату. Непрямі податки не впливають на процеси нагромадження, але вони регресивні в соціальному аспекті і здійснюють досить значний вплив на загальні процеси ціноутворення.

Специфічні акцизи виникли набагато раніше, ніж універсальні. Характерними їх рисами є обмежений перелік товарів, по яких вони стягуються, та диференційовані ставки по окремих групах товарів. Універсальні акцизи відрізняються від специфічних універсальними ставками на всі групи товарів та ширшою базою оподаткування.

Поширення універсальних акцизів зумовлене низкою чинників. Широка база оподаткування забезпечує стійкі надходження до бюджету, які не залежать від змін в уподобаннях споживачів та асортименті реалізованих товарів. Універсальні ставки полегшують контроль податкових органів за правильністю сплати податку. Універсальні акцизи доволі нейтральні до процесів ціноутворення, оскільки податковий тягар рівномірно розподіляється між усіма групами товарів. Такі недоліки непрямих податків, як значний вплив на інфляційні процеси і регресивність в соціальному аспекті, виражені в універсальних акцизах яскравіше, ніж в інших непрямих податках.

У податковій практиці існують *три форми універсальних акцизів*: **податок з продажів (купівель)** у сфері оптової або роздрібною торгівлі, **податок з обороту** і **податок на додану вартість**. Об'єктом оподаткування податку з продажу (купівель) у ланках оптової чи роздрібною торгівлі є валовий дохід на кінцевому етапі реалізації чи виробництва товарів, тобто оподаткування проводиться лише один раз, на одному ступені руху товарів.

Податок з обороту також стягується з валового обороту, але вже на всіх ступенях руху товарів. Із цим пов'язаний значний недолік податків цієї групи — **кумулятивний ефект**, який полягає в тому, що в об'єкт оподаткування включаються податки, які були сплачені раніше, на попередніх етапах руху товарів. Податок на додану вартість сплачується на всіх етапах руху товарів, але об'єктом оподаткування виступає вже не валовий оборот, а додана вартість, що зберігає переваги податку з

обороту, але водночас ліквідує його головний недолік — кумулятивний ефект.

Фіскальна монополія — це прибуток держави від реалізації монополізованих державою товарів. При частковій монополії держава монополізує або тільки процес ціноутворення, або ціноутворення і виробництво певних видів товарів, або ціноутворення і реалізацію. При повній монополії держава залишає за собою виключне право на виробництво і реалізацію окремих товарів за встановленими нею цінами.

Мито встановлюється при переміщенні товарів через митний кордон держави, тобто при ввезенні, вивезенні або транспортуванні транзитом. На відміну від інших непрямих податків стягнення мита має за мету не стільки фіскальні потреби держави, скільки формування раціональної структури експорту і імпорту. Залежно від мети введення розрізняють наступні види мита: статистичне, фіскальне, протекціоністське, антидемпінгове, преференційне, зрівняльне.

Необхідно звернути увагу на порівняльну характеристику прямих і непрямих податків. Прямі податки майже не впливають на ціни, але зменшують доходи платників, тим самим впливаючи на обсяги інвестиційного і споживацького попиту. В той же час вони не змінюють структури попиту, на відміну від деяких видів непрямих податків. Пряма залежність між сумою прямих податків і обсягом доходу сприяє збільшенню можливостей для держави в регулюванні економічних процесів і вирішенні проблем соціальної справедливості за рахунок прогресивних ставок оподаткування. Проте з фіскальної точки зору вони поступаються непрямим в стабільності надходжень, в рівномірності розподілу надходжень по окремих регіонах, в існуванні більш сприятливих умов щодо ухилення від їх сплати.

Тема «Податкова система і податкова політика держави»

Перш ніж дати визначення поняттю «**податкова система**» і розглянути основи її побудови, слід звернути увагу на те, що існує пряма залежність між обсягом функцій, які виконує держава, і обсягом коштів, якого вона потребує. При цьому кошти, які централізує держава, можуть формуватись як за

допомогою *податкового методу*, так і за допомогою інших: **прямого вилучення доходів у підприємств**, що перебувають у державній власності; **платежів за використання державних угідь та майна, надання послуг; емісійного; позикового.**

Пряме вилучення доходів підприємств як основний метод формування доходів держави застосовується в умовах домінування державної форми власності. Отримання доходів у вигляді платежів за використання державних угідь та майна, надання послуг не має значного фіскального значення. Такі платежі є неподатковими і, як правило, мають еквівалентний характер.

За недостатністю коштів, які отримує держава за рахунок вищезазначених доходів, для фінансування видатків можуть використовуватися грошова емісія або залучатись запозичені кошти.

Грошова емісія як метод фінансування бюджетного дефіциту застосовується лише в країнах з нерозвинутим ринком цінних паперів, або в умовах недовіри населення до діючого уряду, який не несе відповідальності за запозичені кошти. Наслідком емісії є інфляція, яка негативно впливає на процеси відтворення основного капіталу та життєвий рівень населення, оскільки знецінює обігові кошти, накопичення для реконструкції та модернізації підприємств, грошові заощадження населення.

Запозичення коштів у фізичних і юридичних осіб державою відбувається у формі випуску державних позик, розміщення державних цінних паперів. Фінансування бюджетного дефіциту за рахунок державних позик не має таких інфляційних наслідків, як грошова емісія, оскільки не відбувається зростання грошової маси: на державні потреби витрачаються запозичені тимчасово вільні кошти юридичних та фізичних осіб. Але при досягненні державними позиками значного розміру вони можуть впливати на інфляційний процес, а також негативно впливають на обсяги інвестицій.

В умовах існування різних форм власності, коли державна власність не має домінуючого значення, основним методом формування доходів держави є податки, які в тій чи іншій країні складають податкову систему.

Податкова система — це сукупність різних видів податків, які справляються в державі. Побудова податкової система повинна спиратись на наукові основи, які передбачають застосування таких вимог, як *системність, встановлення визначальної бази цієї системи, формування правової основи і вихідних принципів.*

Вимога **системності** полягає в тому, що податки повинні бути взаємопов'язані між собою, органічно доповнювати один одного, не заходити в суперечність із системою в цілому та іншими її елементами. **Визначальною базою** побудови податкової системи є обсяг коштів, якого потребує держава для виконання покладених на неї функцій. **Правову основу системи доходів держави** становлять відносини власності, а **вихідними принципами** побудови податкової системи є: стимулювання підприємницької виробничої діяльності та інвестиційної активності, обов'язковість, рівнозначність і пропорційність, рівність, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації, соціальна справедливість, стабільність, економічна обґрунтованість, рівномірність сплати, єдиний підхід, доступність.

Система оподаткування в Україні представлена таким чином (схема 2).

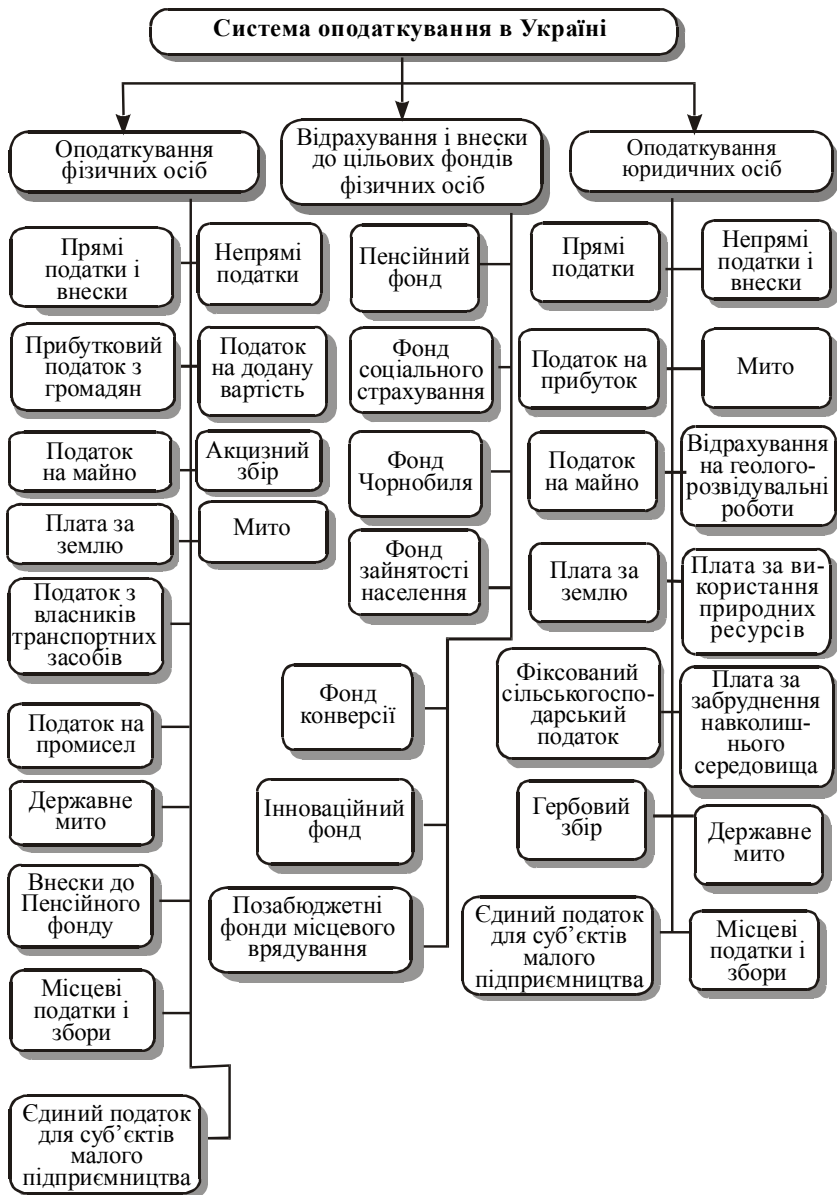

Схема 2

Система оподаткування, прийнята законодавством, — це практичний інструмент перерозподілу доходів потенційних

платників податків. Саме діюча система оподаткування дає уяву про повноту використання властивих оподаткуванню функцій, тобто ролі податкової системи. Ця роль залежить від об'єктивних і суб'єктивних факторів (схема 3).

Схема 3

В оподаткуванні відбувається зіткнення інтересів держави і платника. Вони по-різному оцінюють роль податків. Тому рівною

мірою позитивною для держави і платника роль системи оподаткування бути не може. Особливо полярні інтереси держави і платників в умовах кризи економіки і політики. В періоди кризи представники виконавчої і законодавчої влади повинні особливо слідкувати за станом податкового регулювання і своєчасно проводити коригування як системи оподаткування, так і всіх сфер виробничих відносин.

Роль податків у формуванні доходів бюджету виявляється через співвідношення між сумою податкових надходжень до бюджету, сумою груп податків, згрупованих за певними класифікаційними ознаками, і врешті, сумами окремих податків, з одного боку, і загальною величиною доходів бюджету, з другого. Найбільша питома вага тієї чи іншої групи податків, виду податку свідчить про їх значну роль у формуванні бюджету. На основі аналізу, проведеного в динаміці, у співставних цінах, визначаються значення оподаткування в проведенні стабілізації бюджетної політики та роль податків у розв'язанні соціальних завдань.

Роль податків відображає і співвідношення між окремими податками і групами податків, з одного боку, і загальною сумою податкових надходжень до бюджету, з другого. Порівнянням цих даних визначається, якій групі податків або виду податків у більшій мірі властива роль регулятора доходів бюджету.

Фіскальну роль оподаткування характеризують також дані про: частку виручки, що стягується з підприємств та доходів громадян; суми фінансових санкцій, які надходять до бюджету; витрати держави на утримання податкових служб; відхилення між загальною сумою податків, затвердженою в бюджеті, та їх величиною у звіті про виконання бюджету; розміри податково-бюджетних доходів і соціальних виплат із бюджету (запланованих і фактично виплачених).

Роль податків залежить від податкової політики, яку проводить держава.

Податкова політика — це діяльність держави у сфері встановлення і стягнення податків. Саме через податкову політику держави відбувається становлення і розвиток податкової системи держави. *Основними принципами податкової політики є **фіскальна і економічна ефективність, соціальна справедливість.***

Принцип фіскальної ефективності передбачає наступні елементи: достатність доходів, мінімізацію видатків на збирання доходів і запобігання ухиленню від сплати платежів до бюджету,

еластичність (або гнучкість) податкової системи, рівномірне розподілення податків між адміністративно-територіальними одиницями.

Запобігання ухиленню від сплати податків може бути досягнуто, **по-перше**, за рахунок створення такої системи платежів до бюджету, яка б надто високим рівнем оподаткування не створювала зацікавленості в несплаті податків; **по-друге**, за рахунок створення ефективної системи контролю за правильністю та своєчасністю сплати податків платниками. Слід підкреслити, що для мінімізації ухилень від сплати податків необхідно поєднувати обидва із названих методів, оскільки при високому рівні оподаткування навіть дуже значне збільшення адміністративної системи контролю за сплатою податків не забезпечує їх задовільного стягнення, в той час як видатки на утримання цієї системи сильно зростають.

Показник еластичності системи доходів бюджету показує, як змінюється обсяг надходжень до бюджету в залежності від зміни обсягу валового внутрішнього продукту (або якогось іншого макроекономічного показника). Податкова система з показником еластичності, близьким до одиниці, відповідає як інтересам бюджету, оскільки забезпечує автоматичне збільшення доходів в умовах економічного піднесення, так і інтересам платників, оскільки в період кризи з падінням промислового виробництва автоматично зменшуються і вимоги на сплату податків, що не веде до збільшення податкового тягаря в ненайкращий для виробників період.

Принцип економічної ефективності в процесі формування податкової системи має неоднозначне трактування. Податкові відносини виникають на стадії перерозподілу національного доходу і через податкову політику держава втручається у відносини перерозподілу. Отже, податкова політика впливає тим чи іншим чином на економічні процеси, незалежно від волі держави. Цей вплив можна назвати пасивним. Оскільки головним завданням політики державних доходів є забезпечення достатнього обсягу надходжень до бюджету, остільки вплив насамперед податкової політики на процеси відтворення має другорядне значення. Доти, поки доходи, які збирала держава, не займали значної питомої ваги в обсязі валового внутрішнього продукту, вплив податкової політики на відтворювальний процес був незначним і не привертав уваги політиків і економістів. Але при подальшому зростанні питомої ваги податків в обсязі ВВП виникає необхідність

стягувати необхідні кошти найбільш раціональним шляхом, тобто приводячи до мінімуму негативні наслідки для розвитку економіки. В подальшому дискусії про те, як мінімізувати негативні наслідки оподаткування, переросли в дискусії про те, чи повинна держава використовувати податкову політику як активний регулятор відтворювальних процесів (тобто для досягнення інших цілей крім фіскальних). Обговорення цієї проблеми продовжується і дотепер.

З точки зору проблем **соціальної справедливості** платниками податків мають виступати всі члени суспільства, які отримують доходи. Прямі і непрямі податки у вирішенні цієї проблеми мають різне значення. Традиційним є відношення до непрямих податків як до регресивних у соціальному плані. Стягнення непрямих податків на предмети першої необхідності за високими ставками, споживачами яких є сім'ї з досить високим рівнем доходів, дещо пом'якшує проблему соціальної справедливості, але її не вирішує. Переваги прямих податків у вирішенні проблем соціальної справедливості полягають у тому, що рівень оподаткування прямо пов'язаний з доходами, які отримують фізичні і юридичні особи. Суперечки точаться навколо питань необхідності прогресивного оподаткування високих доходів, оскільки з точки зору соціальної справедливості, особи, які мають високий рівень доходів, можуть сплачувати до бюджету більшу у відносному значенні частину доходів, за допомогою чого відбувається перерозподіл коштів між населенням. Але при досить високій прогресії в оподаткуванні виникають негативні наслідки, такі як втрата платниками стимулів до більш інтенсивної праці і зацікавленість в ухиленні від сплати податків.

Склад і структура доходів бюджету характеризують фінансову політику та фінансовий стан держави. Дані про зведений бюджет України (за вирахуванням фондів цільового призначення) наведені в табл. 1.

Як видно з наведених даних, структура доходів бюджету досить швидко змінюється, що є наслідком постійних перетворень і змін в податковій системі України і неподаткових надходженнях до бюджету. Починаючи з 1992 року провідне місце в системі доходів бюджету займають податкові надходження.

Податкова система України відповідно до Закону України «Про систему оподаткування» включає загальнодержавні та місцеві податки і обов'язкові платежі.

Таблиця 1

СТРУКТУРА ДОХОДІВ ЗВЕДЕНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ, %

Види податків і доходів	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
1. Податкові доходи	55,5	70,4	65,3	65,9	68,4	67,1	80,3
у тому числі: непрямі податки:	30,6	37,0	29,3	27,3	30,0	31,3	35,9
податок на додану вартість	27,1	31,4	25,4	23,8	25,6	25,2	27,7
акцизний збір	3,3	4,6	3,3	2,1	2,6	3,8	4,8
мито	0,2	1,0	0,6	1,4	1,8	2,3	3,4
прямі податки	24,8	33,1	35,4	37,5	36,6	33,74	40,8
податок на прибуток (дохід)	15,5	26,4	27,9	25,5	22,1	18,9	22,3
прибутковий податок з громадян	8,4	5,3	6,6	8,4	10,7	10,9	13,6
податок на промисел	—	0,004	0,008	0,01	0,02	0,04	0,04
плата за землю	0,9	1,4	0,8	3,3	3,3	3,3	4,2
податок з власників транспортних засобів	0,02	0,04	0,08	0,3	0,5	0,6	0,7
інші податки і обов'язкові платежі	0,13	0,27	0,59	1,07	1,83	2,1	3,6
2. Неподаткові доходи	5,97	15,73	11,71	14,33	16,87	12,36	11,6
у тому числі: платежі за ресурси:	0,47	0,53	0,71	4,63	8,97	4,6	3,0
рентна плата за нафту і природний газ, що видобувається в Україні, та різниця в цінах на природний газ	—	—	—	3,9	7,6	3,1	1,5
лісовий дохід	0,04	0,01	0,04	0,03	0,07	0,1	0,2
плата за спеціальне використання водних ресурсів	0,03	0,02	0,04	0,1	0,3	0,6	0,5
відрахування на геологорозвідувальні роботи	0,4	0,5	0,6	0,5	0,8	0,6	0,6
плата за спеціальне використання надр при видобуванні корисних	—	—	0,03	0,1	0,2	0,2	0,2

копалин							
3. Державні позики	—	—	2,0	5,0	11,4	20,5	8,1
4. Емісійний дохід	38,5	13,9	21,0	14,8	3,3	—	—

До складу загальнодержавних податків і обов'язкових платежів належать:

- 1) податок на додану вартість;
- 2) акцизний збір;
- 3) податок на прибуток підприємств;
- 4) податок на доходи фізичних осіб;
- 5) мито;
- 6) державне мито;
- 7) податок на нерухоме майно (нерухомість);
- 8) плата (податок) за землю;
- 9) рентні платежі;
- 10) податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів;
- 11) податок на промисел;
- 12) збір за геологорозвідувальні роботи, виконані за рахунок державного бюджету;
- 13) збір за спеціальне використання природних ресурсів;
- 14) збір за забруднення навколишнього природного середовища;
- 15) збір до Фонду для здійснення заходів щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та соціального захисту населення;
- 16) збір на обов'язкове соціальне страхування;
- 17) збір на обов'язкове державне пенсійне страхування;
- 18) збір до Державного інноваційного фонду;
- 19) плата за торговий патент на деякі види підприємницької діяльності;
- 20) відрахування та збори на будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання автомобільних доріг загального користування України;
- 21) фіксований сільськогосподарський податок;
- 22) єдиний податок для суб'єктів малого підприємництва;
- 23) збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства;
- 24) єдиний збір, що справляється у пунктах пропуску через державний кордон України.

До місцевих податків належать:

- 1) податок з реклами;
- 2) комунальний податок.

До місцевих зборів (обов'язкових платежів) належать:

- 1) готельний збір;
- 2) збір за припаркування автотранспорту;
- 3) ринковий збір;
- 4) збір за видачу ордера на квартиру;
- 5) курортний збір;
- 6) збір за участь у перегонах на іподромі;
- 7) збір за виграш на перегонах на іподромі;
- 8) збір з осіб, які беруть участь у грі на тоталізаторі на іподромі;
- 9) збір за право використання місцевої символіки;
- 10) збір за право проведення кіно- і телезйомок;
- 11) збір за проведення місцевого аукціону, конкурсного розпродажу і лотерей;
- 12) збір за проїзд по території прикордонних областей автотранспорту, що прямує за кордон;
- 13) збір за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі та сфери послуг;
- 14) збір з власників собак;
- 15) збір за право використання суб'єктами підприємницької діяльності приміщень, пов'язаних з їх діяльністю, що знаходяться у центральній частині населеного пункту та у будинках, що є пам'ятками історії та культури.

Основним джерелом податкових надходжень є прямі і непрямі податки. Роль прямих і непрямих податків у формуванні доходів бюджету постійно змінюється. Так до 1992 року провідне місце в надходженнях до бюджету мали прямі податки. В 1992 році з введенням нових податків: податку на дохід замість податку на прибуток, податку на додану вартість і акцизного збору замість податку з обороту і податку з продажів співвідношення між прямими і непрямими податками змінилось. Питома вага непрямих податків зросла до 30,6%, прямих зменшилась до 24,8%. У 1993 році провідне місце непрямих податків залишилось, з деяким збільшенням питомої ваги і непрямих і прямих податків у загальному обсязі доходів, за рахунок зменшення емісійних надходжень. З 1994 року прямі податки знову посідають провідне місце в надходженнях до бюджету — 35,4%, питома вага непрямих знижується до 29,3%. Це було наслідком підвищення ставки податку на доходи з 18% до 22%. У подальшому прямі податки продовжують відігравати провідну роль в доходах бюджету, хоча з введенням нового закону про оподаткування

прибутку підприємств в 1997 році відбулось зменшення питомої ваги прямих податків.

Щодо окремих податків, *провідне місце займають податок на додану вартість і податок на прибуток* (доходи) підприємств, які становлять разом більше 40% надходжень до бюджету (1992 р. — 42,6%, 1998 р. — 50%). *Збільшується* відсоткове значення прибуткового податку з громадян (1992 р. — 8,4%, 1998 р. — 19,6%), що є наслідком зростання питомої ваги фонду заробітної плати у ВВП. Поступово збільшується роль акцизного збору в доходах бюджету (1992 р. — 3,3%, 1998 р. — 4,8%). Це пояснюється тим, що за останні роки було внесено ряд змін до законодавства щодо стягнення акцизів у напрямку гармонізації ставок акцизних зборів, а також зміною механізму стягнення акцизних зборів з алкогольних і тютюнових виробів, що дало змогу державі посилити контроль за сплатою цих податків. Решта податків і платежів суттєвого бюджетного значення не мають.

Неподаткові надходження мають значну питому вагу в доходах бюджету (більше 11%). Суттєва роль неподаткових надходжень пояснюється спробою держави вирішити фіскальні проблеми в умовах фінансової кризи не за рахунок збільшення податків, а введенням нових неподаткових зборів і платежів. В умовах стабільної економіки неподаткові надходження не мають великого значення і становлять не більше 2 відсотків доходів бюджету.

Запозичені кошти та грошова емісія використовуються для фінансування видатків держави в умовах недостатніх коштів від податкових і неподаткових надходжень. Проблема покриття дефіциту бюджету виникла починаючи з 1991 року. За відсутності цивілізованих методів фінансування дефіциту за рахунок випуску державних цінних паперів, перевищення видатків над доходами було покрито за рахунок емісійних кредитів Національного банку України. Наслідком цього стали величезні темпи інфляції. Тільки починаючи з 1994 року фінансування дефіциту бюджету було частково здійснено за рахунок іноземних кредитів, а з 1995 року — і за рахунок розміщення державних цінних паперів.

Які можна зробити висновки щодо системи доходів бюджету України? *Склад і структура доходів бюджету постійно змінюються, що є наслідком як постійних перетворень в податковій системі України, так і намагань держави вирішити фіскальні проблеми за рахунок неподаткових*

доходів. З цієї ж причини питома вага податкових доходів є дуже високою. Фінансування бюджетного дефіциту в умовах нерозвинутого фінансового ринку України відбувалось за рахунок емісійних кредитів Національного банку України, внаслідок чого інфляція досягла дуже високих темпів. Тільки з 1995 року на ринку з'явилися державні цінні папери, що свідчить про поступове наближення до прийнятих в світі механізмів фінансування бюджетного дефіциту. Таким чином, становлення і розвиток системи доходів бюджету, яка б відповідає розвитку ринкових відносин, відбувається досить повільно. Проте з кожним роком прогресивних перетворень в бюджетній системі стає дедалі більше.

Тема «**Організація податкової служби і податкової роботи**»

Надійність та ефективність податкової системи залежать від двох факторів: раціональності побудови податкової системи і рівня організації податкової служби держави.

Податкова служба — це сукупність державних органів, які організують і контролюють надходження податків, податкових і окремих видів неподаткових платежів.

Формування податкової служби України розпочалось у 1991 році, що було спричинене переходом від системи платежів у бюджет до системи оподаткування. До цього окремих податкових органів не існувало. У складі Міністерства фінансів та його підрозділів в областях, районах, містах виділялись відповідно управління, відділи та інспекції держдоходів. Вони несли відповідальність за дотриманням діючого порядку справляння бюджетних доходів і за виконання плану надходжень платежів до бюджету.

У 1991 році при Міністерстві фінансів була створена **Державна податкова інспекція України**, а з 1996 року на базі Державної податкової інспекції України та підрозділів Міністерства внутрішніх справ України з боротьби з кримінальним приховуванням прибутків від оподаткування — **Державна податкова адміністрація України**, якій було надано статус центрального органу виконавчої влади.

До системи органів державної податкової служби належать: **вищий рівень** — Державна податкова адміністрація України; **середній рівень** — державні податкові адміністрації в Автономній

Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі; **низовий (базовий) рівень** — державні податкові інспекції в районах, містах (крім міст Києва та Севастополя), районах у містах (далі — органи державної податкової служби).

У складі органів державної податкової служби знаходяться відповідні спеціальні підрозділи з боротьби з податковими правопорушеннями (далі — **податкова міліція**).

Основними завданнями органів державної податкової служби є:

- здійснення контролю за додержанням податкового законодавства, правильністю обчислення, повнотою і своєчасністю сплати до бюджетів, державних цільових фондів податків і зборів (обов'язкових платежів), а також неподаткових доходів, установлених законодавством (далі — податки, інші платежі);

- внесення у встановленому порядку пропозицій щодо вдосконалення податкового законодавства;

- прийняття у випадках, передбачених законом, нормативно-правових актів і методичних рекомендацій з питань оподаткування;

- формування та ведення Державного реєстру фізичних осіб — платників податків та інших обов'язкових платежів та єдиного банку даних про платників податків — юридичних осіб;

- роз'яснення законодавства з питань оподаткування серед платників податків;

- запобігання злочинам та іншим правопорушенням, віднесеним законом до компетенції податкової міліції, їх розкриття, припинення, розслідування та провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Органи податкової служби різних рівнів виконують різні функції. Так, на вищу ланку, тобто на Державну податкову адміністрацію України, покладаються функції організації та методичного забезпечення податкової роботи в державі, а також контроль за діяльністю податкових органів нижчого рівня.

Державні податкові адміністрації в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, державні податкові інспекції в містах з районним поділом (крім міст Києва та Севастополя) (середній рівень) — виконують функції, передбачені для вищого рівня податкової служби за винятком законодавчої та методичної роботи. На середню ланку покладається організація податкової роботи в області або місті з районним поділом. Це головна ланка консультаційної роботи, яка потребує висококваліфікованих фахівців, добре обізнаних із податковим законодавством. В окремих випадках податкові адміністрації цього

рівня можуть безпосередньо вести податкову роботу щодо незначного кола платників, які перебувають на обліку в цих адміністраціях. Стосовно даних платників державні податкові адміністрації областей і міст з районним поділом виконують ті ж самі функції, що й адміністрації низової ланки.

Державні податкові інспекції в районах, містах без районного поділу, районах у містах, міжрайонні та об'єднані державні податкові інспекції (низовий рівень) безпосередньо ведуть податкову роботу щодо платників, які перебувають на обліку в цих інспекціях. Серед основних функцій низової ланки податкових органів слід назвати такі:

- здійснення контролю за додержанням законодавства про податки, інші платежі;

- забезпечення обліку платників податків, інших платежів, правильності обчислення і своєчасності надходження цих податків, платежів, а також здійснення реєстрації фізичних осіб — платників податків та інших обов'язкових платежів;

- контроль за своєчасністю подання платниками податків бухгалтерських звітів і балансів, податкових декларацій, розрахунків та інших документів, пов'язаних з обчисленням податків, інших платежів, а також перевірка достовірності цих документів щодо правильності визначення об'єктів оподаткування і обчислення податків, інших платежів;

- здійснення у межах своїх повноважень контролю за законністю валютних операцій, додержанням установленого порядку розрахунків із споживачами з використанням електронних контрольно-касових апаратів, товарно-касових книг, лімітів готівки в касах та її використанням для розрахунків за товари, роботи і послуги, а також за наявністю свідоцтв про державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності, ліцензій, патентів, інших спеціальних дозволів на здійснення деяких видів підприємницької діяльності;

- забезпечення застосування та своєчасного стягнення сум фінансових санкцій, передбачених цим Законом та іншими законодавчими актами України за порушення податкового законодавства, а також стягнення адміністративних штрафів за порушення податкового законодавства, допущені посадовими особами підприємств, установ, організацій та громадянами;

- проведення перевірки фактів приховування і заниження сум податків, інших платежів тощо.

Як зазначалося вище, в складі органів державної податкової служби знаходиться податкова міліція, функції і завдання якої дещо відрізняються від функцій і завдань інших структурних підрозділів податкової служби.

Податкова міліція складається зі спеціальних підрозділів з боротьби з податковими правопорушеннями, що діють у складі органів відповідного рівня державної податкової служби, і здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, виконує оперативно-розшукову, кримінально-процесуальну та охоронну функції.

Завданнями податкової міліції є:

- запобігання злочинам та іншим правопорушенням у сфері оподаткування, їх розкриття, розслідування та провадження у справах про адміністративні правопорушення;

- розшук платників, які ухиляються від сплати податків, інших платежів;

- запобігання корупції в органах державної податкової служби та виявлення її фактів;

- забезпечення безпеки діяльності працівників органів державної податкової служби, захисту їх від протиправних посягань, пов'язаних з виконанням службових обов'язків.

Для виконання функцій, покладених на податкову службу, їй надаються досить широкі повноваження. Розглянемо основні.

Органи державної податкової служби в установленому законом порядку мають право:

- ◆ здійснювати у юридичних та фізичних осіб перевірки всіх документів, пов'язаних з обчисленням і сплатою податків, а також одержувати від посадових осіб і громадян у письмовій формі пояснення з питань, що виникають під час перевірок;

- ◆ обстежувати будь-які приміщення, якщо вони використовуються як юридична адреса суб'єкта підприємницької діяльності, а також для отримання доходів;

- ◆ зупиняти операції платників податків, інших платежів на рахунках в установах банків;

- ◆ вилучати (із залишенням копій) у платників документи, що свідчать про приховування (заниження) об'єктів оподаткування, несплату податків;

- ◆ стягувати до бюджетів та державних цільових фондів донараховані за результатами перевірок суми податків, суми недоїмки з податків, а також суми штрафів та інших санкцій у

безспірному порядку, а з громадян — за рішенням суду або за виконавчими написами нотаріусів;

- ◆ вимагати від керівників підприємств, що перевіряються, проведення інвентаризації основних фондів, товарно-матеріальних цінностей, коштів і розрахунків; у разі необхідності опечатувати каси, касові приміщення, склади та архіви;

- ◆ матеріально і морально заохочувати громадян, які подають допомогу в боротьбі з порушеннями податкового законодавства, та інші.

Крім вищеназваних повноважень, органи податкової служби мають право накладати фінансові і адміністративні санкції на порушників податкового законодавства:

- стягувати однократний розмір донарахованої за результатами перевірки суми податку, а у разі повторного порушення протягом року після порушення, встановленого попередньою перевіркою, — у двократному розмірі донарахованої за результатами перевірки суми податку;

- стягувати десять відсотків належних до сплати сум податків за неподання або несвоєчасне подання органам державної податкової служби документів, необхідних для обчислення податків, а також за неподання або несвоєчасне подання установам банків платіжних доручень на сплату податків;

- застосовувати до установ банків або юридичних осіб, фізичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності, які у встановлений законом строк не повідомили про відкриття або закриття рахунків у банках, фінансові санкції у вигляді стягнення від двадцяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

- накладати адміністративні штрафи на посадових осіб — порушників податкового законодавства, при цьому розмір штрафів встановлюється в залежності від виду порушення від одного до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

З 1993 року передбачена кримінальна відповідальність за порушення податкового законодавства. Так, за ухилення від сплати податків, що призвело до збитків держави, винні особи можуть бути позбавлені волі на строк до десяти років. Як покарання передбачено також позбавлення права займатися відповідною роботою на строк до п'яти років, а також штраф — до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Посадові особи державної податкової служби зобов'язані дотримуватись Конституції і законів України, інших нормативних

актів, прав та охоронюваних законом інтересів громадян і підприємств. За невиконання або неналежне виконання посадовими особами державної податкової служби своїх обов'язків вони притягаються до дисциплінарної, адміністративної, кримінальної та матеріальної відповідальності згідно з чинним законодавством. Збитки, завдані неправомірними діями посадових осіб державної податкової служби, підлягають відшкодуванню за рахунок коштів державного бюджету. Посадові особи державної податкової служби зобов'язані дотримуватись комерційної та службової таємниці.

Податкова робота — це діяльність платників і податкової служби щодо внесення податків до бюджету і контролю за платежами. Основними елементами податкової роботи є облік платників і надходжень податків до бюджету.

Облік платників податків є однією з основних функцій державних податкових органів, яка створює передумови для здійснення контролю за правильністю обчислення, повнотою і своєчасністю перерахування платниками податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджетів та до державних цільових фондів.

Розглянемо *особливості обліку платників для юридичних осіб та фізичних осіб.*

Юридичні особи (їх філії), у яких згідно з чинним законодавством України виникають податкові зобов'язання, повинні у 20-денний термін після одержання свідоцтва про державну реєстрацію звернутися до державних податкових органів за своїм місцезнаходженням для взяття на податковий облік.

Для взяття на облік платник податків — юридична особа повинна подати до підрозділу державного податкового органу, який займається обліком платників податків, за своїм місцезнаходженням такі документи: заяву; нотаріально завірені копії статуту (якщо це необхідно для створюваної організаційної форми підприємства), установчих договорів та інших документів, затверджених та зареєстрованих у встановленому чинним законодавством порядку з відміткою органу, що здійснив державну реєстрацію; копію положення (для бюджетних установ); копію свідоцтва про державну реєстрацію.

Взяття на облік платника податків — юридичної особи (філії) здійснюється державним податковим органом у 2-денний термін від дня надходження заяви. Дані із заяви про взяття на облік заносяться до журналу обліку платників податків і зборів

(обов'язкових платежів) — для юридичних осіб та Єдиного банку даних про платників податків — юридичних осіб.

Після взяття платника податків на облік державні податкові органи видають йому довідку про взяття на облік для пред'явлення в установу банку, де він вирішив відкрити поточний рахунок. Банк, а також платник зобов'язані протягом трьох робочих днів з дня відкриття рахунка платнику податків (включаючи день відкриття) надіслати повідомлення про це державному податковому органу, в якому взято на облік такого платника податків.

Підрозділи обліку платників податків після взяття на облік платника податків формують його облікову справу з переліком документів, визначених вище, яка на другий день після взяття платника податків на облік закріплюється за інспектором.

З 1996 року в Україні введена державна реєстрація фізичних осіб — платників податків та інших обов'язкових платежів. Реєстрація фізичних осіб — платників податків та інших обов'язкових платежів проводиться державними податковими інспекціями по районах, районах у містах і містах без районного поділу за місцем постійного проживання платників, а для осіб, які не мають постійного місця проживання в Україні, — за місцем отримання доходів або за місцезнаходженням іншого об'єкта оподаткування.

Під час реєстрації до облікової картки фізичної особи — платника податків та інших обов'язкових платежів вносяться такі дані: прізвище, ім'я та по батькові; дата народження; місце народження (країна, область, район, населений пункт); місце проживання; місце основної роботи; види сплачуваних податків та інших обов'язкових платежів.

Підприємства, установи, організації всіх форм власності зобов'язані подавати до державних податкових інспекцій за місцем постійного проживання платників податків, які працюють на цьому підприємстві, відомості для присвоєння ідентифікаційних номерів фізичним особам.

Виходячи з цих відомостей, Головна державна податкова інспекція України надає фізичній особі — платнику податків та інших обов'язкових платежів **ідентифікаційний номер** і надсилає до державної податкової інспекції за місцем проживання фізичної особи або за місцем отримання доходів чи за місцезнаходженням об'єкта оподаткування картку з ідентифікаційним номером.

Ідентифікаційний номер Державного реєстру є обов'язковим для використання в разі:

- виплати доходів, з яких утримуються податки та інші обов'язкові платежі згідно з чинним законодавством України;
- укладення цивільно-правових угод, предметом яких є об'єкти оподаткування та щодо яких виникають обов'язки сплати платежів;
- відкриття рахунків в установах банків.

Якщо фізична особа хоче займатись підприємницькою діяльністю, вона повинна зареєструватись як суб'єкт підприємницької діяльності. Порядок реєстрації аналогічний порядку реєстрації для юридичних осіб.

З метою обліку нарахованих і сплачених платежів державними податковими інспекціями щорічно відкриваються особові рахунки. Особові рахунки відкриваються на кожен вид платежу платника. При цьому номери особових рахунків юридичних і фізичних осіб (підприємців) повинні відповідати ідентифікаційним кодам Державного реєстру. Особові рахунки ведуться на комп'ютерах згідно з АРМами.

Нарахування платежів в особових рахунках платників проводяться на підставі таких документів:

- податкових декларацій, звітів, розрахунків, платіжних повідомлень, довідок платників про авансові платежі;
- рішень начальника (заступника начальника) державної податкової інспекції за актами перевірок, проведених інспекторами державних податкових інспекцій, та інших.

Подані платниками документи про нарахування платежів реєструються, після чого передаються до відділу обліку та звітності для проведення відповідних нарахувань у картках особових рахунків.

Документами, що надходять до органів державної податкової служби як підтвердження сплати платежів до бюджету, є одержані від:

1) органів державного казначейства: відомості про зарахування платежів до бюджету, про повернення надмірно сплачених сум у вигляді електронного реєстру розрахункових документів; копії розрахункових документів про сплату платежів до державного бюджету за безготівковим розрахунком тощо;

2) фінансових органів: реєстр розрахункових документів про сплату платежів до місцевого бюджету; копії розрахункових документів про сплату до місцевого бюджету за безготівковим розрахунком та ін.

Для забезпечення правильності зарахування платежів згідно з бюджетною класифікацією державні податкові інспекції 1 грудня

кожного року подають відповідним установам банків списки платників кожного району, міста із зазначенням виду платежу, а також підрозділів бюджетної класифікації доходів, символів звітності Національного банку та номерів рахунків, на які повинні зараховуватися платежі.

На 1 січня державними податковими інспекціями проводиться звірка розрахунків з бюджетом всіх платників за всіма податками та неподатковими платежами. При збігу сальдо розрахунків за даними платника з даними державної податкової інспекції, розрахунки на 1 січня вважаються звіреними і акт звірки розрахунків не складається. Якщо сальдо розрахунків з бюджетом на 1 січня за даними платника не збігається з даними державної податкової інспекції, звірка розрахунків оформляється складанням акта.

Тема «Податок на додану вартість»

Як зазначалося, податок на додану вартість (ПДВ) є непрямим податком, а саме одним із видів універсальних акцизів. ПДВ був запроваджений в Україні в 1992 році, і разом з акцизним збором замінив податок з обороту і податок з продажів.

Податок на додану вартість має високу ефективність із фіскальної точки зору. Широка база оподаткування, яка включає не тільки товари, але й роботи та послуги, забезпечує надійність і стабільність бюджетних надходжень. Універсальні ставки полегшують як обчислення податку для його платників, так і контроль податкових органів за правильністю та своєчасністю сплати останнього. Стягнення ПДВ на всіх етапах руху товарів, робіт, послуг має наслідком рівномірний розподіл податкового тягаря між усіма суб'єктами підприємницької діяльності. Крім того, відсутнім є кумулятивний ефект в ціноутворенні, коли податок нараховується на податок.

Недоліками ПДВ є значний його вплив на загальний рівень цін та регресивність, особливо щодо малозабезпечених верств населення, а також відволікання обігових коштів підприємств.

Об'єктом оподаткування ПДВ є додана вартість. Додана вартість є часткою повної вартості товару чи послуги, це та її частина, яка створюється саме на цьому етапі виробництва. Обчислити її обсяг можна двома методами: перший — від повної вартості відрахувати вартість сировини, матеріалів та послуг виробничого характеру; другий — скласти величини заробітної плати, прибутку, непрямих податків і амортизації.

Оподаткування доданої вартості створює умови для рівномірного включення податку в ціни товарів та послуг на всіх етапах їх виробництва і реалізації.

З 1 жовтня 1997 року в Україні був введений в дію новий Закон щодо ПДВ, який досить суттєво змінив механізм стягнення податку, що діяв раніше. Розглянемо основні елементи ПДВ.

Платниками податку на додану вартість є як юридичні особи (резиденти та нерезиденти, суб'єкти підприємницької діяльності та особи, що не є суб'єктами підприємницької діяльності), так і фізичні особи, які зобов'язані здійснювати утримання і внесення до бюджету податку, що сплачується покупцем, або особи, які ввозять (пересилають) товари на митну територію України та отримують від нерезидента роботи (послуги) для їх використання або споживання на митній території України.

При цьому особа є платником ПДВ, якщо обсяг здійснюваних нею оподатковуваних операцій з продажу товарів (робіт, послуг) досягнув протягом будь-якого періоду за останні дванадцять календарних місяців **1200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян**. Така особа зобов'язана зареєструватися як платник податку не пізніше двадцяти календарних днів після закінчення місяця, в якому був досягнутий зазначений обсяг оподатковуваних операцій. *Це положення не розповсюджується на осіб, що здійснюють на митній території України підприємницьку діяльність з торгівлі за готівкові кошти. Крім того, виключені з числа платників фізичні особи, що здійснюють торгівлю за готівкові кошти на умовах сплати ринкового збору.*

Податок на додану вартість становить 20% бази оподаткування та додається до ціни товарів (робіт, послуг). Крім того, існує нульова ставка ПДВ, введення якої передбачає створення пільгових умов для деяких видів товарів. Податок за нульовою ставкою обчислюється щодо операцій з:

- продажу товарів, робіт, послуг, що були експортовані платником податку за межі митної території України;
- продажу товарів (робіт, послуг) підприємствами роздрібною торгівлі, які розташовані на території України у зонах митного контролю (безмитних магазинах);
- продажу товарів (робіт, послуг) власного виробництва іншим платникам податку, за винятком підакцизних товарів, посередницької та рекламної діяльності, грального бізнесу,

підприємствами, що засновані Українським товариством глухих та майно яких є їх повною власністю, та інших.

Слід звернути увагу, що надання пільг щодо ПДВ у вигляді встановлення нульової ставки передбачає відшкодування з бюджету від'ємної різниці між сумою податкового зобов'язання і сумою податкового кредиту. Інші види пільг такого відшкодування не передбачають, а сплачений ПДВ в цьому випадку відноситься або на валові витрати, або за рахунок інших джерел, в залежності від подальшого використання придбаних товарів.

В законі чітко визначений перелік операцій платника, які відносяться і які не відносяться до об'єкта оподаткування ПДВ. Розглянемо загальну характеристику об'єкта оподаткування ПДВ. *До об'єктів оподаткування ПДВ відносять операції платників податків з:*

- продажу товарів (робіт, послуг) на митній території України;
- ввезення (пересилання) товарів на митну територію України та отримання робіт (послуг), що надаються нерезидентами для їх використання або споживання на митній території України;
- вивезення (пересилання) товарів за межі митної території України та надання послуг (виконання робіт) для їх споживання за межами митної території України.

Досить великим є перелік операцій, що виключаються з об'єкта оподаткування ПДВ. Розглянемо лише деякі з них. ***Не є об'єктом оподаткування операції з:***

- випуску, розміщення та продажу за кошти певних видів цінних паперів, обміну цінних паперів на інші цінні папери; депозитарної, реєстраторської та клірингової діяльності з цінних паперів;
- надання послуг із страхування і перестраховування, соціального і пенсійного страхування;
- обігу валютних цінностей тощо;
- надання послуг з інкасації, розрахунково-касового обслуговування, залучення, розміщення та повернення грошових коштів за договорами позики, депозиту, вкладу, страхування або доручення; надання, управління і переуступки фінансових кредитів, кредитних гарантій і банківських поручительств особою, що надала такі кредити, гарантії або поручительства тощо;
- виплати заробітної плати, інші грошові виплати, виплати дивідендів;

- передачі основних фондів як внеску до статутних фондів юридичних осіб для формування їх цілісного майнового комплексу в обмін на їх корпоративні права;

- передачі майна в оренду і його повернення після закінчення терміну договору оренди, сплати орендних платежів відповідно до договорів фінансової оренди;

- оплати вартості фундаментальних досліджень, науково-дослідних та дослідницько-конструкторських робіт, що здійснюються за рахунок Державного бюджету України, та інші.

База оподаткування — це оборот у вартісному виразі, до якого застосовується ставка ПДВ для визначення суми ПДВ. Для різних видів операцій встановлюється різний порядок визначення бази оподаткування.

1. База оподаткування операцій з продажу товарів (робіт, послуг) визначається виходячи з їх договірної (контрактної) вартості, визначеної за вільними або регульованими цінами (тарифами) з урахуванням акцизного збору, ввізного мита, інших податків та зборів (обов'язкових платежів), за виключенням податку на додану вартість.

2. У разі продажу товарів (робіт, послуг) без оплати або з частковою оплатою їх вартості коштами у межах бартерних (товарообмінних) операцій, здійснення операцій з безоплатної передачі товарів (робіт, послуг), натуральних виплат у рахунок оплати праці фізичним особам, що перебувають у трудових відносинах з платником податку, передачі товарів (робіт, послуг) у межах балансу платника податку для невиробничого використання, витрати на яке не відносяться до валових витрат виробництва (обігу) і не підлягають амортизації, а також пов'язаній з продавцем особі чи суб'єкта підприємницької діяльності, який не зареєстрований як платник податку, база оподаткування визначається виходячи з фактичної ціни операції, але не нижчої за звичайні ціни.

3. Для товарів, які ввозяться (пересилаються) на митну територію України платниками податку, базою оподаткування є договірна (контрактна) вартість таких товарів, але не менша митної вартості, зазначеної у ввізній митній декларації, з урахуванням сум акцизних зборів, ввізного мита, а також інших податків, зборів (обов'язкових платежів), за винятком податку на додану вартість. *Визначена вартість перераховується в українські гривні за валютним (обмінним) курсом Національного банку України, що діяв на момент виникнення податкових зобов'язань.*

Також передбачені інші операції, що мають особливий порядок визначення бази оподаткування.

Перелік пільг щодо ПДВ, які діють згідно із законодавством України, є досить поширеним. Основна причина полягає в тому, що податок стягується лише за однією ставкою, яка до того ж є доволі високою, на відміну від інших країн, де ПДВ, як правило, стягується за кількома ставками. У багатьох розвинутих країнах предмети першої необхідності оподатковуються за ставками, нижчими від основної, завдяки чому перелік товарів, які звільнюються від оподаткування, є набагато меншим.

Одним з видів пільг, що надаються, є **звільнення від оподаткування**. Крім цього, як зазначалося вище, ряд операцій не є об'єктами оподаткування, по ряду операцій введено нульову ставку. По операціях, які звільнені від оподаткування і які не є об'єктом оподаткування, суми ПДВ, що сплачені покупцям за придбані товари, роботи, послуги, відносяться або на валові витрати, або за рахунок інших джерел, в залежності від виду придбаних товарів та напрямку їх подальшого використання.

До звільнених від оподаткування відносяться:

1. Операції з продажу:

- вітчизняних продуктів дитячого харчування молочними кухнями та спеціалізованими магазинами і «куточками»;
- періодичних видань друкованих засобів масової інформації вітчизняного виробництва; книжок вітчизняного виробництва; учнівських зошитів, підручників та навчальних посібників (включаючи їх доставку);
- путівок для санаторно-курортного лікування та відпочинку дітей;
- товарів спеціального призначення для інвалідів;
- товарів, робіт, послуг для власних потреб дипломатичних представництв, консульських установ і представництв міжнародних організацій в Україні;
- лікарських засобів і виробів медичного призначення;
- товарів, робіт, послуг (за винятком підакцизних товарів, грального бізнесу) підприємствами, заснованими всеукраїнськими громадськими організаціями інвалідів (кількість інвалідів повинна становити не менше 50% від загальної кількості працюючих, а фонд оплати їх праці — не менше 25% від суми загальних витрат на оплату праці).

2. Операції з надання послуг:

- вищої, середньої, професійно-технічної та початкової освіти закладами освіти тощо;
- доставки пенсій та грошової допомоги населенню;
- виховання і навчання дітей у дитячих музичних та художніх школах, школах мистецтв;
- ремонту шкіл, дошкільних установ, інтернатів, установ охорони здоров'я;
- обробки землі сільськогосподарськими виробниками багатодітним сім'ям, інвалідам, ветеранам, самотнім особам і особам, що постраждали від Чорнобильської катастрофи, школам, дошкільним установам, інтернатам, установам охорони здоров'я в сільській місцевості;
- перевезення пасажирів міським пасажирським транспортом, автомобільним транспортом в межах районів, якщо ця діяльність є їх основною і законодавчо регулюються тарифи на перевезення;
- надання медичних послуг установами охорони здоров'я, що мають на це спеціальний дозвіл.

3. Операції з виконання робіт:

- по будівництву житла для військовослужбовців, ветеранів війни, членів сімей військовослужбовців, що загинули, виконуючи службові обов'язки, що здійснюються за рахунок коштів інвесторів;
- по будівництву житла для фізичних осіб.

4. Операції з передачі:

- рухомого складу однією залізницею (або підприємством) іншим залізницям, підприємствам залізничного транспорту загального користування державної форми власності;
- земельних ділянок, що знаходяться під будівлями, та незабудованих земель.

5. Операції із завезення на митну територію України продуктів морського промислу, виловлених судами України.

Сума податку на додану вартість, що підлягає сплаті до бюджету або відшкодуванню з бюджету, **визначається** як різниця між загальною сумою податкових зобов'язань, що виникли у зв'язку з будь-яким продажем товарів (робіт, послуг) протягом звітного періоду, та сумою податкового кредиту звітного періоду. Звітний податковий період — це період, за який платник податку зобов'язаний проводити розрахунки податку та сплачувати його до бюджету. **Податкове зобов'язання** — це загальна сума податку, одержана (нарахована) платникам податку в звітному (податковому) періоді. **Податковий кредит** — це сума, на яку

платник податку має право зменшити податкове зобов'язання звітного періоду.

Дата виникнення податкового зобов'язання залежить від виду здійснюваних операцій. Розглянемо деякі випадки.

1. Датою виникнення податкових зобов'язань з продажу товарів (робіт, послуг) вважається дата, яка припадає на податковий період, протягом якого відбувається будь-яка з подій, що сталася раніше:

- або дата зарахування коштів від покупця (замовника) на банківський рахунок платника податку як оплата товарів (робіт, послуг), що підлягають продажу;

- або дата відвантаження товарів, а для робіт (послуг) — дата оформлення документа, що засвідчує факт виконання робіт (послуг) платником податку.

2. Датою виникнення податкових зобов'язань під час здійснення бартерних (товарообмінних) операцій вважається будь-яка з подій, що настала раніше:

- або дата відвантаження платником податку товарів, а для робіт (послуг) — дата оформлення документа, що засвідчує факт виконання робіт (послуг) платником податку;

- або дата оприбуткування платником податку товарів, а для робіт (послуг) — дата оформлення документа, що засвідчує факт отримання платником податку результатів робіт (послуг).

3. Датою виникнення податкових зобов'язань при ввезенні (імпортуванні) товарів є дата оформлення ввізної митної декларації із зазначенням у ній суми податку, що підлягає сплаті. Датою виникнення податкових зобов'язань при імпортуванні робіт (послуг) є дата списання коштів з розрахункового рахунка платника податку в оплату робіт (послуг) або дата оформлення документа, що засвідчує факт виконання робіт (послуг) нерезидентом залежно від того, яка з подій відбулася першою.

Також передбачено інший порядок визначення дати податкового зобов'язання для інших операцій.

Податковий кредит звітного періоду складається із сум податків, сплачених (нарахованих) платником податку у звітному періоді у зв'язку з придбанням товарів (робіт, послуг), вартість яких відноситься до складу валових витрат виробництва (обігу) та основних фондів чи нематеріальних активів, що підлягають амортизації. Слід звернути увагу, що не дозволяється включення до податкового кредиту будь-яких витрат по сплаті податку, що не підтверджені податковими

накладними чи митними деклараціями або іншими розрахунковими (обліковими) документами.

Податкова накладна введена з жовтня 1997 року. *Вона є одночасно звітним податковим документом і розрахунковим документом.* Платник податку зобов'язаний надати покупцю податкову накладну, що має містити визначену інформацію.

Порядок визначення дати виникнення права платника на податковий кредит залежить від виду здійснюваних операцій. Розглянемо деякі з них:

- для операцій з придбання товарів, робіт, послуг — дата здійснення першої з подій;
- або дата списання коштів з банківського рахунка платника податку в оплату товарів (робіт, послуг);
- або дата отримання податкової накладної, що засвідчує факт придбання платником податку товарів (робіт, послуг);
- для операцій із імпортування товарів (робіт, послуг) — дата сплати податку за податковими зобов'язаннями;
- для бартерних (товарообмінних) операцій — дата здійснення заключної (балансуючої) операції, що відбулася після першої з подій.

У разі, коли сума податку на додану вартість, визначена як різниця між загальною сумою податкових зобов'язань та сумою податкового кредиту звітного періоду, має від'ємне значення, така сума зараховується у погашення заборгованості платника податку із сплати податку на додану вартість, що виникла у минулих звітних періодах, а за відсутності заборгованості — у зменшення податкових зобов'язань платника податку протягом трьох наступних звітних періодів.

Якщо сума від'ємного значення податку не погашається сумами податкових зобов'язань, що виникли протягом трьох наступних звітних періодів, така сума підлягає відшкодуванню з Державного бюджету України протягом місяця, що настає після подання декларації за третій звітний період після виникнення від'ємного значення податку.

Дещо іншим є порядок бюджетного відшкодування при оподаткуванні операцій, що оподатковуються за нульовою ставкою. *На формування і відшкодування податкового кредиту (вхідного ПДВ) на підприємстві впливають певні умови та фактори (схема 4).*

Суми, не відшкодовані платнику податку протягом визначеного строку, вважаються бюджетною заборгованістю. На суму бюджетної заборгованості

нараховуються відсотки на рівні 120% від облікової ставки Національного банку України, встановленої на момент її виникнення, протягом строку її дії, включаючи день погашення.

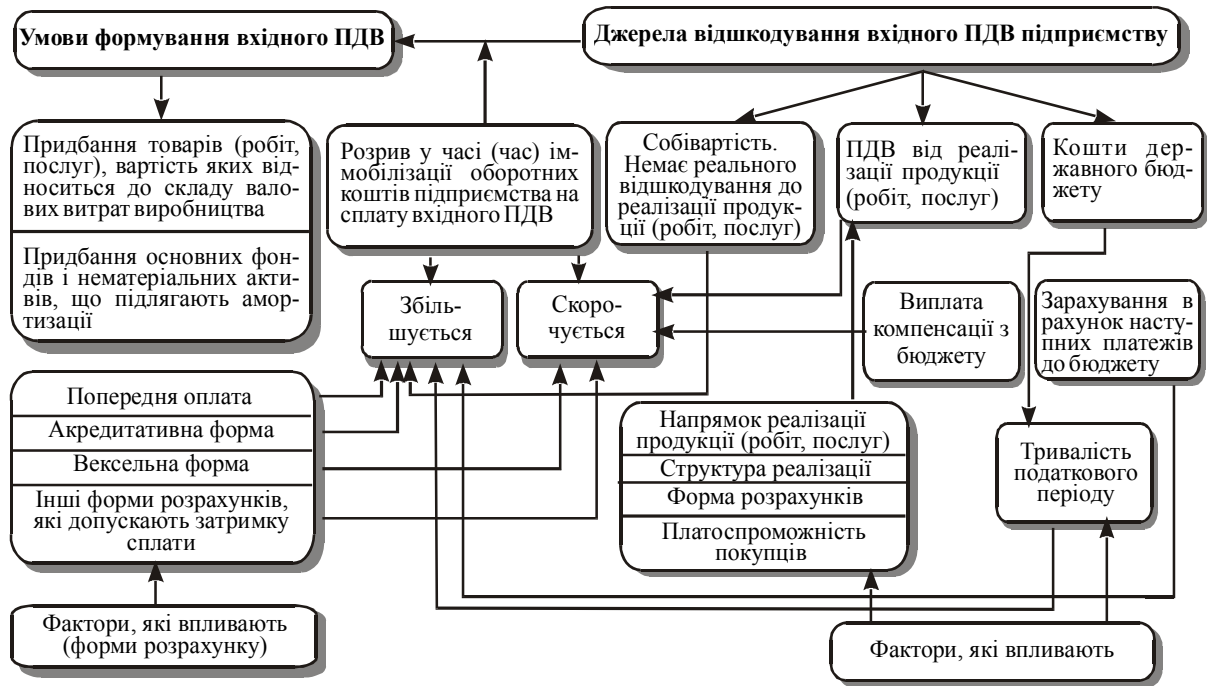

Схема 4

Залежно від обсягу оподатковуваних операцій з продажу товарів (робіт, послуг) за попередній календарний рік встановлено *два оподатковуваних періоди: місячний і кварталний*. Для платників податку, у яких обсяг оподатковуваних операцій з продажу товарів (робіт, послуг) за попередній календарний рік перевищує 7200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, податковий (звітний) період дорівнює календарному місяцю. Якщо ж обсяг операцій є меншим, платники податку можуть за своїм вибором застосовувати податковий період, що дорівнює календарному місяцю або кварталу. Сплата податку провадиться не пізніше двадцятого числа місяця, що настає за звітним періодом.

Платники податку при ввезенні (пересиланні) товарів на митну територію України можуть за власним бажанням надавати органам митного контролю простий вексель на суму податкового зобов'язання. Сума, зазначена в податковому векселі, включається до суми податкових зобов'язань платника податку в звітному (податковому) періоді, в якому вексель підлягає погашенню; у наступному звітному (податковому) періоді сума, що була зазначена в податковому векселі, включається до складу податкового кредиту платника податку.

Податкові векселі, виписані платниками податку, що мали протягом останніх 12 місяців обсяг оподатковуваних операцій з продажу товарів (робіт, послуг) більше п'яти мільйонів гривень та проти яких не порушено справу про банкрутство, не підлягають забезпеченню; податкові векселі, виписані іншими платниками податку, підлягають підтвердженню комерційними банками шляхом авалю.

Тема «Акцизний збір. Мито»

Акцизний збір є одним з непрямих податків, оскільки він включається в ціни товарів і сплачується в кінцевому підсумку покупцем, а не виробником товарів. Його відносять до категорії специфічних акцизів, тобто стягнення податку провадиться за диференційованими по окремих групах товарів ставками.

Акцизний збір був введений в Україні у 1992 році. Його ціль — збільшити доходи бюджету за рахунок оподаткування високорентабельних товарів непершої необхідності, які споживаються здебільшого населенням з рівнем доходів вище середнього.

На відміну від податку на додану вартість акцизним збором оподатковуються виключно товари і не оподатковуються роботи та послуги. **Об'єктом оподаткування акцизним збором є повна вартість товарів**, тоді як ПДВ нараховується тільки на її частину — додану вартість. Кожна група підакцизних товарів має визначену ставку, тоді як ПДВ стягується за універсальною ставкою. Акцизний збір менше впливає на загальний рівень цін в країні, оскільки перелік підакцизних товарів є досить незначним. З цієї ж причини і його фіскальне значення набагато нижче, ніж у ПДВ. Однак він має великий вплив на структуру споживання. Адже нерівномірне і досить значне підвищення цін при стягненні акцизного збору зменшує обсяг споживання в кількісному виразі. Цю властивість держава використовує, зокрема, для обмеження споживання алкогольних і тютюнових виробів. **Акцизний збір сплачується лише один раз**, тоді як ПДВ — на всіх етапах руху товарів. З точки зору соціальної справедливості акцизний збір має переваги над ПДВ, оскільки підакцизні товари споживаються, як правило, заможними верствами населення, що пом'якшує регресивність ПДВ, основний тягар якого розподіляється між широкими верствами населення.

Платниками акцизного збору є всі суб'єкти підприємницької діяльності, які виробляють, імпортують або продають підакцизні товари, придбані до 1 січня 1992 року, а також громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства, які ввозять (пересилають) підакцизні товари на митну територію України.

Об'єктом

оподаткування акцизним збором для вітчизняних товарів є обороти з реалізації підакцизних товарів, а також обороти з:

- реалізації товарів для промислової переробки;
- передачі товарів усередині підприємства для потреб власного споживання, а також своїм працівникам;
- реалізації товарів без оплати їх вартості, а також в обмін на інші товари (роботи, послуги);
- передачі безоплатно або з частковою оплатою товарів іншим підприємствам, організаціям та фізичним особам;
- з реалізації продукції, виготовленої на давальницьких умовах (із сировини замовника) та ін.

Об'єктом оподаткування імпортних товарів є їх митна вартість з урахуванням фактично сплачених сум мита або їх кількісні показники у фізичному вимірі.

Перелік підакцизних товарів, як правило, включає в себе предмети непершої необхідності та високорентабельні товари, споживання яких держава намагається обмежити. Так, в Україні оподатковуються: алкогольні і тютюнові вироби, транспортні засоби, нафтопродукти, кава, шоколад, ювелірні, шкіряні та хутрові вироби тощо.

Існують два види ставок по акцизному збору: у **фіксованому виразі** на одиницю товарів в кількісному виразі (наприклад, в євро за 1000 кг по бензину); у **відсотках до оборотів з реалізації товарів**. Відповідно існують і два різного порядку визначення суми акцизного збору. При цьому слід звернути увагу, що по вітчизняних підакцизних товарах порядок визначення акцизного збору дещо відрізняється від порядку визначення акцизного збору по імпортних товарах.

Для обчислення акцизного збору по вітчизняних товарах, ставки яких визначено у відсотках, необхідно визначити оподатковуваний оборот, оскільки ставки акцизного збору застосовуються до оподаткованого обороту, який вже включає суму акцизного збору. Для визначення оподаткованого обороту застосовується формула:

$$OO = \left(\frac{C + \Pi}{100 - A} \right) \cdot 100,$$

де **OO** — оподатковуваний оборот, що включає в себе суму акцизного збору;

C — собівартість виробництва;

Π — прибуток;

A — ставка акцизного збору, %.

По імпортних товарах, придбаних за іноземну валюту, і ставки по яких визначено у відсотках, оподатковуваний оборот визначається виходячи з митної вартості цих товарів з урахуванням фактично сплачених сум мита. Для цього застосовується формула:

$$MB + M,$$

де **MB** — митна вартість,

M — мито.

Для визначення суми акцизного збору необхідно:

$$CA = \frac{OO \cdot A}{100},$$

де CA — сума акцизного збору.

Акцизний збір з товарів, ставки по яких визначені в євро, обчислюється виходячи з натуральних показників відповідного товару в кількісному виразі. При цьому по вітчизняних товарах для визначення акцизного збору сума в євро перераховується у валюту України за курсом Національного банку України на перший день місяця, в якому здійснюється відвантаження товарів, і залишається незмінною протягом місяця, а по товарах, що ввозяться в Україну, — на день митного оформлення товарів або придбання марок акцизного збору.

Розглянемо *особливості оподаткування алкогольних напоїв та тютюнових виробів*. Платниками акцизного збору на алкогольні напої та тютюнові вироби є:

- суб'єкти підприємницької діяльності — українські виробники алкогольних напоїв та тютюнових виробів, а також замовники, за дорученням яких виготовляється ця продукція на давальницьких умовах; суб'єкти підприємницької діяльності, включаючи підприємства з іноземними інвестиціями, незалежно від дати їх реєстрації, та громадяни, що займаються підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи, які ввозять алкогольні напої та тютюнові вироби на митну територію України як для власних, так і для виробничих потреб з метою продажу або реалізації на умовах комісії та реекспорту;

- фізичні особи, які ввозять на митну територію України алкогольні напої та тютюнові вироби в обсягах, що підлягають обкладенню ввізним (імпортним) митом;

- юридичні та фізичні особи, міжнародні організації, їх філії, відділення та інші відокремлені підрозділи, які здійснюють реалізацію алкогольних напоїв та тютюнових виробів на митній території України, включаючи операції щодо ввезення (імпорту) в Україну алкогольних напоїв та тютюнових виробів, якщо їх реалізація на території України здійснюється зазначеними суб'єктами через постійні представництва, розташовані на території України.

Об'єктами
оподаткування є:

а) обороти з реалізації вироблених на території України алкогольних напоїв та тютюнових виробів шляхом їх продажу, обміну на іншу продукцію (товари, роботи, послуги), безплатної

передачі, з частковою їх оплатою, а також на умовах комісії, консигнації;

б) обороти з реалізації (передачі) алкогольних напоїв та тютюнових виробів для власного споживання і промислової переробки;

в) вартість алкогольних напоїв та тютюнових виробів, виготовлених українськими виробниками на давальницьких умовах;

г) алкогольні напої та тютюнові вироби, які ввозяться на територію України, включаючи виготовлені за межами митної території України з давальницької сировини, реімпортовані, а також продукція, яка повертається на митну територію України із зони митного контролю (магазинів безмитної торгівлі).

Не підлягають оподаткуванню:

а) ввезені і конфісковані на території України алкогольні напої та тютюнові вироби, щодо яких не визначено власника, а також ті, що перейшли у власність держави за правом спадкоємства;

б) алкогольні напої та тютюнові вироби, що перевозяться через територію України транзитом;

в) імпортована чи обороти з реалізації (передачі) українська сировина, що ввозиться або використовується для виробництва підакцизних товарів;

г) алкогольні напої та тютюнові вироби, експортовані за межі митної території України за іноземну валюту, за умови надходження цієї валюти на валютний рахунок підприємства;

д) алкогольні напої та тютюнові вироби, що ввозяться (пересилаються) фізичними особами на територію України в межах норм, визначених законодавством України для безмитного ввезення цих видів товарів;

е) зразки алкогольних напоїв та тютюнових виробів, ввезених на територію України з метою показу чи демонстрації, якщо вони залишаються власністю іноземних юридичних осіб і їх використання на території України не має комерційного характеру. При цьому зразки алкогольних напоїв та тютюнових виробів, ввезені в Україну і призначені для показу чи демонстрації під час проведення виставок, конкурсів, нарад, семінарів, ярмарків тощо, пропускаються через митний кордон за рішенням митного органу в достатній кількості з урахуванням мети переміщення.

Виробники алкогольних напоїв та тютюнових виробів проводять **маркування** кожної пляшки (упаковки) алкогольних напоїв та кожної пачки (упаковки) тютюнових виробів у такий спосіб, щоб марка розривалася під час відкоркування (розпакування) товару.

Забороняється ввезення, зберігання, транспортування, прийняття на комісію з метою продажу та реалізації на території України алкогольних напоїв та тютюнових виробів, на яких немає марок акцизного збору встановленого зразка.

Продаж марок акцизного збору українським виробникам алкогольних напоїв та тютюнових виробів проводиться виходячи з планових щомісячних обсягів реалізації алкогольних напоїв та тютюнових виробів відповідно до заявки-розрахунку на необхідну кількість марок.

Українські підприємства-виробники, що реалізують продукцію, сплачують акцизний збір до відповідного бюджету після здійснення обороту з реалізації:

алкогольних напоїв — на третій робочий день;

тютюнових виробів — до 16 числа наступного за звітним місяця.

Власник готової продукції, виготовленої з використанням давальницької сировини, сплачує акцизний збір не пізніше дня одержання готової продукції.

У разі реалізації алкогольних напоїв та тютюнових виробів на експорт чи обміну їх на іншу продукцію у зовнішньоекономічних відносинах, яка відповідно до чинного законодавства не підлягає оподаткуванню акцизним збором, платнику податку повертається з бюджету сплачена сума акцизного збору за умови надходження валютних коштів на валютний рахунок підприємства або оприбуткування продукції, одержаної в результаті товарообмінної операції, пред'явлення підтверджувальних документів (договору на товарообмінні операції, вантажної митної декларації).

Українські підприємства-виробники подають відповідним державним податковим інспекціям щомісячно до 16 числа наступного за звітним місяця розрахунок суми акцизного збору за минулий місяць виходячи з фактичних обсягів та цін реалізації. Не сплачена до визначеного строку сума акцизного збору стягується з підприємства-виробника відповідно до чинного законодавства.

Фізичні особи, які ввозять на митну територію України алкогольні напої та тютюнові вироби в обсягах, що підлягають

обкладенню ввізним (імпортним) митом, сплачують акцизний збір під час митного оформлення товарів.

Суб'єкти підприємницької діяльності, включаючи громадян, які займаються підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи і уклали контракт з іноземними виробниками на поставку в Україну алкогольних напоїв та тютюнових виробів, повинні зареєструватись у продавця марок акцизного збору як імпортери з одержанням посвідчення.

Для одержання марок імпортер подає продавцю марок акцизного збору заявку-розрахунок у трьох примірниках за встановленою продавцем марок формою, платіжні документи, що підтверджують внесення плати за марки та сплату акцизного збору.

Продаж марок акцизного збору для ввезення наступних товарних партій виробів проводиться після подання продавцю марок копії ввізної вантажної митної декларації на ввезення попередньої партії товарів.

Придбані марки акцизного збору передаються імпортерами іноземним виробникам для маркування імпортованих алкогольних напоїв та тютюнових виробів у процесі їх виробництва.

Імпортери мають право ввозити на територію України імпортні алкогольні напої та тютюнові вироби лише через митниці, попередньо обумовлені з продавцем марок акцизного збору під час їх придбання.

Акцизний збір із суми перевищення суми АЗ над сумою, врахованою на момент одержання марок, у зв'язку зі зміною валютних курсів імпортер визначає і сплачує до Державного бюджету України до або під час митного оформлення імпортованих алкогольних напоїв та тютюнових виробів.

Умовою для митного оформлення імпортованих алкогольних напоїв та тютюнових виробів є наявність на пляшці (упаковці), пачці (упаковці) марок акцизного збору встановленого зразка, а також подання органам митного контролю примірника заявки-розрахунку на одержання марок з відміткою продавця марок про повну сплату сум акцизного збору та попередньої вантажної декларації.

При отриманні суб'єктами підприємницької діяльності спирту етилового неденатурованого, призначеного для переробки на іншу подакцизну продукцію, такі платники податку зобов'язані видати податковим органам податковий вексель, який підтверджує зобов'язання платника податку у термін до 90

календарних днів, починаючи від дня отримання спирту, сплатити суму акцизного збору, яка розрахована за ставками для цієї продукції. Виданий вексель погашається при придбанні акцизних марок на суму, розраховану із ставок акцизного збору на готову продукцію, повністю або частково (№ 6).

Аналізуючи становлення та розвиток акцизного оподаткування в Україні за роки існування її як незалежної держави, можна дійти висновку, що через некомпетентність податкових та законодавчих органів, які встановлювали та стягували акцизний збір, механізм оподаткування акцизним збором змінювався дуже часто, причому ставки цього збору, пільги по ньому та строки сплати змінювалися та поверталися лише після нанесення непоправних втрат виробникам та імпортерам підакцизної продукції. Так, до 13 грудня 1993 року стягнення акцизного збору по імпортних товарах проводилося за тими ж ставками, що й по вітчизняних. З вказаної дати по деяких імпортних підакцизних товарах установлюються ставки, що перевищують у декілька разів ставки на аналогічні вітчизняні товари, це перш за все алкогольні і тютюнові вироби. Причина такої диференціації полягала в намаганні законодавців як збільшити бюджетні надходження, так і захистити вітчизняних товаровиробників відповідної продукції від конкуренції з імпортними товарами. Жодна з цих цілей досягнута не була — імпортні підакцизні товари почали завозитись без сплати податків, для чого використовувались як законні, так і незаконні методи ухилення, що тільки загостило проблему конкуренції і залишило бюджет без надходжень. У зв'язку з цим в 1996 році були внесені значні зміни в бік зниження ставок акцизного збору, особливо щодо оподаткування імпортних товарів, насамперед алкогольних і тютюнових виробів. Крім того, запроваджено акцизні марки на ці товари, що також має зменшити ухилення від сплати податків і полегшити контроль податкових органів. З цього ж року на більшість підакцизних товарів вводяться тверді ставки, які визначаються в екю (потім в євро) до одиниці реалізованих (ввезених в Україну) товарів.

Оскільки з 1992 року акцизні питання в Україні регулюються не законом, а декретом Кабінету Міністрів України, який, на думку народних депутатів, «нерідко дуже вільно трактується податковою службою та її чиновниками, що більш за все перешкоджає саме українським виробникам підакцизної продукції», необхідно прийняти закон з більш точними та жорсткими формулюваннями, що не допускають протиріч. Тому

до парламенту подано проект Закону України «Про акцизний збір».

Особливо детально розглянемо розвиток акцизного оподаткування в лікєро-горілчаній, тютюновій та нафтопереробній галузях.

Спирт та лікєро-горілчана продукція. В 1996 році, коли були запроваджені специфічні ставки акцизу в єкю (потім в євро), в алкогольній галузі спостерігалися найнижчі обсяги виробництва принаймні за 10 останніх років — 2,4 л абсолютного алкоголю на душу населення.

Зокрема лікєро-горілчаних виробів випущено лише 60%³⁵⁾ від рівня 1995 року, відповідно виноградного вина — 72%³⁵⁾, вина плодово-ягідного — 41%³⁵⁾. А загальне вживання алкоголю в 1996 році сягнуло аж 12,5 л. А вже в 1996 році різко зросло незареєстроване вживання алкоголю — 11,5 л на душу населення, і поки що це абсолютний рекорд в історії алкогольного ринку.

Та вже наступного 1997 року після багаторічного спаду ситуація в галузі відчутно змінилася на краще, а незареєстрований продаж алкоголю зменшився відразу до 10,8 л. Цьому сприяла міцна гривня — акцизний податок упродовж року залишався сталим, часом навіть зменшувався в періоди зростання курсу гривні на фінансовому ринку.

Але проблеми не лише в ставках, а й в строках сплати акцизу. Так, в п. 4 ст. 7 Закону України «Про акцизний збір на алкогольні та тютюнові вироби» сказано, що підприємства сплачують акцизний збір після здійснення «обороту з реалізації» алкогольних напоїв на третій робочій день. Але в листі від 09.09.1997 № 16-1221/10-7232 Державна податкова адміністрація України несподівано для всіх змінила порядок стягування акцизного збору. Згідно з цим інструктивним документом (лист не був зареєстрований в Міністерстві юстиції України), акциз повинен був відраховуватися виробниками до державного бюджету з дня відвантаження продукції. До наступної її реалізації або переробки. Тобто авансом.

Цей лист суперечив Конституції України, згідно з якою «виключно законами України встановлюються ... система оподаткування, податки та збори», до яких, звісно, належить і акцизний збір. Тому наступні акти: лист Міністерства фінансів України до ДПАУ від 11.11.1997 № 30-218/1280, лист Міністерства юстиції України до ДПАУ від 17.11.1997 та лист Комітету

Верховної

Ради України з питань фінансів і банківської діяльності від 18.12.1997 № 06-10/924 визнали лист ДПАУ від 09.09.1997 нечинним. Але за період 1997 — початку 1998 року підприємства-виробники підакцизних товарів сплатили неймовірно великі штрафи згідно з листом ДПАУ від 09.09.1997. Більшість з них і досі не оскаржили дії ДПАУ у суді. А збитки вираховуються мільйонами гривень. Це сталося через неузгодженість нормативних актів законотворчих органів.

Спирт та лікєро-горілочна продукція до 1998 року були основними «постачальниками» акцизного збору до Державного бюджету України. Але після прийняття Кабінетом Міністрів України постанови № 1200 «Про ставки акцизного збору на деякі товари (продукцію)» від 3 серпня 1998 року, якою було вдвічі збільшено ставки акцизу — з 3,5 євро до 7 євро (тут і далі за 1 літр 100-відсоткового спирту), галузь серйозно захворіла — аж до повного зупинення виробництва на більшості підприємств. Якщо за I півріччя 1998 року спирто-горілочна галузь спромоглася перерахувати до казни близько 60% усіх акцизних надходжень (або 229,5 млн грн.), то за відповідний період поточного року — менш ніж 40% (219,1 млн грн.). А якщо порівняти місячні відрахування, — в червні минулого і цього років — то виявиться, що спад становить 34%. І це при тому, що аналогічні червневі підсумки у виноробній царині свідчать про зростання в 1,2 раза, в броварній — більше, ніж в 2 рази, а в тютюновій — майже в 1,9 раза.

Одним словом, за рахунок непомірно високих акцизних ставок на алкоголь Кабінет Міністрів України намагався збільшити акцизні надходження до Державного бюджету України до декількох мільйонів гривень (при тому, що принаймні останні кілька років загальний річний збір від усієї підакцизної продукції не сягав і 1 млн грн.). Результатом стала криза всієї галузі. Піднятися з колін поки що мало допомагає навіть тимчасове зменшення акцизу аж до 2 євро (що в 1,5 раза менше, ніж до серпневого підвищення), запропоноване Верховною Радою в Законі від 11 грудня 1998 року за № 311-XIV. Тому термін його дії, що закінчився 1 липня 1999 року, довелося продовжити ще на рік Законом № 929-XIV «Про внесення змін до Закону України «Про ставки акцизного збору і ввізного мита на спирт етиловий та алкогольні напої». В такий спосіб держава, з одного боку, зменшує абсолютний податковий тиск на всю спирто-горілочну продукцію, а з іншого — підтримує конкурентоспроможність вітчизняних товаровиробників перед

легальним імпортом — за низьких акцизів питома вага мита (що нині складає аж 7,5 євро) значно відчутніша в ціні імпортного алкоголю.

Щоправда, ставка акцизного збору річної давності — 3,5 євро — в гривневому еквіваленті (за курсом НБУ) складала трохи більше 7 грн. Тоді як через рік ті ж 2 євро — це вже сума, що в перерахунку на національну грошову одиницю складає понад 9 грн. Таким чином, Державний бюджет, що складається в гривнях, отримує більші акцизні надходження, ніж у попередньому році.

Крім того, цим Законом в 10 разів (з 0,2 до 0,02 євро) зменшено ставку акцизного збору на спирт етиловий, що використовується вітчизняними виробниками для виготовлення лікарських засобів та ветеринарних лікарських засобів і препаратів.

Також продовжено до 2001 року ставки акцизного збору на:

- 1) вина виноградні натуральні марочні та ординарні сухі — 0,01 євро за 1 л;
- 2) вина виноградні натуральні марочні та ординарні кріплені — 0,06 євро за 1 л;
- 3) вина плодово-ягідні — 0,15 євро за 1 л;
- 4) виноматеріали — 0,15 євро за 1 л;
- 5) вермути та інші вина виноградні натуральні з добавкою рослинних або ароматичних екстрактів — 0,15 євро за 1 л.

Не менш цікавою є історія діяльності фармацевтичних підприємств. Як відомо, до вересня 1996 року з цих підприємств акцизний збір на спирт не стягувався. Це досить логічно і не вимагає пояснень. Але декретом Кабінету Міністрів України була спроба відмінити цю пільгу. В результаті найпотужніші фармацевтичні підприємства у вересні 1996 року припинили закупівлю етилового спирту. З 1 жовтня 1996 року постановою Верховної Ради України № 390/96 відмінене стягування акцизного збору на спирт для фармацевтичних підприємств. Інших змін в законодавстві даної галузі не було.

Тютюнова галузь залишається однією з небагатьох, що стабільно розвиваються в Україні. Тому зрозуміло, що час від часу держава намагається збільшити ставки акцизного збору на цю під-акцизну продукцію, а також робить спроби боротися з контрабандою підакцизних товарів. Для цього 27 червня 1998 року вийшов Указ Президента України «Про державну монополію на виробництво і оборот спирту етилового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів», яким було створено нову структуру виконавчої влади — Державний комітет України з питань

монополії на виробництво і оборот спирту етилового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів, мета якого — контроль за сплатою акцизного збору при виробництві та продажу відповідних підакцизних товарів.

Тютюнова галузь на відміну від алкогольної встояла в акцизній лихоманці 1998 року, коли у серпні ставки акцизів було збільшено з 2,0 екю до 3,0 екю на пачку цигарок з фільтром та з 2,0 екю до 2,3 екю на пачку цигарок без фільтру. Багато в чому тут заслуга потужних іноземних інвесторів. Відомо, що всі підприємства галузі приватизовані, а 95% цигарок виробляються на фабриках, що належать іноземним інвесторам, які вклали в економіку України більше \$200 млн. Хоча їхні прибутки значно зменшилися, але підприємства працювали, регулярно постачаючи акциз до державного і місцевого бюджетів. Так, у першому півріччі 1999 року надходження акцизного збору від тютюну та тютюнових виробів перевищили торішні в 2,5 раза і досягли 245,9 млн грн. Це обумовлено тим, що у січні 1999 року ставки акцизів на тютюнові вироби було змінено з 3,0 екю до 2,5 екю на пачку цигарок з фільтром та з 2,3 екю до 2,5 екю на пачку цигарок без фільтру.

На відміну від ПДВ перелік пільг по акцизному зборі є досить невеликим. Це пов'язано з тим, що переважна більшість підакцизних товарів є товарами першої необхідності, отже, соціальна потреба в пільгах невелика.

Акцизний збір не справляється при реалізації підакцизних товарів на **експорт**, при реалізації **автомобілів спеціального призначення**, при реалізації **спирту етилового**, що використовується для виготовлення лікарських засобів, тощо.

Строки сплати акцизного збору залежать як від групи підакцизного товару, так і від суми середньомісячного податку за минулий рік:

- підприємства-виробники алкогольних напоїв сплачують акцизний збір щоденно — на третій робочий день після здійснення обороту з реалізації;

- підприємства-виробники тютюнових виробів — щомісячно, до 16 числа наступного за звітним місяця.

Дещо інший порядок сплати акцизного збору по імпортованих алкогольних і тютюнових виробах. Сплата акцизного збору імпортером цієї продукції відбувається під час придбання марок акцизного збору.

Акцизний збір по інших імпортних товарах сплачується одночасно зі справлянням мита і митних зборів під час попереднього митного оформлення товарів.

Всі інші підприємства-виробники підакцизних товарів сплачують податок, виходячи з середньомісячної суми акцизного збору за минулий рік (при цьому в розрахунок середньомісячної суми податку за минулий рік не беруться суми, які нараховано у зв'язку з перерахунком акцизного збору за минулі роки, суми акцизного збору за імпортні товари, а також суми нарахованої пені і фінансових санкцій) в такі строки:

- при середньомісячній сумі податку за минулий рік понад 25 тис. грн. — щодавно 15, 25 числа поточного місяця, 5 числа наступного за звітним місяця, виходячи з фактичного обороту за відповідну декаду;

- при середньомісячній сумі податку за минулий рік до 25 тис. грн. — щомісячно, не пізніше 15 числа наступного за звітним місяця з фактичного обороту за минулий місяць. В такі ж строки незалежно від суми акцизного збору за минулий рік сплачують податок особи, які займаються підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи і мають постійне місце проживання на території України.

Розрахунки акцизного збору платники подають до податкових органів за місцем свого знаходження щомісячно, не пізніше 15 числа місяця, наступного за звітним.

Мито є непрямим податком, що стягується з товарів, які переміщуються через митний кордон України, тобто ввозяться, вивозяться чи прямують транзитом.

Запровадження мита може переслідувати кілька цілей: **фіскальні, економічні** (захист вітчизняних товарів від конкуренції з імпортними), **політичні**. На відміну від інших податків політика в сфері митного обкладання спрямована здебільшого на формування раціональної структури імпорту та експорту в умовах відсутності прямого втручання держави в регулювання цих процесів. Запровадження мита може мати на меті здійснення економічного тиску на відповідні держави або надання їм режиму найбільшого сприяння з політичних мотивів. Як бачимо, фіскальне значення мита має другорядне значення.

У мита є багато спільного з акцизним збором, але є і певні, притаманні лише миту, особливості. І мито, і акцизний збір збільшують ціну реалізації товарів; ставки і мита, і акцизного збору диференційовані за групами товарів. Сплачується мито при переміщенні через митний кордон України. Перелік товарів, що

підлягають митному обкладанню, набагато ширший, ніж у акцизного збору. Особливістю справляння мита є також те, що контроль за правильністю та своєчасністю його сплати до бюджету здійснюють митні органи України, а не податкові органи.

Платниками мита є будь-які **юридичні** або **фізичні особи**, котрі здійснюють переміщення через митний кордон України товарів або інших предметів, що підлягають оподаткуванню згідно з чинним законодавством.

Об'єктом оподаткування є митна вартість товарів або інших предметів, які переміщуються через митний кордон України, або їх кількісні показники. Для визначення митної вартості валюта контракту перераховується у національну валюту України за курсом Національного банку України, що діє на день подання митної декларації. *При встановленні митної вартості до неї включаються ціна товару, зазначена в рахунках-фактурах, а також витрати на транспортування (навантаження, розвантаження, перевантаження та страхування) до пункту перетинання митного кордону, комісійні, брокерські послуги тощо.* За явної невідповідності заявленої митної вартості реальним цінам її величину встановлюють митні органи, виходячи з цін на ідентичні товари чи інші предмети, що діють у провідних країнах-експортерах зазначених товарів.

При справлянні мита встановлена **розгалужена система пільг**. Так, наприклад, від сплати мита повністю звільняються:

- транспортні засоби, на яких здійснюються регулярні міжнародні перевезення вантажів;
- валюта України, іноземна валюта та цінні папери;
- товари, що підлягають поверненню у власність держави;
- товари та предмети, що стали в результаті пошкодження непридатними для використання, та багато інших.

Запроваджено два види ставок, за якими обчислюється сума мита, що підлягає сплаті до бюджету:

- у процентах до митної вартості товарів;
- у встановленому грошовому виразі на одиницю товару.

У свою чергу, процентні ставки, відповідно до Єдиного митного тарифу України та інших законодавчих актів України, залежно від країни походження товарів розподіляються на преференційні, пільгові та повні (загальні ставки).

У встановленому грошовому виразі (євро) на одиницю товару ставки запроваджені по підакцизних товарах.

Сума мита, належна до сплати, перераховується платниками на рахунки митних органів, що здійснюють митне оформлення товарів чи майна, або вноситься готівкою в касу митного органу, після чого в установлені строки ці суми перераховуються до бюджету.

Документом, який є підставою для внесення мита платником, є вантажна митна декларація або її копія. Без сплати усіх належних сум мита випуск товарів та майна митними органами не здійснюється. За заявою декларанта та наявності гарантії банку митниця має право відстрочити або розстрочити сплату мита, але не більше ніж на один місяць. При несплаті рахунка в строк, указаний митним органом, сума мита стягується в безспірному порядку з нарахуванням пені за кожний день прострочення.

Тема «Податок на прибуток підприємств»

Податок на прибуток підприємств, який стягується в Україні, має дуже значне фіскальне значення, чим відрізняється від аналогічних податків в економічно розвинутих країнах. Це обумовлено перш за все пропорціями в розподілі ВВП, які склалися історично: в централізовано-плановій економіці основну масу доходів бюджету становили надходження від державних підприємств і досить незначну — податки з населення, оскільки штучно стримувався фонд споживання і збільшувався фонд нагромадження. В нинішніх умовах ймовірним є поступове вирівнювання між фондом споживання і фондом нагромадження, наслідком чого стане збільшення бюджетного значення прибуткового податку з громадян і зменшення — податку на прибуток підприємств.

Податок на прибуток підприємств крім значного фіскального значення має й широкі можливості для регулювання і стимулювання підприємницької діяльності. Цей вплив може здійснюватись як завдяки диференціації ставок оподаткування по різних видах діяльності, так і завдяки наданню пільг у виробництві пріоритетних товарів. Але в нашій країні можливості щодо використання податку на прибуток як регулюючого фактора дещо обмежено його великим бюджетним значенням.

Платниками податку на прибуток є:

1. З числа резидентів — суб'єкти і несуб'єкти господарської діяльності, а також їх філії, які здійснюють діяльність, спрямовану на отримання прибутку як на території України, так і за її межами.

2. З числа нерезидентів — фізичні або юридичні особи, які отримують доходи з джерелом їх походження з України.

Виключені з числа платників Національний банк України та його установи (крім госпрозрахункових, що оподатковуються у загальному порядку), а також установи пенітенціарної системи та їх підприємства, які використовують працю спецконтингенту.

Об'єктом оподаткування є прибуток, який визначається шляхом зменшення суми скоригованого валового доходу звітного періоду на суму валових витрат платника податку і суму амортизаційних відрахувань. Тобто, для визначення об'єкта оподаткування податку на прибуток спочатку необхідно визначити відповідно суму скоригованого валового доходу, суму валових витрат і суму амортизаційних відрахувань. Розглянемо, як вони визначаються.

- Валовий дохід — це загальна сума доходу платника податку від усіх видів діяльності, отриманого (нарахованого) протягом звітного періоду в грошовій, матеріальній або нематеріальній формах як на території України, її континентальному шельфі, виключній (морській) економічній зоні, так і за її межами.

Перелік доходів, що включаються і що не включаються до складу скоригованого валового доходу, чітко визначено в законі. Так, наприклад, скоригований валовий дохід включає:

- загальні доходи від продажу товарів (робіт, послуг);
- доходи від здійснення банківських, страхових та інших операцій з надання фінансових послуг, торгівлі валютними цінностями, цінними паперами, борговими зобов'язаннями та вимогами;
- доходи, не враховані в обчисленні валового доходу періодів, що передують звітному, та виявлені у звітному періоді;
- доходи з інших джерел та від позареалізаційних операцій, у тому числі у вигляді сум безповоротної фінансової допомоги, безоплатно наданих платнику податку товарів (робіт, послуг);
- суми невикористаної частини коштів, що повертаються із страхових резервів тощо.

Не включаються до складу скоригованого валового доходу:

- суми акцизного збору, податку на додану вартість, отримані (нараховані) підприємством у складі ціни продажу продукції (робіт, послуг), за винятком випадків, коли таке підприємство-отримувач не є платником податку на додану вартість;

- суми коштів або вартість майна, що надходять платнику податку у вигляді прямих інвестицій або реінвестицій у корпоративні права;

- суми одержаного платником податку емісійного доходу та інші надходження, прямо визначені нормами закону.

Розглянемо наступний елемент — як визначається сума валових витрат.

- ***Валові витрати виробництва та обігу (далі — валові витрати) — це сума будь-яких витрат платника податку у грошовій, матеріальній або нематеріальній формах, здійснюваних як компенсація вартості товарів (робіт, послуг), які придбаваються (виготовляються) таким платником податку для їх подальшого використання у власній господарській діяльності.***

У законі наведено перелік витрат, що включаються і що не включаються до складу валових витрат. При цьому встановлення додаткових обмежень щодо віднесення витрат до складу валових витрат платника податку, крім тих, що зазначені у законі, не дозволяється.

Переліки витрат, що включаються і що не включаються до складу валових витрат, є досить великими. Так, *до складу валових витрат включаються:*

- суми будь-яких витрат, сплачених (нарахованих) протягом звітного періоду у зв'язку з підготовкою, організацією, веденням виробництва, продажем продукції (робіт, послуг) і охороною праці, з урахуванням обмежень, установлених законом;

- суми коштів або вартість майна, добровільно перераховані (передані) до неприбуткових організацій, але не більше ніж чотири відсотки оподаткованого прибутку попереднього звітного періоду;

- суми витрат, не враховані у минулих податкових періодах у зв'язку з допущенням помилок та виявлених у звітному податковому періоді у розрахунку податкового зобов'язання;

- суми витрат, пов'язаних з ремонтом основних фондів у межах 5% від балансової вартості цієї групи ОВФ на початок звітного року тощо.

Не включаються до складу валових витрат витрати на:

• потреби, не пов'язані з веденням основної діяльності, а саме організацію та проведення прийомів, відпочинку тощо, крім витрат, пов'язаних з проведенням рекламної діяльності, в розмірі не більше 2% від оподаткованого прибутку за попередній звітний квартал;

- фінансування особистих потреб фізичних осіб;
- придбання, будівництво, реконструкцію, модернізацію, ремонт та інші поліпшення основних фондів;
- утримання органів управління об'єднань платників податку та ін.

Не включаються до складу валових витрат будь-які витрати, не підтверджені відповідними розрахунковими, платіжними та іншими документами, обов'язковість ведення і зберігання яких передбачено правилами ведення податкового обліку.

Слід звернути увагу, що частина видатків визначена в законі як витрати подвійного призначення. Це означає, що до складу валових відносяться лише ті витрати, віднесені до витрат подвійного призначення, які підпадають під ознаки, сформульовані в законі. Так, наприклад, до валових витрат включаються: витрати платника податку на забезпечення найманих працівників спеціальним одягом, взуттям, обмундируванням, необхідними для виконання професійних обов'язків, а також продуктами спеціального харчування, але не всі, а за переліком, що встановлюється Кабінетом Міністрів України, та ін.

Для визначення суми амортизаційних відрахувань в законі визначаються витрати, які підлягають амортизації (наприклад, придбання основних фондів для виробничого використання) та які не підлягають амортизації (наприклад, витрати на придбання невиробничих фондів). **Основні фонди, залежно від напрямку їх використання, розподіляються на три групи. Норми амортизації встановлюються у відсотках до балансової вартості кожної з груп основних фондів на початок звітнього періоду.** Суми амортизаційних відрахувань звітнього періоду визначаються шляхом застосування норм амортизації до балансової вартості груп основних фондів на початок звітнього періоду, яка визначається в порядку, вказаному в законі.

Як і в законі про ПДВ, існують особливості визначення дати збільшення валового доходу і валових витрат, залежно від виду здійснюваної операції. Розглянемо деякі випадки.

Датою збільшення валових витрат виробництва (обігу) вважається дата, яка припадає на податковий період,

протягом якого відбувається будь-яка з подій, що сталася раніше:

- або дата списання коштів з банківських рахунків платника податку на оплату товарів (робіт, послуг);
- або дата оприбуткування платником податку товарів, а для робіт (послуг) — дата фактичного отримання платником податку результатів робіт (послуг).

Для товарообмінних (бартерних) операцій — дата здійснення заключної (балансуючої) операції, що здійснюється після першої операції.

Датою збільшення валового доходу вважається дата, яка припадає на податковий період, протягом якого відбувається будь-яка з подій, що сталася раніше:

- або дата зарахування коштів від покупця (замовника) на банківський рахунок платника податку в оплату товарів (робіт, послуг), що підлягають продажу;
- або дата відвантаження товарів, а для робіт (послуг) — дата фактичного надання результатів робіт (послуг) платником податку.

Датою збільшення валового доходу у разі здійснення бартерних (товарообмінних) операцій вважається дата будь-якої з подій, що сталася раніше:

- або дата відвантаження товарів, а для робіт (послуг) — дата фактичного надання результатів робіт (послуг) платником податку;
- або дата оприбуткування товарів, а для робіт (послуг) — дата фактичного отримання результатів робіт (послуг) платником податку тощо.

Якщо об'єкт оподаткування платника податку з числа резидентів за результатами звітного (податкового) кварталу має від'ємне значення (з урахуванням суми амортизаційних відрахувань), дозволяється відповідне зменшення об'єкта оподаткування наступного звітного (податкового) кварталу, а також кожного з наступних двадцяти звітних (податкових) кварталів до повного погашення такого від'ємного значення об'єкта оподаткування.

Існують особливості оподаткування операцій особливого виду (бартерних операцій, страхової діяльності, нерезидентів, операцій із розрахунками в іноземній валюті, операцій з торгівлі цінними паперами, дивідендів тощо). Так, наприклад, об'єктом оподаткування у страховиків-резидентів є валові доходи, податок з яких стягується за ставкою 3% (крім операцій по страхуванню

життя). Вводиться особливий порядок оподаткування доходів від виконання довгострокових договірних зобов'язань в залежності від оціночного коефіцієнту його виконання тощо.

Прибуток платників податку, включаючи підприємства, засновані на власності окремої фізичної особи, оподатковується за ставкою 30% до об'єкта оподаткування.

Перелік пільг по податку на прибуток невеликий. Так, звільняється від оподаткування прибуток підприємств, що засновані *всеукраїнськими громадськими організаціями інвалідів та майно яких є їх власністю, отриманий від продажу товарів (робіт, послуг), крім прибутку, одержаного від грального бізнесу, де протягом попереднього звітного (податкового) періоду кількість інвалідів, які мають там основне місце роботи, становить не менш як 50% загальної чисельності працюючих і фонд оплати праці таких інвалідів становить не менш як 25% суми витрат на оплату праці, що відносяться до складу валових витрат.*

Звільняється від оподаткування прибуток підприємств, отриманий від продажу на митній території України спеціальних продуктів дитячого харчування власного виробництва, спрямований на збільшення обсягів виробництва та зменшення роздрібних цін таких продуктів.

Оподатковується у розмірі 50% від діючої ставки прибуток від продажу інноваційного продукту, заявленого при реєстрації в інноваційних центрах; ці пільги діють перші три роки після державної реєстрації продукції як інноваційної.

Суми податків на прибуток, отриманий з іноземних джерел, що сплачені суб'єктами господарської діяльності за кордоном, зараховуються під час сплати ними податку на прибуток в Україні. При цьому розмір зарахованих сум податку на прибуток з іноземних джерел протягом податкового періоду не може перевищувати суми податку, що підлягає сплаті в Україні цим платником податку протягом такого періоду.

- Податок сплачується до бюджету не пізніше 20 числа місяця, наступного за звітним кварталом.

Платники податку не пізніше 25 числа місяця, що настає за звітним кварталом, подають до податкового органу податкову декларацію про прибуток за звітний квартал, розраховану наростаючим підсумком з початку звітного фінансового року.

Протягом звітнього (податкового) кварталу платники податку, за винятком нерезидентів, бюджетних організацій та виробників сільськогосподарської продукції, сплачують до бюджету за перший та другий місяць такого кварталу авансові внески податку на прибуток, виходячи з оподатковуваного обороту за підсумками першого та другого місяців звітнього (податкового) кварталу до 20 числа другого і третього місяця такого кварталу відповідно.

Тема «Фіксований сільськогосподарський податок»

Якщо до 1999 року сільськогосподарські виробники оподатковувались на загальних підставах і сплачували до бюджету такі ж податки, як і інші платники з урахуванням особливостей сільськогосподарського виробництва, то з 1.01.99 для них вводиться особливий порядок розрахунків з бюджетом. Необхідність змін була обумовлена такими факторами, як збитковість або низька прибутковість сільськогосподарського виробництва і нагальною необхідністю державної підтримки цієї галузі, недостатністю або відсутністю обігових коштів у цій галузі, потребу у спрощенні податкового обліку та іншими.

На відміну від інших податків справляння фіксованого сільськогосподарського податку може відбуватись у грошовій або товарній (у вигляді поставок сільськогосподарської продукції) формі.

Фіксований сільськогосподарський податок сплачується в рахунок таких податків і зборів (обов'язкових платежів):

- податку на прибуток підприємств;
- плати (податку) за землю;
- податку з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів;
- комунального податку;
- збору за геологорозвідувальні роботи, виконані за рахунок Державного бюджету;
- збору до Фонду для здійснення заходів щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та соціального захисту населення;
- збору на обов'язкове соціальне страхування;
- збору на будівництво, реконструкцію, ремонт і утримання автомобільних доріг загального користування України;

- збору на обов'язкове державне пенсійне страхування;
- збору до Державного інноваційного фонду;
- плати за придбання торгового патенту на здійснення торговельної діяльності;
- збору за спеціальне використання природних ресурсів (щодо користування водою для потреб сільського господарства).

Інші податки та збори (обов'язкові платежі) сплачуються сільськогосподарськими товаровиробниками в порядку і розмірах, визначених законодавчими актами України.

Платниками фіксованого сільськогосподарського податку є сільськогосподарські підприємства різних організаційно-правових форм, селянські та інші господарства, які займаються виробництвом (вирощуванням), переробкою та збутом сільськогосподарської продукції, в яких сума, одержана від реалізації сільськогосподарської продукції власного виробництва та продуктів її переробки за попередній звітний (податковий) рік, перевищує 50% загальної суми валового доходу підприємства.

У разі, якщо у звітному періоді валовий дохід від операцій з реалізації сільськогосподарської продукції власного виробництва та продуктів її переробки становить менш як 50% загального обсягу реалізації, підприємство сплачує податки у наступному звітному періоді на загальних підставах.

До платників фіксованого сільськогосподарського податку належать також власники земельних ділянок та землекористувачі, в тому числі орендарі, які виробляють товарну сільськогосподарську продукцію, крім власників та землекористувачів земельних ділянок, переданих для ведення особистого підсобного господарства, будівництва та обслуговування житлового будинку, господарських будівель (присадибна ділянка), садівництва, дачного будівництва, а також наданих для городництва, сінокосіння та випасання худоби.

Якщо у сільськогосподарських товаровиробників нарахована у 1997 році сума податків і зборів (обов'язкових платежів), в рахунок яких сплачується фіксований податок, перевищує суму фіксованого їх податку більш як у три рази, то до суми фіксованого податку застосовуються такі коефіцієнти:

- у разі перевищення у три-чотири рази — 1,5;
- у разі перевищення більш як у чотири рази — 2.

Платники податку мають право на вибір форми сплати фіксованого сільськогосподарського податку в грошовій формі або/та у вигляді поставок сільськогосподарської продукції.

Кількість сільськогосподарської продукції з одного гектара сільськогосподарських угідь встановлюється на початку року і не підлягає коригуванню залежно від зміни ціни на сільськогосподарську продукцію протягом податкового року.

Обрахування кількості сільськогосподарської продукції з одного гектара сільськогосподарських угідь, що має поставлятися в рахунок фіксованого сільськогосподарського податку, здійснюється виходячи з еквіваленту — ціни однієї тонни пшениці м'якої третього класу і визначається як співвідношення вартості однієї тонни пшениці м'якої третього класу до вартості однієї тонни відповідної продукції.

Об'єктом оподаткування є площа сільськогосподарських угідь, переданих сільськогосподарському товаровиробнику у власність або наданих йому у користування, в тому числі на умовах оренди.

● Ставка фіксованого сільськогосподарського податку з одного гектара сільськогосподарських угідь встановлюється у відсотках до їх грошової оцінки у таких розмірах:

- для ріллі, сіножатей та пасовищ — 0,5;
- для багаторічних насаджень — 0,3.

Для платників податку, які здійснюють діяльність у гірських зонах та на поліських територіях, ставка фіксованого сільськогосподарського податку з одного гектара сільськогосподарських угідь встановлюється у відсотках до їх грошової оцінки у понижених розмірах:

- для ріллі, сіножатей та пасовищ — 0,3;
- для багаторічних насаджень — 0,1.

Платники податку подають розрахунок органу державної податкової служби до 1 лютого поточного року.

Сплата податку має проводитися щомісячно до 20 числа наступного місяця у розмірі третини суми податку, визначеної на кожний квартал від річної суми податку, у таких розмірах:

- у I кварталі — 10%;
- у II кварталі — 10%;
- у III кварталі — 50%;
- у IV кварталі — 30%.

Поставка зерна в рахунок фіксованого сільськогосподарського податку здійснюється сільськогосподарськими товаровиробниками у визначені ними за погодженням з районною державною адміністрацією строки, але не пізніше 15 жовтня — з продукції раних зернових культур, до 1 грудня — з

продукції пізніх зернових та технічних культур, а поставка продукції тваринництва — щомісяця, але не пізніше останнього дня поточного місяця.

Кошти, що надійшли від цього податку, розподіляються в таких пропорціях: до місцевого бюджету — 30%, на обов'язкове державне пенсійне страхування — 68%, на обов'язкове соціальне страхування — 2%. Слід звернути увагу, що для стабілізації сільськогосподарського виробництва звільняються від сплати фіксованого сільськогосподарського податку сільськогосподарські товаровиробники з 1 січня 1999 року до 1 січня 2001 року. При цьому вони не звільняються від сплати коштів на обов'язкове державне пенсійне страхування та на обов'язкове соціальне страхування.

Тема «Прибутковий податок з громадян (оподаткування фізичних осіб)»

Прибутковий податок з громадян стягується безпосередньо з доходів платників — фізичних осіб. В економічно розвинутих країнах цей вид податку відіграє суттєву роль у формуванні доходів бюджету. В Україні питома вага цього податку в обсязі доходів незначна, що є наслідком відповідних пропорцій розподілу ВВП на фонд заробітної плати і прибуток. *До переваг цього податку відносять його соціальну справедливість, оскільки він ставить рівень оподаткування в пряму залежність від обсягу доходу платників.* Крім того, за допомогою прогресивних ставок і пільг в оподаткуванні можна зменшувати податковий тягар для малозабезпечених верств населення і посилювати для осіб з високими доходами. *А недоліком є значні можливості для платників у заниженні оподаткованого доходу і в ухиленні від сплати податку.* Особливо це стосується оподаткування доходів від підприємницької діяльності.

Платниками прибуткового податку в Україні є фізичні особи незалежно від віку, громадянства, статі, раси, національності, сімейного, соціального й майнового стану, приналежності до громадських організацій та політичних партій, ставлення до релігії. **Це громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства** — як ті, що постійно проживають (не менше ніж 183 дні у календарному році), так і ті, що не мають постійного місця проживання в Україні.

Таблиця 2**ШКАЛА ОПОДАТКУВАННЯ ПРИБУТКОВИМ ПОДАТКОМ ГРОМАДЯН**

Місячний сукупний оподатковуваний дохід (у неоподатковуваних мінімумах)	Ставки та розміри податку
З доходу в розмірі одного неоподаткованого мінімуму	не оподатковується
З доходу в розмірі від одного неоподаткованого мінімуму + 1 грн. до 5 неоподатковуваних мінімумів	10 відсотків від суми доходу, що перевищує розмір одного неоподаткованого мінімуму
З доходу в розмірі від 5 неоподатковуваних мінімумів + 1 грн. до 10 неоподатковуваних мінімумів	податок з доходу в розмірі 5 неоподатковуваних мінімумів + 15 відсотків від суми, що перевищує дохід у розмірі 5 неоподатковуваних мінімумів
З доходу в розмірі від 10 неоподатковуваних мінімумів + 1 грн. до 60 неоподатковуваних мінімумів	податок з доходу в розмірі 10 неоподатковуваних мінімумів + 20 відсотків від суми, що перевищує дохід у розмірі 10 неоподатковуваних мінімумів
З доходу в розмірі від 60 неоподатковуваних мінімумів + 1 грн. до 100 неоподатковуваних мінімумів	податок з доходу в розмірі 60 неоподатковуваних мінімумів + 30 відсотків від суми, що перевищує дохід у розмірі 60 неоподатковуваних мінімумів
З доходу в розмірі понад 100 неоподатковуваних мінімумів	податок з доходу в розмірі 100 неоподатковуваних мінімумів + 40 відсотків від суми, що перевищує дохід у розмірі 100 неоподатковуваних мінімумів

Для всіх платників передбачена єдина шкала ставок, за якими оподатковується сукупний річний дохід. Зміна ставок прибуткового податку в Україні з 1991 року відбувалась досить часто, іноді по кілька разів на рік. Це було обумовлено як об'єктивними (з розвитком ринкових відносин змінюються форми одержання доходу), так і суб'єктивними чинниками (насамперед, політичними — намаганням за допомогою прогресії вирівняти доходи малозабезпечених і високозабезпечених верств населення). Для прикладу, в 1993 році ставки мінялися тричі. Причому з 1 грудня 1993 року по 1 жовтня 1994 року існувала найжорсткіша шкала оподаткування — максимальна ставка дорівнювала 90%. Але, незважаючи на збільшення ставки майже удвічі, доходи бюджету від прибуткового податку з громадян в цей період не збільшилися, а зменшилися — унаслідок ухилення

від сплати по таких необґрунтованих з економічної точки зору ставках.

З 1 жовтня 1995 року було встановлено мінімум доходів громадян, що не обкладається прибутковим податком, у розмірі 17 грн. на місяць, і ставки, наведені в табл. 2.

- ***За цими ставками оподатковується сукупний річний дохід і доходи громадян за місцем основної роботи протягом року.***

Наведені ставки податку збільшуються удвічі, але не більше ніж до 70%, при оподаткуванні сум авторських винагород, що виплачуються спадкоємцям повторно.

Із сум доходів, одержуваних громадянами не за місцем основної роботи, й тими, хто не має постійного місця проживання в Україні, податок нараховується до джерел виплати за ставкою 20%.

У громадян, які постійно проживають в Україні, *об'єктом оподаткування є сукупний оподатковуваний дохід за календарний рік, який визначається як сума місячних сукупних оподатковуваних доходів, одержаних із різних джерел на території України та за її межами.* При цьому для запобігання подвійного оподаткування суми податку, сплачені за кордоном, зараховуються при сплаті прибуткового податку в Україні, але в сумі, не більшій ніж підлягає сплаті за українським законодавством.

У громадян, які не мають постійного місця проживання в Україні, об'єктом оподаткування є дохід, одержаний лише з джерел в Україні.

У громадян, які займаються підприємницькою діяльністю, об'єктом оподаткування є різниця між валовим доходом і документально підтвердженими витратами, безпосередньо пов'язаними з одержанням доходу.

Оподаткуванню підлягає дохід, одержаний як в грошовій, так і в натуральній формі.

Перелік пільг по прибутковому податку є досить великим, оскільки саме цей податок має найбільше значення у вирішенні соціальних проблем. Умовно пільги щодо прибуткового податку можна поділити на дві групи:

- звільнення від оподаткування певних видів доходу;
- зменшення сукупного оподаткованого доходу.

Наведемо деякі види доходів, які звільняються від оподаткування:

- допомога по державному соціальному страхуванню і державному соціальному забезпеченню (крім допомоги по тимчасовій непрацездатності);

- суми одержуваних аліментів;

- державні і додаткові пенсії;

- компенсаційні виплати в грошовій і натуральній формі (наприклад, добові за час перебування в службовому відрядженні);

- доходи громадян від продажу вирощеної в особистому підсобному господарстві продукції сільського господарства та ін.

Зменшення сукупного оподаткованого доходу провадиться для окремих категорій громадян на суму від 1 до 10 неоподатковуваних мінімумів.

Прибутковий податок на доходи громадян, одержаний за місцем основної і не основної роботи, нараховується, утримується і перераховується до бюджету підприємствами, установами і організаціями всіх форм власності та фізичними особами — суб'єктами підприємницької діяльності, які проводять виплати доходів. Таке перерахування повинно провадитися після закінчення місяця, за який нараховано й утримано прибутковий податок, але не пізніше строку одержання в установах банків коштів на виплату належних громадянам сум.

***Дохід за місцем основної роботи оподатковується за ставками, вказаними в табл. 2.** При цьому по закінченні календарного року визначаються сума сукупного річного оподаткованого доходу і прибутковий податок з нього, який розраховується, виходячи із середньомісячного доходу з урахуванням сплаченого (утриманого) протягом року податку з місячних доходів.* Обчислення податку і перерахунок провадяться підприємствами та іншими юридичними й фізичними особами, які виплачували ці доходи до 1 лютого року, наступного за звітним. До 15 лютого ці відомості подаються ними до податкової адміністрації за місцем проживання платника.

Оподаткування доходів, отриманих не за місцем основної роботи, провадиться по ставці 20%. Юридичні і фізичні особи, які проводять ці виплати, зобов'язані не пізніше як через 30 днів після виплати надіслати до податкових органів за місцем проживання громадянина відомості про виплачені суми доходів і суми утриманого з них податку.

Громадяни, які мали доходи не за місцем основної роботи, зобов'язані до 1 березня року, наступного за звітним, подати в податкову інспекцію за місцем проживання декларацію про

одержані доходи, на основі якої провадиться перерахунок прибуткового податку, належного до сплати до бюджету, виходячи з середньомісячної суми доходу і сплачених протягом року податків.

Слід звернути увагу на порядок оподаткування доходів громадян від здійснення підприємницької діяльності, оскільки він відрізняється від вищевикладеного порядку.

Громадяни, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи, мають право самостійно обрати спосіб оподаткування доходів, одержаних від цієї діяльності, або за фіксованим розміром податку (далі — фіксований податок) шляхом придбання патенту за умов, визначених в законі, або за шкалою оподаткування, наведеною вище. В цьому випадку оподатковуваним доходом вважається сукупний чистий дохід, тобто різниця між валовим доходом (виручки у грошовій та натуральній формі) і документально підтвердженими витратами, безпосередньо пов'язаними з одержанням доходу. Якщо ці витрати не можуть бути підтверджені документально, то вони враховуються податковими органами при проведенні остаточних розрахунків за нормами, визначеними Державною податковою адміністрацією України за погодженням з Міністерством економіки України та Державним комітетом України зі сприяння малим підприємствам та підприємництву.

Склад витрат, безпосередньо пов'язаних з одержанням доходів, визначаються Державною податковою адміністрацією України і Міністерством економіки України.

Розміри фіксованого податку встановлюються відповідною місцевою радою залежно від територіального розташування місця торгівлі і не можуть бути менше ніж 20 гривень та більше ніж 100 гривень за календарний місяць для громадян, які здійснюють підприємницьку діяльність самостійно.

Доходи громадянина, одержані від здійснення підприємницької діяльності, що оподатковуються фіксованим податком, не включаються до складу його сукупного оподаткованого доходу за підсумками звітного року, а сплачена сума фіксованого податку є остаточною і не включається до перерахунку загальних податкових зобов'язань такого платника податку або осіб, які перебувають з ним у трудових відносинах, чи членів його сім'ї, які беруть участь у підприємницькій діяльності.

У разі сплати фіксованого податку платник такого податку звільняється від ведення обов'язкового обліку доходів і витрат.

Нарахування податку для громадян, що займаються підприємницькою діяльністю і які не сплачують фіксованого податку, здійснюється податковими органами на підставі декларацій громадян. При цьому протягом року платники щоквартально сплачують до бюджету авансові платежі: по 25% річної суми податку, обчисленої за доходами за попередній рік, а платники, які вперше залучаються до сплати податку, — 25% суми, обчисленої їм податковими органами за оціночним доходом на поточний рік. Для сплати авансових платежів податку встановлюються такі строки протягом року: до 15 березня, до 15 травня, до 15 серпня і до 15 листопада.

Громадяни, які займаються підприємницькою діяльністю, щоквартально, у 15-денний строк після закінчення кварталу, подають податковому органу декларації, а після закінчення року — до 1 лютого наступного року. В декларації зазначаються загальні суми одержаного доходу, витрат і сплаченого податку за звітний рік або інший період, за який здійснюється оподаткування (оподатковуваний період), на основі яких здійснюється перерахунок сум, що підлягають сплаті до бюджету.

Тема «Спрощена система оподаткування суб'єктів малого підприємництва»

З метою реалізації державної політики з питань розвитку та підтримки малого підприємництва, ефективного використання його можливостей у розвитку національної економіки з 1 січня 1999 року Указом Президента України було запроваджено спрощену систему оподаткування, обліку та звітності для таких суб'єктів малого підприємництва (єдиний податок):

- фізичних осіб, які займаються підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи, і кількість осіб, які перебувають у трудових відносинах з такою особою, включаючи членів її сім'ї, за рік не перевищує 10 осіб і обсяг виручки яких від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) не перевищує 500 тис. грн.;

- юридичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, в яких за рік середньооблікова чисельність працюючих не перевищує 50 осіб і обсяг виручки яких від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) не перевищує 1 млн грн.

Дія цього Указу не поширюється на:

- суб'єктів підприємницької діяльності, які повинні придбавати спеціальні торгові патенти;
- фізичних осіб, які сплачують фіксований податок;
- довірчі товариства, страхові компанії, банки, інші фінансово-кредитні та небанківські фінансові установи;
- суб'єктів підприємницької діяльності, у статутному фонді яких частки, що належать юридичним особам — учасникам та засновникам даних суб'єктів, які не є суб'єктами малого підприємництва, перевищують 25%;
- фізичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності, які займаються підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи і здійснюють торгівлю підакцизними товарами (крім сфери громадського харчування).

Слід звернути увагу, що суб'єкти малого підприємництва мають право обирати спосіб оподаткування доходів або за єдиним податком або за загальним порядком, встановленим для сплати іншими суб'єктами підприємницької діяльності.

При цьому суб'єкт малого підприємництва, який обрав спосіб оподаткування за єдиним податком, звільняється від сплати таких видів податків і зборів (обов'язкових платежів):

- податку на прибуток підприємств;
- податку на доходи фізичних осіб (для фізичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності);
- плати (податку) за землю;
- збору на спеціальне використання природних ресурсів;
- збору до Фонду для здійснення заходів щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та соціального захисту населення;
- збору до Державного інноваційного фонду;
- збору на обов'язкове соціальне страхування;
- відрахувань та зборів на будівництво, реконструкцію, ремонт і утримання автомобільних доріг загального користування України;
- комунального податку;
- податку на промисел;
- збору на відрахування до Пенсійного фонду України;
- збору за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі та сфери послуг;
- внесків до Фонду України соціального захисту інвалідів.

Існують особливості у нарахуванні і сплаті єдиного податку для юридичних і фізичних осіб.

- **Ставка єдиного податку для суб'єктів підприємницької діяльності — юридичних осіб**

встановлюється в розмірі 6% обсягів виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), якщо сплачують ПДВ, і 10%, якщо не сплачують ПДВ.

Суб'єкти підприємницької діяльності — юридичні особи щомісяця перераховують суми єдиного податку до 20 числа місяця, наступного за тим, в якому одержано виручку, на окремий рахунок відділень Державного казначейства України.

Відділення Державного казначейства України наступного дня після надходження цих коштів перераховують суми єдиного податку у таких розмірах:

- до Державного бюджету України — 20%;
- до місцевого бюджету — 23%;
- до Пенсійного фонду України — 42%;
- на обов'язкове соціальне страхування — 15%.

Бухгалтерський облік та звітність здійснюються платниками єдиного податку — юридичними особами за спрощеною системою.

За результатами господарської діяльності за звітний період (квартал) суб'єкти малого підприємництва — юридичні особи подають до органу державної податкової служби до 20 числа місяця, наступного за звітним періодом, розрахунок сплати єдиного податку, акцизного збору і податку на додану вартість, а також платіжні доручення про сплату цього податку з відміткою банку про зарахування коштів.

- ***Ставка єдиного податку для фізичних осіб встановлюється місцевими радами за місцем державної реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності залежно від виду діяльності та місця її здійснення і не може становити менше 20 гривень та більше 200 гривень за календарний місяць.***

У разі, коли фізична особа — суб'єкт підприємницької діяльності здійснює декілька видів підприємницької діяльності, для яких встановлено різні ставки єдиного податку, нею придбавається одне свідоцтво і сплачується єдиний податок, що не перевищує встановленої максимальної ставки.

Суб'єкти підприємницької діяльності — фізичні особи перераховують суми єдиного податку на окремий рахунок відділень Державного казначейства України.

Відділення Державного казначейства України наступного дня після надходження коштів перераховують суми єдиного податку у таких розмірах:

- до місцевого бюджету — 43%;
- до Пенсійного фонду України — 42%;
- на обов'язкове соціальне страхування — 15%.

Якщо платник єдиного податку займається підприємницькою діяльністю з використанням найманої праці або за участю у підприємницькій діяльності членів його сім'ї, розмір єдиного податку збільшується на 50% за кожну особу.

Сплатена сума єдиного податку є остаточною і не включається до перерахунку загальних податкових зобов'язань такого платника податку. При цьому доходи, одержані платником єдиного податку, не включаються до складу його сукупного оподаткованого доходу за підсумками звітного року.

Для переходу до спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності суб'єкт малого підприємництва подає письмову заяву до органу Державної податкової служби за місцем державної реєстрації не пізніше ніж за один місяць до початку наступного календарного року за умови сплати всіх установлених податків та обов'язкових платежів в поточному році.

Орган Державної податкової служби зобов'язаний протягом десяти робочих днів видати безоплатно свідоцтво про право сплати єдиного податку або надати письмову вмотивовану відмову.

Тема «Плата за ресурси та послуги»

Платежі за ресурси, які стягуються в Україні, включають кілька видів. Стягнення цих платежів обумовлюється тим, що природні ресурси є власністю держави, і за їх використання вона стягує плату, основне призначення якої — покрити видатки на відтворення, ефективне використання цих ресурсів тощо. *Як і податки, стягнення плати за ресурси має обов'язковий характер. Але, на відміну від податкових методів формування доходів, плата за ресурси передбачає еквівалентність.* Суттєвого бюджетного значення ці платежі не відіграють.

Розглянемо наступні види платежів за ресурси та послуги: збір за спеціальне використання лісових ресурсів (лісовий дохід); збір за спеціальне використання водних ресурсів (плата за воду); збір за геологорозвідувальні роботи, виконані за рахунок Державного бюджету; рентна плата за нафту і газ; відрахування від плати за транзит природного газу, нафти і аміаку; платежі за користування надрами; державне мито; єдиний збір, який справляється у

пунктах пропуску через державний кордон України; гербовий збір.

Лісовий дохід. Основним призначенням збору за спеціальне використання лісових ресурсів та користування земельними ділянками лісового фонду (лісового доходу) є мобілізація коштів для відтворення лісового фонду, поліпшення його якісного складу, забезпечення правильної експлуатації лісів.

До спеціального використання лісових ресурсів належить:

- заготівля деревини під час рубок головного користування;
- заготівля живиці;
- заготівля другорядних лісових матеріалів (пень, луб, кора, деревна зелень тощо);
- побічні лісові користування (випасання худоби, розміщення пасік, заготівля сіна тощо).

Деревина від рубок головного користування і живиця належать до лісових ресурсів державного значення. Такси на ці ресурси затверджуються Кабінетом Міністрів України. Другорядні лісові матеріали та лісові ресурси, віднесені до побічних лісових користувань, належать до лісових ресурсів місцевого значення, такси на які встановлюються обласними адміністраціями.

Спеціальне використання лісових ресурсів здійснюється на наданій земельній ділянці лісового фонду за спеціальним дозволом — лісорубним квитком (ордером) або лісовим квитком.

Плата (збір) справляється за встановленими таксами або у вигляді орендної плати чи доходу, одержаного від реалізації лісових ресурсів на конкурсних умовах.

Такси на деревину лісових порід, що відпускається на пні, застосовуються з урахуванням розподілу лісів за лісотаксовими поясами і розрядами, видами основних порід лісу, якістю деревини та сортаментом ділової деревини.

У разі застосування конкурсних умов реалізації лісових ресурсів збір за них встановлюється не нижче діючих такс.

Розмір орендної плати визначається за узгодженням сторін у договорі оренди, але не нижче встановлених такс.

Державні та громадські лісозаготівельні організації й підприємства сплачують плату за відпуск деревини на пні вісім разів на рік: 15 лютого — 15%, 15 березня — 10%, 15 квітня — 10%, 15 червня — 10%, 15 липня — 10%, 15 вересня — 15%, 15 листопада — 15% і 15 грудня — 15% річної суми платежу. Колективні, приватні підприємства і громадяни вносять до бюджету ці платежі при одержанні лісорубного квитка (ордера).

Плата за воду. Платниками збору за спеціальне використання водних ресурсів та збору за користування водами для потреб гідроенергетики і водного транспорту (повна назва плати за воду) є підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, а також громадяни — суб'єкти підприємницької діяльності, що використовують водні ресурси та користуються водами для потреб гідроенергетики і водного транспорту.

Об'єктом обчислення збору за спеціальне використання водних ресурсів є фактичний обсяг води, який використовують водокористувачі, з урахуванням обсягу втрат води в їх системах водопостачання.

Об'єктом обчислення збору за користування водами для потреб гідроенергетики і водного транспорту є:

- обсяг води, пропущений через турбіни гідроелектростанцій;
- тоннаж-доба експлуатації вантажних самохідних і несамохідних суден;
- місце-доба експлуатації пасажирських суден.

Нормативи збору за спеціальне використання поверхневих водних об'єктів та підземних вод встановлюються в копійках за кубічний метр; за користування водами для потреб гідроенергетики — в копійках за 100 кубічних метрів води, пропущеної через турбіни гідроелектростанцій; за користування водою для потреб водного транспорту — в копійках за одну тоннаж-добу експлуатації вантажних суден та одне місце-добу експлуатації пасажирських суден.

На спеціальне використання водних ресурсів встановлюються ліміти, які визначаються у дозволах на поставку води.

У межах встановленого ліміту збір за спеціальне використання водних ресурсів відноситься на валові витрати виробництва, а за понадлімітне використання — справляється у п'ятикратному розмірі і відноситься за рахунок прибутку, що залишається у розпорядженні водокористувача.

На користування водами для потреб гідроенергетики і водного транспорту ліміти не встановлюються. Збір за користування водами для потреб гідроенергетики і водного транспорту відноситься на валові витрати виробництва. Обсяг використаної води визначається водокористувачами самостійно на підставі даних первинного обліку за показниками вимірювальних приладів.

Збір за використання водних ресурсів не справляється:

- за воду, що використовується для задоволення питних і санітарно-гігієнічних потреб населення;

- за воду, що використовується для протипожежних потреб;
- за воду, що використовується для потреб зовнішнього благоустрою територій міст та інших населених пунктів, тощо.

Збір за спеціальне використання водних ресурсів загальнодержавного значення в розмірі 80% зараховується до Державного бюджету України і 20%— до бюджетів територіальних громад.

Збір за спеціальне використання водних ресурсів місцевого значення в розмірі 100% зараховується до бюджетів територіальних громад.

Збір за користування водами для потреб гідроенергетики і водного транспорту зараховується платниками в розмірі 100% до Державного бюджету України.

Розрахунок збору за спеціальне використання водних ресурсів та збору за користування водами для потреб гідроенергетики подається до органів Державної податкової служби за місцезнаходженням платника щоквартально нарастаючим підсумком з початку року до 15 числа місяця, наступного за звітним кварталом.

Розрахунок збору за користування водами для потреб водного транспорту подається до органів державної податкової служби за місцезнаходженням платника до 15 числа місяця, наступного за звітним періодом (півріччя, дев'ять місяців та рік).

Збір за геологорозвідувальні роботи, виконані за рахунок Державного бюджету. Збір за геологорозвідувальні роботи, виконані за рахунок Державного бюджету, справляється з надкористувачів незалежно від форми власності, які видобувають корисні копалини на раніше розвіданих родовищах, а також на розташованих у межах території України, її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони родовищах з попередньо оціненими запасами, які за згодою заінтересованих надкористувачів передані їм для промислового освоєння. Збір за виконані геологорозвідувальні роботи в повному обсязі зараховується до Державного бюджету і спрямовується на розвиток мінерально-сировинної бази.

Нормативи збору за виконані геологорозвідувальні роботи встановлюються окремо для кожного виду корисних копалин чи групи близьких за призначенням корисних копалин у гривнях до одиниці видобутку чи погашення у надрах запасів корисних копалин. Нормативи збору індексуються з урахуванням офіційно встановленого індексу інфляції.

Обсяг погашених запасів корисних копалин визначається як сума обсягів видобутих корисних копалин та фактичних їх втрат у надрах під час видобування.

Надрокористувачі, які виконували геологорозвідувальні роботи частково за рахунок власних коштів, сплачують збір за геологорозвідувальні роботи, застосовуючи до нього коефіцієнти залежно від обсягу виконаних на відповідних родовищах пошукових робіт.

Якщо надрокористувачі видобувають більше одного виду корисних копалин, що залягають окремо, збір за виконані геологорозвідувальні роботи обчислюється за кожний їх вид окремо.

Збір за виконані геологорозвідувальні роботи справляється з дати видобутку корисної копалини.

Суми збору за виконані геологорозвідувальні роботи відносяться до валових витрат реалізованої продукції (робіт, послуг).

Збір за виконані геологорозвідувальні роботи сплачується до бюджету авансовими платежами щодавно або щомісячно, в залежності від суми збору за минулий місяць. Якщо сума збору за минулий місяць становила більш як 10 тис. грн., авансові платежі сплачуються до 13, 23 числа поточного місяця і до 3 числа наступного місяця — виходячи з кількості видобутих корисних копалин за кожен минулу декаду.

При сумі збору менш як 10 тис. грн. авансові платежі сплачуються до 15 числа наступного за звітним місяця, виходячи з фактичної кількості видобутих корисних копалин за кожний минулий місяць.

Після закінчення кварталу, півріччя, 9 місяців і року користувачі надр обчислюють повну суму збору за виконані геологорозвідувальні роботи наростаючим підсумком з початку року, виходячи з фактичної кількості видобутої мінеральної сировини. Перерахунок провадиться в п'ятиденний термін з дати, встановленої для подання бухгалтерських звітів.

Рентна плата за нафту і газ. Ставки рентної плати за нафту і природний газ, що видобуваються в Україні, затверджуються Міністерством економіки України, Міністерством фінансів України разом з Державним комітетом нафтової, газової та нафтопереробної промисловості України.

У 1999 році нафтогазовидобувні підприємства (крім державної акціонерної компанії «Чорноморнафтогаз») вносять до Державного бюджету України рентну плату по таких ставках:

- за нафту власного видобутку в розмірі, еквівалентному 3 доларам США за 1 тону;

- за природний газ власного видобутку в розмірі, еквівалентному 5 доларам США за 1000 куб. метрів.

Рентна плата включається до оптової відпускної ціни на нафту і природний газ (без податку на додану вартість) у національній валюті України за офіційним валютним курсом до долара США на дату відпуску продукції нафтогазовидобувними підприємствами.

Датою відпуску продукції є:

- по нафті, що відвантажується залізничним транспортом, — дата виписування залізничної квитанції на маршрут чи групу вагонів;

- по нафті, що відвантажується трубопровідним транспортом, — дата оформлення акта приймання-здавання на пунктах здавання нафти;

- по газу — дата оформлення акта приймання-здавання на пунктах заміру газу (щодавно).

Рентна плата включається до бази оподаткування при визначенні податку на додану вартість.

Платниками рентної плати є нафтогазовидобувні підприємства, які здійснюють видобуток природного газу на території України.

Сума рентної плати за нафту і природний газ визначається нафтогазовидобувними підприємствами, виходячи з фактично оплачених споживачами обсягів нафти і газу та ставок рентної плати у національній валюті України за офіційним валютним курсом долара США на дату зарахування коштів на рахунок нафтогазовидобувних підприємств (крім підприємств, що здійснюють видобуток на родовищах з важковидобувними та виснаженими запасами).

Рентна плата вноситься до Державного бюджету України щодавно авансовими платежами, виходячи з фактично оплачених споживачами обсягів нафти і газу за минулу декаду, 15-го і 25-го числа поточного місяця — відповідно за першу і другу декаду, 5-го числа наступного місяця — за решту днів звітнього місяця.

Платники подають податковим органам за місцезнаходженням розрахунки з рентної плати за нафту і природний газ (окремо) щомісячно, до 20 числа місяця, наступного за звітним. Остаточна сплата до бюджету сум рентної плати, обчислених за розрахунком за звітний місяць (з урахуванням фактично

сплачених авансових платежів за звітний місяць), проводиться платником до 25-го числа місяця, наступного за звітним.

Відрахування від плати за транзит нафти, природного газу та аміаку. Відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 1999 рік» була запроваджена сплата до Державного бюджету України відрахувань від плати за транзит нафти, природного газу та аміаку трубопровідним транспортом через територію України.

Платниками було визначено суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснюють транспортування трубопровідним транспортом через територію України нафти, природного газу та аміаку. Вони вносять до Державного бюджету України:

- відрахування від прибутку, що залишається у розпорядженні підприємств, які здійснюють транспортування нафти магістральними нафтопроводами, в розмірі, еквівалентному 0,059 долара США за 1 тону нафти, що транспортується, на кожні 100 кілометрів відстані її транспортування;

- відрахування від плати за транзит природного газу в розмірі, еквівалентному 0,29 долара США за 1000 куб. метрів газу на кожні 100 кілометрів відстані;

- відрахування від плати за транзит аміаку в розмірі, еквівалентному 0,23 долара США за 1 тону на кожні 100 кілометрів відстані.

Внесення зазначених платежів здійснюється щодавно авансовими платежами 15-го, 25-го числа поточного місяця, 5-го числа наступного місяця, виходячи з обсягів газу, нафти та аміаку, транспортованого через територію України за минулу декаду, та курсу долара на день, що передує сплаті авансового платежу.

Платники щомісячно до 20 числа наступного за звітним місяця подають до Державної податкової інспекції за місцем свого знаходження розрахунок відрахувань.

Якщо обчислені у місячному розрахунку суми відрахувань за транзит будуть більшими від сум, сплачених авансовими платежами щодавно, доплата зазначених відрахувань провадиться платником до 25-го числа місяця, наступного за звітним.

Платежі за користування надрами. Платниками платежів за користування надрами для видобування корисних копалин є усі суб'єкти підприємницької діяльності незалежно від форм

власності, які здійснюють видобування корисних копалин, включаючи підприємства з іноземними інвестиціями.

Плата за користування надрами для видобування корисних копалин справляється за фактично погашені в надрах обсяги балансових та позабалансових запасів (обсяги видобутих) корисних копалин. Обсяг погашених запасів корисних копалин визначається як сума обсягів видобутих корисних копалин та фактичних їх втрат у надрах під час видобування.

Нормативи плати за користування надрами для видобування корисних копалин встановлюються для кожного виду корисних копалин (групи корисних копалин, близьких за призначенням) як базові з подальшою їх диференціацією залежно від геологічних особливостей та умов експлуатації родовищ. Базові нормативи плати за видобування корисних копалин в залежності від виду корисних копалин встановлюються в фіксованому та процентному виразі. Фіксований вираз передбачає встановлення нормативів у гривнях за одиницю погашених в надрах запасів або видобутих корисних копалин. Процентний вираз передбачає встановлення нормативів у відсотках до вартості видобутих (погашених в надрах запасів) корисних копалин. Розрахована за базовими нормативами плата за користування надрами для видобування корисних копалин є мінімальною величиною, яку надрокористувачі сплачують незалежно від геологічних особливостей родовищ та умов їх експлуатації.

Обсяги погашених балансових та позабалансових запасів, обсяги видобутку корисних копалин визначаються за даними державної статистичної звітності та геолого-маркшейдерською документацією.

За обсяги наднормативних втрат корисних копалин у надрах при їх видобуванні, а також за обсяги видобування понад встановлені квоти (ліміти), плата справляється в подвійному розмірі. Нормативи втрат корисних копалин в процесі видобутку встановлюються для кожного родовища.

Плата за користування надрами для видобування корисних копалин обчислюється щоквартально за наростаючим підсумком з початку року, виходячи з фактичного обсягу погашених в надрах запасів, обсягу видобутку або вартості видобутої мінеральної сировини чи продукції її первинної переробки.

Платники щоквартально складають розрахунки за встановленими формами та подають їх державним податковим органам

за місцезнаходженням родовища корисних копалин не пізніше 25 числа місяця, наступного за звітним кварталом, та 15 лютого року, що настає за звітним.

Сплата платежу за користування надрами для видобування корисних копалин проводиться платниками щоквартально не пізніше 20 числа місяця, наступного за звітним кварталом.

Державне мито. Державне мито — це плата за вчинення юридичних дій та за видачу документів уповноваженими на те органами.

Платниками державного мита виступають юридичні і фізичні особи, які звертаються у відповідні органи. Ставки державного мита визначаються двома методами:

- у відсотках до ціни позову, суми договору, вартості майна тощо;
- у твердих розмірах, обчислених у відповідних частках неоподаткованого мінімуму доходів громадян.

Перелік ставок і пільг щодо сплати державного мита є досить великим.

- *Державне мито сплачується за місцем розгляду та оформлення документів готівкою, митними марками або шляхом перерахувань із рахунку платника в кредитній установі.*

Державне мито, яке стягується в Україні, крім функції відшкодування витрат держави на вчинення юридичних дій, виконує й функцію додаткового оподаткування спадщини та дарувань.

Єдиний збір, який справляється у пунктах пропуску через державний кордон України. З 1 січня 2000 року в Україні вводиться єдиний збір, який справляється у пунктах пропуску через державний кордон України. Єдиний збір складається із зборів за здійснення митного, санітарного, ветеринарного, фітосанітарного, радіологічного та екологічного контролю, а також плати за проїзд транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів автомобільними дорогами України.

Єдиний збір справляється одноразово при транзиті, ввезенні або вивезенні вантажу за єдиним платіжним документом.

Ставки єдиного збору, який справляється у пунктах пропуску через державний кордон України, виражаються у євро. Стягується єдиний збір в національній валюті України за офіційним (обмінним) курсом Національного банку України на день його сплати.

Збори за здійснення митного, санітарного, ветеринарного, фітосанітарного, радіологічного та екологічного контролю не можуть перевищувати вартості витрат, пов'язаних із здійсненням такого контролю.

Розміри ставок єдиного збору, який справляється у пунктах пропуску через державний кордон України, встановлюються (незалежно від кількості та найменування вантажу) щодо:

- вантажної партії;
- вантажу в одному дорожньому транспортному засобі (автопотягу);
- вантажу в одному залізничному вагоні, якщо вантаж становить одну вантажну партію;
- вантажу у великовантажному контейнері, якщо цей вантаж становить одну вантажну партію.

Збори, які справляються у пунктах пропуску через державний кордон України у зв'язку із здійсненням відповідно до законодавства України митного, санітарного, ветеринарного, фітосанітарного, радіологічного та екологічного контролю, перерахову-

ються в повному обсязі до Державного бюджету України, а плата, яка справляється за проїзд транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів автомобільними дорогами України, — до Державного дорожнього фонду України.

Гербовий збір. У 1999 році в Україні, строком на 1 рік було введено гербовий збір для забезпечення рівноправних конкурентних умов для національних товаровиробників, а також для компенсації витрат органів виконавчої влади, в тому числі пов'язаних із створенням та утриманням систем внутрішнього адміністративного контролю за угодами з ввезення товарів на митну територію України.

Платниками гербового збору були суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, які здійснювали декларування товарів та інших предметів місцем походження з інших країн, які ввозились на митну територію України під будь-якими видами митних режимів.

Розміри ставок гербового збору визначались залежно від суми митної вартості товарів та інших предметів, зазначених у ввізній вантажній митній декларації, перерахованої в гривні за офіційним обмінним курсом Національного банку України, що діяв на момент подання такої декларації. Наприклад, мінімальна ставка становила 10 гривень при сумі митної вартості товарів, що

ввозяться від 1001 до 2000 гривень, максимальна — 20000 гривень при сумі митної вартості понад 10 000 001 гривень.

Сплата гербового збору здійснювалась його платниками шляхом придбання марок гербового збору в установах Ощадного банку України або на території митниць, розташованих у пунктах пропуску на державному кордоні України.

Тема «Плата за землю»

Земля є одним з найстаріших в історії об'єктом оподаткування. І хоч зараз плата за землю не має суттєвого бюджетного значення, існування цього податку зумовлено цілим рядом чинників. З фіскальної точки зору надходження від плати за землю мають стабільний характер, від цього податку майже неможливо ухилитись, оскільки неможливо сховати земельну ділянку. Крім того, вона як об'єкт оподаткування піддається чіткому обліку. З соціальної точки зору плата за землю виступає досить справедливою формою оподаткування, оскільки більше податку сплачує той, хто має більшу кількість землі і кращої якості. *З точки зору економічної ефективності вона також має деякі переваги: з одного боку — стимулює ефективне використання землі, а з другого — при встановленні диференційованих ставок залежно від регіону може сприяти більш рівномірному розміщенню продуктивних сил на території країни.*

До недоліків цього податку слід віднести те, що надходження від нього є негнучкими, тобто його **сума не залежить від доходів, які отримують платники**. Це, в свою чергу, при збільшенні загального обсягу доходів в країні залишає бюджет без додаткових надходжень. В умовах кризового падіння виробництва цей вид податку може спричинити банкрутство платників, які переживають тяжкі часи. Крім того, його стягнення вимагає досить копіткої роботи по оцінці земельних ресурсів країни.

Плату за землю в Україні було введено з метою раціонального використання та охорони земель, вирівнювання соціально-економічних умов господарювання на землях різної якості, фінансування витрат на ведення земельного кадастру тощо. Передбачалось, що надходження плати за землю будуть використовуватись за цільовим призначенням. Але в умовах фінансової кризи плата за землю використовується лише як одна з форм поповнення загального обсягу доходів бюджету.

Структурно-логічну схему плати (податку) за землю наведено на схемі 5.

Об'єктом плати за землю виступає земельна ділянка, яка перебуває у власності, користуванні, в тому числі на умовах оренди. Платниками є власники землі та землекористувачі, в тому числі і орендарі.

Плата за землю стягується в двох формах: **земельний податок; орендна плата.**

Залежно від призначення землі розрізняють **ставки**, що встановлюються щодо земель сільськогосподарського і несільськогосподарського призначення. В свою чергу, ставки плати за землю несільськогосподарського призначення диференціюються для земель населених пунктів і земель промисловості, транспорту тощо за межами населених пунктів.

Щодо земель сільськогосподарського призначення, ставки встановлюються у відсотках від грошової оцінки одного гектара сільськогосподарських угідь і диференціюються для ріллі, сіножатей та пасовищ і для багаторічних насаджень.

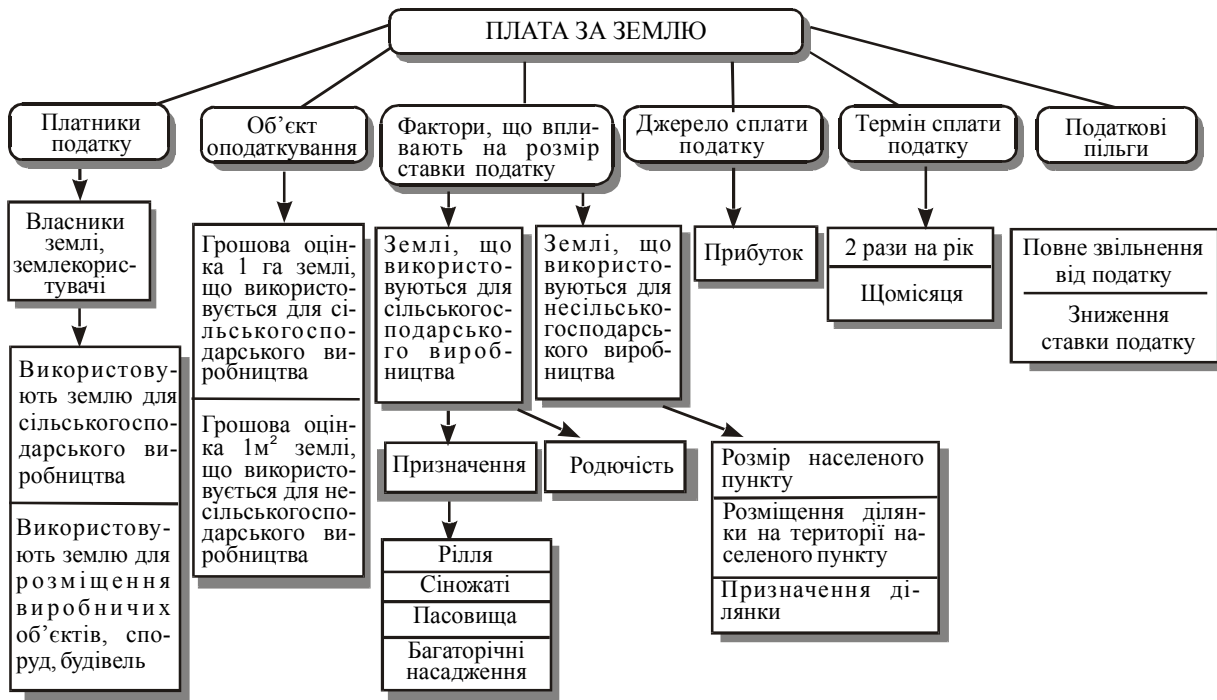

Схема 5

За земельні ділянки в межах населених пунктів ставки податку із земель, грошову оцінку яких визначено, встановлюються у відсотках від грошової оцінки. Якщо грошову оцінку земельних ділянок не визначено, використовуються середні ставки (в копійках за квадратний метр) для населених пунктів, розміри яких диференціюються залежно від чисельності населення. В свою чергу, середні ставки, встановлені Верховною Радою України, також можуть диференціюватись відповідними сільськими, селищними, міськими Радами, виходячи з функціонального призначення і місцезнаходження земельної ділянки, але не вище ніж у два рази від середніх ставок. У населених пунктах, віднесених до курортних, встановлюються **підвищуючі коефіцієнти до середніх ставок**. Податок за земельні ділянки, зайняті житловим фондом, автостоянками, гаражами, дачами громадян, а також надані для потреб сільськогосподарського виробництва, водного та лісового господарства тощо справляється в розмірі 3% суми земельного податку. Податок за земельні ділянки, надані для Збройних Сил України, залізниць, гірничодобувних підприємств, а також за водойми, надані для виробництва рибної продукції, справляється у розмірі 25%.

Податок за земельні ділянки на територія та об'єктах природоохоронного, оздоровчого та рекреаційного призначення, зайняті виробничими, культурно-побутовими, господарськими будівлями і спорудами, що не пов'язані з функціональним призначенням цих об'єктів, справляється у п'ятикратному розмірі відповідного земельного податку.

Податок за частину площ земельних ділянок, наданих підприємствам, установам і організаціям (за винятком сільськогосподарських угідь), що перевищують норми відведення, справляється у п'ятикратному розмірі.

Щодо земель, розташованих поза межами населених пунктів, ставки земельного податку встановлюються:

- для підприємств промисловості, транспорту, зв'язку та іншого призначення — з розрахунку 5% від грошової оцінки одиниці площі ріллі по області;

- для залізничного транспорту, Збройних Сил України — у розмірі 0,02% від грошової оцінки одиниці площі ріллі по області та ін.

Податок за земельні ділянки, надані в тимчасове користування на землях природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення,

справляється у розмірі 50% в від грошової оцінки одиниці площі ріллі по області.

Податок за земельні ділянки, що входять до складу земель лісового фонду і зайняті виробничими, культурно-побутовими, жилими будинками та господарськими будівлями і спорудами, *справляється у розмірі 0,3 відсотка від грошової оцінки одиниці площі ріллі по області.*

Від земельного податку звільняються:

- заповідники, в тому числі історико-культурні, національні природні парки, заказники (крім мисливських), регіональні ландшафтні парки, ботанічні сади, дендрологічні і зоологічні парки, пам'ятки природи, заповідні урочища та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва;

- вітчизняні дослідні господарства науково-дослідних установ і навчальних закладів сільськогосподарського профілю та професійно-технічних училищ;

- органи державної влади та органи місцевого самоврядування, органи прокуратури, заклади, установи та організації, які повністю утримуються за рахунок бюджету (за винятком Збройних Сил України та інших військових формувань, створених відповідно до законодавства України), спеціалізовані санаторії України для реабілітації хворих згідно зі списком, затвердженим Міністерством охорони здоров'я України, дитячі санаторно-курортні та оздоровчі заклади України, підприємства, об'єднання та організації товариств сліпих і глухих України, громадські організації інвалідів України та їх об'єднання;

- вітчизняні заклади культури, науки, освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення, фізичної культури та спорту, спортивні споруди, що використовуються ними за цільовим призначенням;

- зареєстровані релігійні та благодійні організації, що не займаються підприємницькою діяльністю.

Не справляється плата за сільськогосподарські угіддя зон радіоактивно забруднених територій і хімічно забруднені сільськогосподарські угіддя, на які запроваджено обмеження щодо

ведення сільського господарства; за землі, що перебувають у тимчасовій консервації або у стадії сільськогосподарського освоєння; за землі державних сортовипробувальних станцій і сортодільниць, які використовуються для випробування сортів сільськогосподарських культур; за землі дорожнього господарства автомобільних доріг загального користування; за

земельні ділянки державних, колективних і фермерських господарств, які зайняті молодими садами, ягідниками та виноградниками до вступу їх у пору плодоношення, а також гібридними насадженнями, генофондовими колекціями та розсадниками багаторічних плодкових насаджень; за землі кладовищ; за земельні ділянки, в межах граничних норм, встановлених Земельним кодексом України, що належать інвалідам I і II груп, громадянам, які виховують трьох і більше дітей, та громадянам, члени сімей яких проходять строкову військову службу, пенсіонерам, а також іншим особам, які користуються пільгами відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», громадянам, яким у встановленому порядку видано посвідчення про те, що вони постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні, міські, селищні та сільські Ради можуть встановлювати **пільги щодо плати за землю**: часткове звільнення на певний строк, зменшення суми земельного податку лише за рахунок коштів, що зараховуються на спеціальні бюджетні рахунки відповідних бюджетів.

До бюджету цей податок виробниками сільськогосподарської та рибної продукції і громадянами сплачується до 15 серпня і 15 листопада рівними частками, а всіма іншими платниками — щомісячно, до 15 числа наступного за звітним місяця.

Тема «Податки, що надходять до місцевих бюджетів»

До складу **місцевих податків і зборів** включаються досить різнопланові надходження, серед яких можна виділити *загальнодержавні податки*, які повністю зараховуються до місцевих бюджетів, такі, як *податок на промисел або податок з власників транспортних засобів*, а також місцеві податки і збори. Як правило, останні не мають суттєвого бюджетного значення і виступають доповненням до загальнодержавних податків і зборів. Особливістю цих податків є те, що місцеві органи влади мають більше повноважень щодо їх встановлення і стягнення, ніж по інших податках і обов'язкових платежах, хоча перелік цих податків і максимальний розмір ставок регулюються на загальнодержавному рівні. Так, органи місцевого

самоврядування самостійно встановлюють порядок сплати місцевих податків і зборів, мають право вводити пільгові ставки, повністю скасовувати окремі місцеві податки і збори або звільняти від їх сплати окремі категорії платників, надавати відстрочки у сплаті цих платежів. Розглянемо вказані вище місцеві доходи.

Податок на промисел. Метою введення цього податку в Україні було поповнення доходів місцевих бюджетів за рахунок оподаткування таких доходів фізичних осіб, які, як правило, не оподатковуються іншими видами податків, оскільки податковим адміністраціям важко проконтролювати їх отримання. **Платниками податку на промисел є виключно фізичні особи**, незалежно від громадянства та постійного місцепроживання, які не зареєстровані як суб'єкти підприємництва і здійснюють несистематичний, не більш як 4 рази протягом календарного року, продаж виробленої, переробленої та купленої продукції, речей, товарів.

Об'єктом оподаткування є сумарна вартість товарів, які належать до продажу за ринковими цінами.

Якщо товари підлягають продажу протягом 3 календарних днів, ставка податку становить 10% їх вартості. При збільшенні терміну продажу до 7 днів ставка податку подвоюється. Сума податку на промисел не може бути меншою за розмір одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян.

Податок на промисел сплачується у вигляді придбання одноразового патенту на торгівлю. У разі, коли продаж товарів здійснюється протягом календарного року більш як 4 рази, ці громадяни повинні зареєструватись як суб'єкти підприємницької діяльності.

Податок з власників транспортних засобів. Платниками податку з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів є **підприємства, установи та організації, які є юридичними особами, іноземні юридичні особи** (далі — юридичні особи), а також **громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства** (далі — фізичні особи), котрі мають зареєстровані в Україні згідно з чинним законодавством власні транспортні засоби, які є об'єктами оподаткування.

Об'єктами оподаткування є:

трактори (колісні), автомобілі, призначені для перевезення не менше 10 осіб, включаючи водія, автомобілі легкові, автомобілі вантажні, автомобілі спеціального призначення, крім тих, що

використовуються для перевезення пасажирів і вантажів (крім автомобілів спеціального призначення швидкої допомоги та пожежних), мотоцикли (включаючи мопеди) та велосипеди з установленим двигуном, крім тих, що мають об'єм циліндра двигуна до 50 см³, яхти та судна парусні з допоміжним двигуном або без нього (крім спортивних), човни моторні і катери, крім човнів з підвісним двигуном (крім спортивних), інші човни (крім спортивних).

Ставки податку з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів встановлюються в грн. на 100 см³ об'єму циліндру двигуна для наземних видів транспорту та в грн. на 1 см довжини корпусу для водних видів транспорту.

Основні елементи податку з власників транспортних засобів наведені на схемі 6.

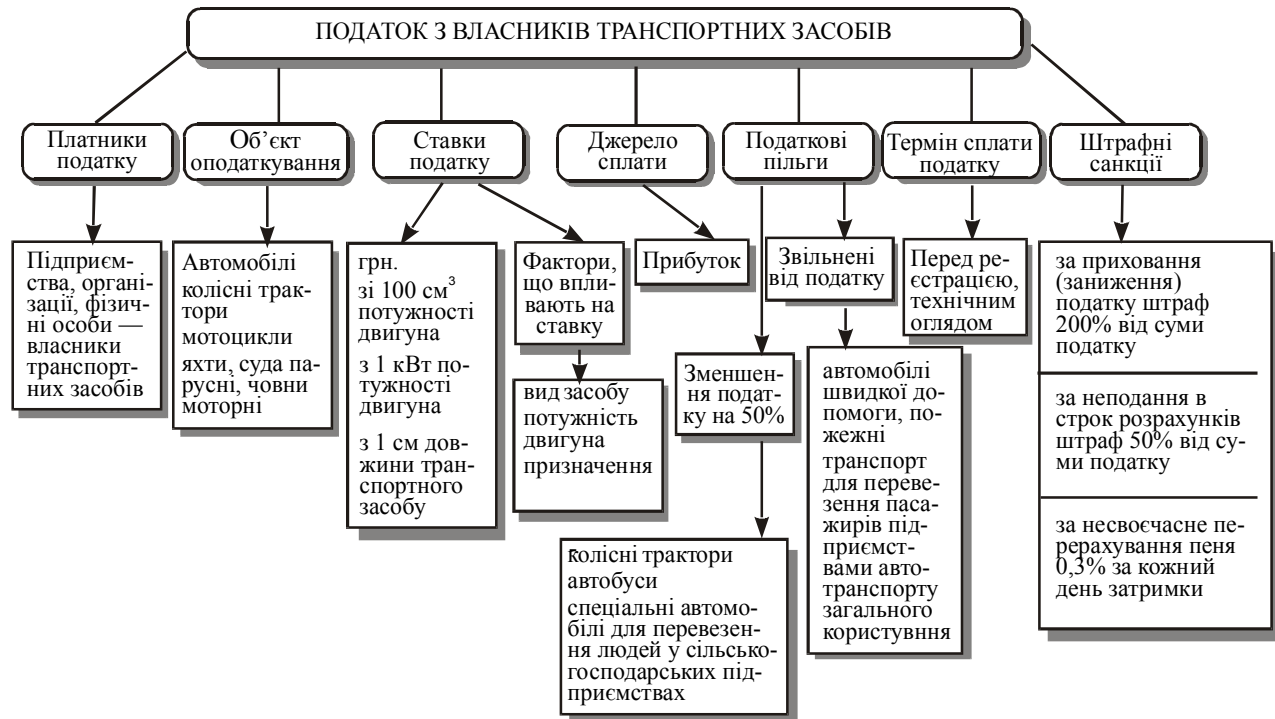

Схема 6

Податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів сплачується перед реєстрацією, перереєстрацією або технічним оглядом транспортних засобів. Сплата податку провадиться за період до наступного технічного огляду.

Власники транспортних засобів зобов'язані пред'являти органам Державної автомобільної інспекції або іншим органам, що здійснюють їх реєстрацію, перереєстрацію або технічний огляд, квитанції, платіжні доручення про сплату податку, а платники, звільнені від сплати цього податку, — відповідну довідку (документ), що дає право на користування цими пільгами.

У разі відсутності документів про сплату податку реєстрація, перереєстрація і технічний огляд транспортних засобів не проводяться.

У порядку і строки, визначені податковими органами, юридичні особи подають за місцем свого знаходження до Державної податкової інспекції, але не пізніше 15 березня року, наступного за звітним, на основі бухгалтерського звіту (балансу) розрахунки суми податку за формою, затвердженою Головною державною податковою адміністрацією України.

Перелік місцевих податків і зборів, які мають право встановлювати місцеві органи влади, приведено на с. 25. Але вони мають неоднакове бюджетне значення. Більше 70% від загальної суми місцевих податків і зборів надходить від комунального податку, приблизно 13% — від готельного збору, біля 10% — від збору за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі, 2% — від курортного збору. Надходження по інших місцевих податках і зборах не перевищує 3%. Тому розглянемо порядок стягнення лише найвагоміших для бюджету податків і зборів.

Комунальний податок. Платниками комунального податку є всі юридичні особи за винятком бюджетних і планово-дотаційних установ та організацій, сільськогосподарських підприємств.

Об'єктом оподаткування є фонд заробітної плати. Ставка комунального податку не повинна перевищувати 10% річного фонду заробітної плати, обчисленого виходячи з неоподаткованого мінімуму доходів громадян.

Готельний збір. Платниками готельного збору є особи, які проживають у готелях. Об'єкт оподаткування — добова вартість найманого житла, а ставка готельного збору не повинна перевищувати 20% визначеного об'єкта оподаткування.

Збір за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі. Платниками збору за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі є юридичні особи і громадяни, які реалізують сільськогосподарську, промислову продукцію та інші товари. Ставка цього збору не повинна перевищувати 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян для суб'єктів, що постійно здійснюють торгівлю у спеціально відведених для цього місцях, і одного неоподатковуваного мінімуму — за одноразову торгівлю.

Курортний збір. Платниками курортного збору є громадяни, які прибувають у курортну місцевість. Ставка цього збору не може перевищувати 10% неоподатковуваного мінімуму доходів громадян. Деякі категорії громадян звільняються від сплати курортного збору, серед них: діти віком до 16 років, інваліди, особи, які прибули за путівками.

Тема «Неподаткові платежі до бюджету»

Склад неподаткових доходів бюджету є досить різноманітним. Умовно неподаткові надходження можна поділити на кілька груп:

- доходи від державної власності (надходження від грошово-речових лотерей, надходження до бюджету сум відсотків банків за користування тимчасово вільними бюджетними коштами, надходження дивідендів від суб'єктів підприємницької діяльності, утворених за участю державних підприємств і організацій, надходження від реалізації державного майна тощо);

- адміністративні збори та платежі (збори, що стягуються Державною автомобільною інспекцією України, інспекціями Державного комітету України з нагляду за охороною праці, плата за пробірування і клеймування виробів та сплавів із дорогоцінних металів тощо);

- надходження від штрафів та фінансових санкцій (адміністративні штрафи, санкції за порушення правил пожежної безпеки, суми, стягнені з винних осіб за шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації);

- інші неподаткові надходження (надходження коштів від реалізації майна, що перейшло у власність держави, надходження сум кредиторської та депонентської заборгованості підприємств, установ та організацій, щодо яких минув строк позовної давності, надходження коштів від Державного комітету по матеріальних резервах тощо).

Розглянемо неподаткові надходження, які мають найбільше бюджетне значення.

З року в рік склад і структура неподаткових доходів значно змінюються. Досить велику питому вагу в деякі роки займали надходження від повернення бюджетних позичок (до 46%). Надання позичок суб'єктам підприємницької діяльності за рахунок бюджету є свідченням нерозвинутості фінансово-кредитної системи України, оскільки надання кредитів не є функцією бюджету.

Досить значними є надходження від Державного комітету з матеріальних резервів. Ці кошти надходять за матеріальні цінності, які до того були закладені до державного і мобілізаційного резервів України і відпускаються за рішенням уряду для освіження, запозичення і надання допомоги.

Значні кошти надходять від комерційних банків за користування тимчасово вільними бюджетними коштами та від орендної плати за цілісні майнові комплекси державних підприємств.

Надходження від інших неподаткових доходів є досить незначними. Найбільше бюджетне значення мають (хоча кожне з них становить не більше як 2% в загальній сумі неподаткових доходів): надходження від реалізації конфіскованого майна, надходження по штрафам, надходження сум кредиторської та депонентської заборгованості, по яких минув строк позовної діяльності, плата за видачу ліцензій тощо.

Доходи від реалізації конфіскованого майна є різновидом доходів від реалізації майна, що перейшло у власність держави. Крім цього, в перелік останніх входять: майно, визнане в установленому порядку безхазяйним; майно, що перейшло у власність держави за правом спадкоємства; скарби, передані Державним податковим адміністраціям; незатребуване від органів зв'язку майно, відправлене посылками, бандеролями, листами й грошовими переказами; бездокументні, незатребувані, реалізовані в дорозі вантажі та незатребуваний багаж на залізничному, водному, повітряному та автомобільному транспорті; інше майно.

Роботу з обліку, оцінки й реалізації майна, що перейшло у власність держави, ведуть податкові органи. Оцінка конфіскованого, безхазяйного або спадкового майна проводиться комісією у складі представників Державної податкової інспекції й організації, якій передається це майно для реалізації або використання,

у 5-денний термін від дня прийняття його на облік Державною податковою інспекцією.

Розрахунки з Державними податковими адміністраціями за майно, прийняте для реалізації, торговельні організації проводять протягом обумовленого договором строку, але не пізніше як протягом 10 днів від дня реалізації, шляхом перерахування належних сум у доход бюджету. Одночасно перераховуються до бюджету акцизний збір і податок на додану вартість.

Згідно з чинним законодавством до бюджету перераховується кредиторська заборгованість з простроченим строком позовної діяльності, яка виникла у підприємств усіх форм власності на користь державних підприємств і бюджетних організацій. Депонентська заборгованість з простроченим строком позовної давності також перераховується до бюджету, але на відміну від кредиторської заборгованості не має значення форма власності підприємства, де вона виникла.

Цілий ряд державних органів та їх посадових осіб мають право накладати адміністративні штрафи на фізичних осіб. Так, органи міліції вправі накладати адміністративні штрафи на осіб, які порушують правила громадського порядку, правила прикордонного порядку, паспортної системи тощо. Органи всіх видів транспорту накладають штрафи за порушення правил користування відповідними видами транспорту, митні органи — за порушення митних правил та контрабанду, органи державного пожежного нагляду — за порушення правил пожежної безпеки і т. д.

Для здійснення окремих видів діяльності (наприклад, експлуатації родовищ корисних копалин, виробництва й реалізації алкогольних напоїв тощо) необхідно отримати спеціальний дозвіл (ліцензію), який видає відповідний державний орган. За видачу ліцензії справляється плата, яка встановлюється в частках до розміру неоподаткованого мінімуму доходів громадян і залежить від виду діяльності, який підлягає ліцензуванню.

Тема «Збори та цільові відрахування»

Значні суми коштів суб'єкти господарювання вносять до цільових державних фондів, що призводить до зменшення прибутку, який підлягає оподаткуванню.

На схемі 7 показано участь підприємств у формуванні цільових державних фондів.

До основних цільових зборів відносяться наступні.

Збір на обов'язкове державне пенсійне страхування, встановлений Законом України «Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування» від 26 червня 1997 р.
Платниками такого збору є:

- суб'єкти підприємницької діяльності, незалежно від форми власності, їх об'єднання, бюджетні громадські установи й організації, фізичні особи — суб'єкти підприємницької діяльності, що використовують працю найманих працівників;

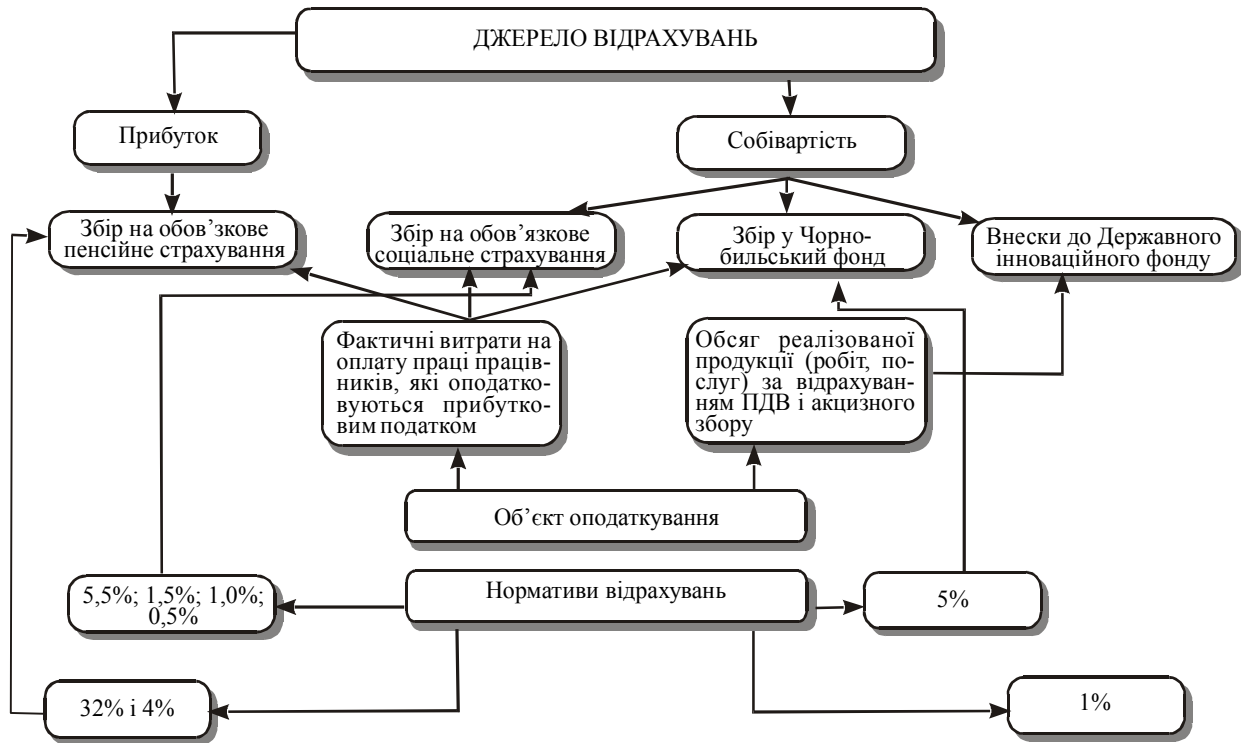

Схема 7

- філії, відділення й інші відособлені підрозділи платників збору, зазначених вище, що не мають статусу юридичної особи та розміщені на іншому терені;

- фізичні особи — суб'єкти підприємницької діяльності, які не використовують працю найманих працівників, адвокати, приватні нотаріуси;

- фізичні особи, що працюють за трудовим договором (контрактом), виконують роботи (послуги) згідно з цивільно-правовими договорами.

Є певні особливості визначення об'єкта оподаткування для обчислення суми збору щодо окремих суб'єктів підприємницької діяльності. Суб'єкти підприємницької діяльності — платники збору — зобов'язані зареєструватися в органах Пенсійного фонду України.

Ставки збору диференційовані за категоріями платників.

Для суб'єктів підприємницької діяльності — юридичних і фізичних осіб, що використовують працю найманих працівників, ставка відрахувань становить 32% від об'єкта оподаткування.

Для підприємств, де працюють інваліди, ставку збору диференційовано. На заробітну плату інвалідів збір нараховується у розмірі 4%. Щодо інших працівників — використовується ставка 32%.

Суб'єкти підприємницької діяльності — фізичні особи, що не користуються найманою працею, зобов'язані нараховувати 32% збору від суми оподатковуваного доходу (прибутку).

Із суми сукупного оподатковуваного доходу фізичних осіб, які працюють за трудовими договорами (контрактами), виконують роботи (послуги) згідно з цивільно-правовими договорами, збір на обов'язкове державне пенсійне страхування нараховується у розмірі 1% при заробітку до 150 грн. і 2% — при перевищенні його. Цей збір утримується за рахунок нарахованого доходу (заробітної плати). Відповідальними за утримання цього збору (податку) є суб'єкти підприємницької діяльності (юридичні і фізичні особи), що використовують працю найманих працівників.

Збір на державне обов'язкове пенсійне страхування сплачується одночасно з отриманням коштів в установах банків на оплату праці.

Збір на обов'язкове соціальне страхування. Порядок цих відрахувань встановлений Законом України «Про збір на обов'язкове соціальне страхування» від 26 липня 1997 р.

Особливість збору полягає в тому, що він включає і збір на обов'язкове соціальне страхування на випадок безробіття (або Фонд зайнятості). Порядок формування та використання коштів Фонду зайнятості наведено на схемі 8.

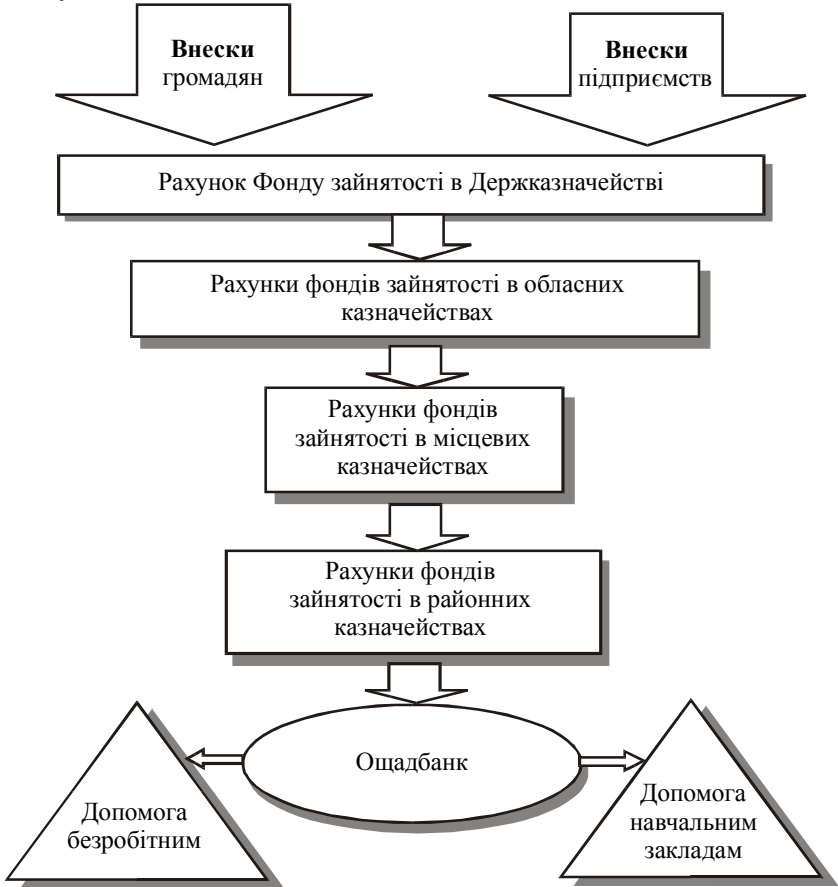

Схема 8

Склад платників збору на обов'язкове соціальне страхування та об'єкт оподаткування такі самі, як і щодо обов'язкового державного пенсійного страхування.

Для суб'єктів підприємницької діяльності — юридичних і фізичних осіб, що використовують працю найманих працівників, ставку збору передбачено в розмірі 5,5% від об'єкта оподаткування, визначеного Законом. У складі

загального нормативу 1,5% становить збір на обов'язкове соціальне страхування на випадок безробіття.

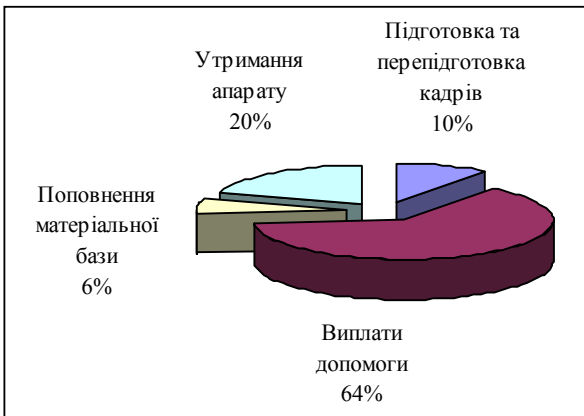
Для підприємств, установ, організацій, де працюють інваліди, збір на обов'язкове соціальне страхування встановлений роздільно: 1% від об'єкта оподаткування щодо інвалідів, які працюють; 5,5% від об'єкта оподаткування щодо інших працівників підприємства.

Із суми сукупного оподаткованого доходу фізичних осіб, які працюють за трудовим договором (контрактом), що виконують роботи (послуги) згідно з цивільно-трудовами договорами, збір нараховується у розмірі 0,5% тільки на обов'язкове соціальне страхування на випадок безробіття.

Збір на обов'язкове соціальне страхування (у тому числі, на обов'язкове соціальне страхування на випадок безробіття) перераховується до Державного бюджету платниками збору одночасно з отриманням грошей в банку на оплату праці. Кошти від збору зараховуються на окремі рахунки Державного бюджету і мають цільове призначення обов'язкового соціального страхування.

Для фізичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності, які не використовують працю найманих працівників, збір визначено у розмірі 0,5% від об'єкта оподаткування тільки на обов'язкове соціальне страхування на випадок безробіття.

Структура витрат фонду зайнятості у 1998 р. представлена на діаграмі 1.

Діаграма 1

Внески до Державного інноваційного фонду визначено згідно з Постановою Кабінету Міністрів від 18 лютого 1992 р. № 77 «Про утворення Державного інноваційного фонду».

Для формування вказаного фонду підприємства, об'єднання, організації здійснюють спеціальні відрахування у розмірі 1% від обсягу реалізації продукції (робіт, послуг) за вирахуванням ПДВ і акцизного збору. Посередницькі, оптові, постачальницько-збутові організації, банки ці відрахування здійснюють від обсягу валового доходу. Вказані відрахування включаються в собівартість продукції (робіт, послуг).

Перерахування обов'язкових платежів до Державного інноваційного фонду та галузевих фондів позабюджетних засобів підприємство повинно робити не пізніше 15 числа місяця, наступного за звітним. За несвоєчасне перерахування внесків до Державного інноваційного фонду стягується пеня у розмірі 0,3% за кожний день затримки, включаючи день сплати.

Відрахування на фінансування дорожнього господарства. Порядок визначення відрахувань і зборів на фінансування дорожнього господарства регулюється такими основними нормативними документами: Законом України «Про джерела фінансування народного господарства України», 1991 р., Постановою Кабінету Міністрів від 1.07.93 № 390 і від 4.04.94 № 367, Законом України «Про внесення змін в Закон України «Про податкову систему» від 19.04.97.

Відрахування коштів підприємств і організацій. Здійснюють промислові, транспортні, будівельні та інші підприємства, кооперативи та господарські організації. Для них розмір таких відрахувань встановлено від 0,4% до 1,2% від обсягу виробництва продукції, виконаних робіт (послуг).

Заготівельні, торгові (в тому числі оптові), постачальницько-збутові організації здійснюють відрахування в розмірі від 0,03% до 0,06% від річного обороту без обороту громадського харчування.

Фондові й товарні біржі, страхові компанії, інвестиційні фонди та компанії, комерційні банки та інші кредитні установи, підприємства, що займаються посередницькою діяльністю, відрахування здійснюють у розмірі 0,4—1,2% від суми валового доходу, отриманого від валових послуг.

Підприємства з іноземними інвестиціями — на загальних підставах.

Підприємства й господарські організації відрахування (збір) на фінансування дорожнього господарства включають до складу

валових витрат, обчислюючи оподатковуваний прибуток, а також у собівартість продукції (робіт, послуг).

Збір від продажу паливно-мастильних матеріалів встановлений для підприємств, об'єднань, організацій, а також підприємств незалежно від форми власності, що реалізують споживачам і населенню бензин, дизельне паливо, автомобільне дизельне масло, зріджений і стиснений газ для заправки транспортних засобів.

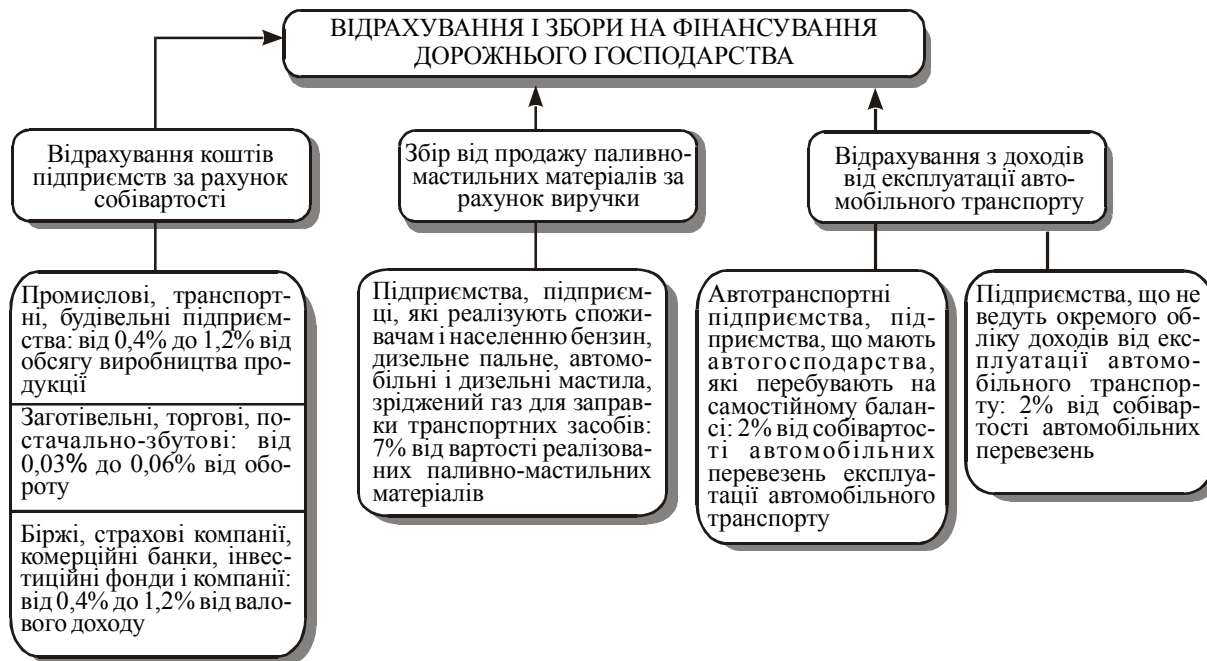

Схема 9

податку на додану вартість. Отже, реалізація названих матеріалів здійснюється за цінами, збільшеними на суму збору.

Продаж дизельного пального і мастил сільськогосподарським підприємствам (для яких виробництво сільськогосподарської продукції є основною діяльністю), а також сільським (фермерським) господарствам не обкладається збором.

Відрахування доходів від експлуатації автомобільного транспорту. Здійснюють автотранспортні підприємства та організації незалежно від форми власності, які перебувають на самостійному балансі та при наданні послуг за вільними, державними регульованими і фіксованими цінами. Такі самі відрахування встановлені для підприємств, організацій (крім колективних сільськогосподарських підприємств), що мають автомобільні господарства, які хоча й не перебувають на самостійному балансі, але здійснюють перевезення за тарифними цінами.

Вказані відрахування проводяться на спеціально відкриті субрахунки дорожніх організацій до 15 числа кожного місяця.

Норматив відрахувань — 2% від суми доходів від експлуатації автомобільного транспорту за попередній місяць.

Для підприємств та організацій, що мають автомобільні господарства, які не перебувають на самостійному балансі і не ведуть окремого обліку прибутків від експлуатації автомобільного транспорту, встановлено розмір відрахувань 2% від собівартості автомобільних перевезень.

На схемі 9 наведено структуру участі підприємств у формуванні відрахувань на фінансування дорожнього господарства.

2.2. Плани семінарських занять з дисципліни:
«ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ»

Тема «Сутність та види податків» (2 години)

1. Поняття і функції податків.
2. Елементи податків.
3. Класифікація податків.
4. Види прямого оподаткування.

5. Непрямі податки.

Тема «Податкова система і податкова політика»
(2 години)

1. Податки в системі державних доходів.
2. Принципи оподаткування.
3. Склад податкової системи України.
4. Розподіл податків між ланками бюджетної системи.

Тема «Податок на додану вартість»
(3 години)

1. Платники.
2. Ставки.
3. Об'єкт оподаткування.
4. База оподаткування.
5. Звільнення від оподаткування.
6. Порядок сплати.
7. Строки сплати та податковий вексель.

Тема «Акцизний збір. Мито»
(2 години)

1. Акцизний збір:
  - платники, об'єкт оподаткування та ставки;
  - порядок визначення сум акцизного збору;
  - порядок і строки сплати;
  - особливості оподаткування алкогольних напоїв та тютюнових виробів.
2. Мито.

Тема «Податок на прибуток підприємств»
(4 години)

1. Платники, об'єкт оподаткування, ставки.
2. Валовий дохід.
3. Валові витрати.
4. Податковий облік.

5. Особливості оподаткування деяких видів операцій, товарів та платників.
6. Пільги та строки сплати.

Тема «Фіксований сільськогосподарський податок»
(1 година)

1. Платники.
2. Об'єкт оподаткування та ставки фіксованого сільськогосподарського податку.
3. Порядок нарахування та строки сплати фіксованого сільськогосподарського податку.
4. Розподіл фіксованого сільськогосподарського податку між бюджетами і державними цільовими фондами.

Тема «Прибутковий податок з громадян»
(Оподаткування фізичних осіб)
(3 години)

1. Платники, ставки і об'єкт оподаткування.
2. Пільги.
3. Порядок оподаткування різних видів доходів.

Тема «Спрощена система оподаткування суб'єктів малого підприємництва»
(1 година)

1. Перелік осіб, які мають право перейти на сплату єдиного податку.
2. Перелік податків і зборів, в рахунок яких сплачується єдиний податок.
3. Особливості у нарахуванні і сплаті єдиного податку для юридичних осіб.
4. Особливості у нарахуванні і сплаті єдиного податку для фізичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності.

Тема «Плата за ресурси та послуги»
(2 години)

1. Плата за землю:
  - основи оподаткування;

- пільги і строки сплати.
2. Лісовий дохід.
  3. Плата за воду.
  4. Збір за геологорозвідувальні роботи, виконані за рахунок Державного бюджету.
  5. Рентна плата за нафту і газ, що видобуваються в Україні.
  6. Державне мито.
  7. Гербовий збір.

Тема «Податки, що надходять до місцевих бюджетів»
(2 години)

1. Податок з власників транспортних засобів.
2. Промисловий податок.
3. Місцеві податки і збори.

Тема «Державна податкова служба України»
(2 години)

1. Органи Державної податкової служби України та їх завдання.
2. Функції Державної податкової адміністрації України.
3. Функції середнього та базового рівня Державної податкової служби.
4. Права органів Державної податкової служби.
5. Фінансові та адміністративні санкції, які накладаються органами податкової служби.
6. Обов'язки та відповідальність посадових осіб податкових органів.
7. Податкова міліція.

Тема «Облік платників і надходжень податків до бюджету»
(2 години)

1. Облік юридичних осіб.
2. Особливості державної реєстрації фізичних осіб — платників податків.

3. Облік фізичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності.
4. Облік податків і неподаткових платежів.

2.3. Методичне забезпечення
для самостійної роботи
студентів з дисципліни:
«ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ»

Самостійна робота студентів передбачає 2 форми: написання рефератів з тем, що викладаються викладачем на лекціях, та проведення колоквіумів по темах, які на лекціях не розглядаються. Темі рефератів і колоквіумів наведені в додатку № 1.

Реферат — одна з основних форм самостійної роботи студентів. Мета реферату — закріплення та поглиблення теоретичних і практичних знань, отриманих студентом в процесі вивчення окремих тем.

Написання реферату дає можливість студенту навчитися самостійно працювати з різними інформаційними джерелами, інтерпретувати матеріали періодичної літератури, глибше вивчати основні проблеми та особливості оподаткування юридичних і фізичних осіб в умовах України; провести дослідження механізму оподаткування в країнах з ринковою та перехідною економікою; оцінити їх та внести пропозиції щодо удосконалення вітчизняної податкової системи.

Студент може зустрітися з таким положенням, коли в економічній літературі немає єдиної точки зору з питань, які досліджуються. В цьому випадку слід навести думки кількох авторів, дати критичну оцінку їх точок зору та одночасно викласти власні погляди з даного питання. Це допомагає більш глибоко засвоїти матеріал.

Обсяг реферату має бути в межах 10—15 сторінок стандартного формату.

Робота над рефератом включає такі етапи: вибір теми, підбір спеціальних літературних джерел та фактичного статистичного матеріалу; консультація з викладачем; передача реферату викладачу для оцінювання або на основі матеріалів реферату зробити усний виступ перед студентами всієї групи.

Літературу з теми реферату студент підбирає самостійно, використовуючи для цього бібліотечний каталог. Консультацію з питань підбору літератури студент може отримати у викладача чи у працівників бібліотеки.

Особливу увагу слід звернути на спеціальну літературу, що стосується теми, періодичні видання (газети, журнали), наукові статті, передовий вітчизняний і зарубіжний досвід. Статистичну інформацію можна знайти в спеціальних виданнях Мінстату України, Мінекономіки України, Мінфіну, Головної Державної податкової адміністрації, періодичних виданнях та звітних даних про господарсько-фінансову діяльність підприємств.

Реферат повинен бути написаний чітким розбірливим почерком, грамотно і охайно або набраний на комп'ютері. Слід уникати в роботі книжкових висловів і фраз. Необхідно самостійно формулювати свої думки, не допускати повторень, уважно стежити за тим, щоб у роботі не було суперечностей між окремими її положеннями.

Після перевірки реферату викладачем студент отримує оцінку («відмінно», «добре», «задовільно»).

Оцінку «відмінно» отримує студент, в якого акуратно і правильно оформлений реферат, який має цільову спрямованість, вміщує практичний результат і аналіз питань обраної теми, висновки про позитивні моменти і недоліки, пропозиції щодо усунення недоліків.

Оцінку «добре» отримує студент за роботу, у якій виконані всі вказані вимоги, але є деякі недоліки методичного характеру, недостатньо аргументовані висновки і пропозиції. Ця робота повинна бути виконана правильно і акуратно.

Оцінку «задовільно» отримує студент, в якого робота вміщує мало елементів наукового дослідження, слабо проведений аналіз, висновки і пропозиції аргументовані недостатньо, реферат оформлений неакуратно.

Роботи, які не відповідають вказаним вимогам, повертаються на доопрацювання.

Проведення колоквиуму передбачає самостійну підготовку студентів до визначеної теми, виходячи з переліку питань, наведеного у додатку № 1. Для підготовки до усного обговорення запропонованих тем студент повинен використовувати спеціальну літературу, що стосується теми, періодичні видання (газети, журнали), наукові статті, передовий вітчизняний і зарубіжний досвід. Статистичну інформацію можна знайти в спеціальних виданнях Мінстату України, Мінекономіки України, Мінфіну, Головної Державної податкової адміністрації, періодичних виданнях та звітних даних про господарсько-фінансову діяльність підприємств.

За результатами обговорення оцінку «відмінно» отримує студент, який всебічно висвітлив питання, навів дискусійні точки

зору, висловив своє ставлення до обговорюваної проблеми, активно доповнював інших виступаючих.

Оцінку «добре» отримує студент, який добре підготувався для висвітлення питання, але допустив деякі недоліки методичного характеру, навів недостатньо аргументовані висновки і пропозиції.

Оцінку «задовільно» отримує студент, який мало уваги приділив всебічному освітленню проблеми, слабо провів аналіз різних точок зору, висновки і пропозиції якого аргументовані недостатньо.

2.4. для студентів «ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ»	Методичне індивідуальної з	забезпечення роботи дисципліни:
---	----------------------------------	---------------------------------------

Індивідуальна робота студентів здійснюється під час проходження податкової практики і має на меті збір, систематизацію і аналіз практичного матеріалу для подальшого використання для написання випускної роботи.

Перед проходженням практики студентів консулює викладач і, виходячи з теми випускної роботи, визначається індивідуальне завдання для кожного студента, в якому визначаються пріоритетні напрями досліджень, методика збору та обробки інформації, її джерела. В методичному кабінеті кафедри фінансів слід ознайомитись з наявною інформацією з обраної проблематики, скласти макети таблиць та узгодити їх з викладачем.

При зборі статистичних даних необхідно звернути увагу на два основних напрями підбору даних: роль відповідних податків в доходах відповідного бюджету та роль контрольної роботи відповідної податкової інспекції щодо повного стягнення податків. При цьому масив даних для аналізу повинен включати дані не менш як за 5 років.

Розглянемо ці два напрями. Оскільки основна функція, яку виконують податки, фіскальна, тому основний критерій оцінки того чи іншого податку — це його роль у формуванні доходів бюджету. Слід звернути увагу, що при формуванні дохідної частини місцевих бюджетів постійно змінюється механізм розподілу податків між бюджетами різних рівнів. Саме тому, перш ніж аналізувати динаміку змін в надходженні різних податків до місцевого бюджету, необхідно скласти перелік регулюючих та закріплених податків по відповідному бюджету за кожний рік з вказанням нормативів розподілу по регулюючих податках. Ці дані можна

знайти в затвердженому проекті відповідного місцевого бюджету на кожний рік.

Для характеристики такого показника як податкова спроможність або забезпеченість відповідної територіально-адміністративної одиниці доцільно зібрати інформацію щодо контингенту (загальної суми) всіх податків, які збираються на даній території, а не лише тих, що залишаються в місцевому бюджеті. Для цього використовуються форми звітності податкових інспекцій щодо фактичного надходження відповідних податків. Порівнявши цю суму як в загальному значенні, так і по кожному окремому податку з сумою, що залишається в розпорядженні місцевого бюджету, слід проаналізувати динаміку самозабезпеченості адміністративно-територіальної одиниці фінансовими ресурсами.

Для визначення ролі окремих податків у формуванні дохідної частини місцевого бюджету необхідно використовувати дані звіту про виконання відповідного бюджету за кожний рік. При цьому дані слід навести спочатку в абсолютному виразі, а потім на основі цієї таблиці зробити розрахунок питомої ваги кожного податку в доходах місцевого бюджету за відповідний рік і, використовуючи дані попереднього аналізу розподілу податків, проаналізувати динаміку змін у формуванні дохідної частини бюджету кожного окремого податку.

Для аналізу ролі контрольної роботи податкової інспекції необхідно використовувати дані відповідних форм податкової звітності як в цілому по всіх податках, так і в розрізі кожного окремого податку. В цілому по всіх податках необхідно спочатку систематизувати дані в абсолютному виразі за 5 років, які б включали в себе загальну суму donарахованих податковою інспекцією сум, у тому числі по видах donарахування: штрафи, фінансові та адміністративні санкції, пеня. Потім необхідно підрахувати відсоткове значення різних форм donарахування в загальній сумі, а також в сумі доходів відповідного бюджету за відповідний рік, і далі проаналізувати динаміку змін цих показників. По кожному окремому податку необхідно також навести дані спочатку в абсолютному виразі за 5 років по видах donарахування, а потім визначити відсоткове значення donарахувань кожного податку в загальній сумі donарахувань від усіх податків та в загальній сумі надходжень даного податку до відповідного бюджету. Проаналізувавши ці дані, студент отримає інформацію щодо ролі податкового контролю у виконанні дохідної частини відповідного місцевого бюджету.

Якщо під час збору і аналізу практичного матеріалу у студента виникають питання, він звертається до викладача за консультацією. Результати проведеного збору і аналізу статистичних даних студент використовує для написання другої та третьої частин випускної роботи.

Контроль за виконанням індивідуальної роботи студентів здійснюють викладачі одночасно з захистом звіту по практиці. До звіту по практиці студенти повинні подати відповідні матеріали з узагальненими і проаналізованими практичними даними.

2.5. навчальні завдання для практичних занять з дисципліни: «ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ»

2.5.1. Контрольні питання

1. Як називаються:

- а) обов'язковий збір, що стягується державою з господарюючих суб'єктів (фірм, організацій) і громадян в порядку і на умовах, встановлених законодавчими актами;
- б) функція податків, що полягає в перерозподілі доходів держави, впливі на ті або інші галузі економіки, соціальному захисті окремих груп населення;
  - в) фіскальна політика, що полягає в збільшенні державних витрат на підтримку економіки (державних закупівель і інвестицій) та зменшенні податкового тиску шляхом зниження ставок або відміни деяких податків;
  - г) функції податків, які полягають у формуванні фінансових ресурсів держави, їх акумуляції в бюджеті та позабюджетних фондах для наступного використання на потреби країни;
  - д) податок, який стягується за єдиною ставкою незалежно від розмірів оподатковуваної бази?

2. Як називається:

- а) фіскальна політика, оцінювана на діях вбудованих в економіку стабілізаторів;
- б) податок, ставка якого знижується по мірі зростання величини бази оподаткування;
- в) вид стабілізаційної політики держави, що полягає в маніпулюванні Державним бюджетом в цілому, державними витратами і податками з метою зміни реального обсягу виробництва, зайнятості, контролю над інфляцією, стимулювання економічного зростання;

- г) фіскальна політика, направлена на обмеження, зменшення обсягу виробництва, що передбачає зменшення державних витрат та збільшення податкових ставок, введення нових податків;
- д) податок, ставка якого зростає по мірі зростання оподатковуваної бази;
- е) фіскальна політика, яка основана на принципі свідомого вольового втручання;
- є) функція податків, завдяки якій оцінюється ефективність кожного податкового каналу і всіх каналів в цілому, виявляється необхідність змін у податковій системі і бюджетній політиці;
- ж) фіскальна політика, яка полягає в перерозподілі податкових ставок, пільг, субсидій без зміни сум податків і державних витрат?

2.5.2. Тести

Тест 1. *Непрямим податком є ...*

- а) податок на прибуток;
- б) прибутковий податок;
- в) податок на майно;
- г) мито;
- д) правильної відповіді немає.

Тест 2. *Пропорційний податок — це податок, при якому...*

- а) ставка постійна і не залежить від величини оподатковуваної бази;
- б) ставка зростає по мірі зростання оподатковуваної бази;
- в) ставка знижується по мірі зростання оподатковуваної бази;
- г) ставка зростає із зростанням величини оподатковуваної бази, але кожний наступний приріст менше за попередній;
- д) правильної відповіді немає.

Тест 3. *Які з податків найшвидше змінюють структуру споживчого вибору різноманітних продуктів...*

- а) податок з обороту;
- б) податок на визначений продукт (акциз);
- в) прибутковий податок з громадян;
- г) податок на прибуток;
- д) фіксований сільськогосподарський податок?

Тест 4. *Уряд може знизити податки для того, щоб...*

- а) уповільнити темпи інфляції;
- б) уповільнити швидке зростання процентних ставок;
- в) скоротити витрати підприємців на будівлі і устаткування;
- г) збільшити витрати на споживання і стимулювати економіку.

Тест 5. Уряд країни прийняв рішення про те, що річний дохід, який не перевищує 5 тис. грошових одиниць, буде оподатковуватися податком за ставкою 12%, від 5 до 7 тис. грошових одиниць — за ставкою 20%, вище 7 тис. грошових одиниць — за ставкою 30%. Це...

- а) пропорційний прибутковий податок;
- б) прогресивний прибутковий податок;
- в) фіксований прибутковий податок;
- г) податок на додану вартість.

Тест 6. Назвіть елемент оподаткування, що має найбільше значення в реалізації регулюючої функції податків.

1. Величина ставок податків.
2. Об'єкт оподаткування.
3. Джерело сплати податків.
4. Пільги при оподаткуванні.

Тест 7. Який із вказаних є об'єктом оподаткування ПДВ...

1. Відпускна ціна, що включає ПДВ і акцизний збір.
2. Оптова ціна продукції.
3. Відпускна ціна, що включає акцизний збір?

Тест 8. Вкажіть джерело відшкодування ПДВ підприємству.

1. Виручка від реалізації продукції.
2. Фонди підприємства.
3. Кошти бюджету.
4. ПДВ у складі виручки від реалізації продукції.
5. Прибуток.

Тест 9. Чи має негативний вплив вхідних ПДВ на фінансову рівновагу підприємства, і до яких наслідків це може привести?

1. Зниження рентабельності підприємства.
2. Імобілізації оборотних активів підприємства.
3. Зниження рентабельності капіталу і його оборотності; власного капіталу; позикового капіталу.
4. Зниження фінансової стійкості і платоспроможності.
5. Зростання ціни продукції.

Тест 10. Назвіть методики визначення ставок оподаткування і вкажіть ті ставки, що найбільше сприяють підвищенню ефективності діяльності підприємств.

1. Універсальні.
2. Прогресивні.
3. Регресивні.
4. Диференційовані.

Тест 11. *Вкажіть, надходження яких коштів не включається до складу валового доходу підприємства.*

1. Сума ПДВ, сплаченого підприємству покупцями продукції.
2. Дохід від оренди майна підприємства.
3. Дохід від реалізації майна підприємства.
4. Частина невикористаних коштів, які повернуті із строкового резерву.
5. Дохід від реалізації акцій чи інших цінних паперів.
6. Дохід від надання фінансових послуг.
7. Дохід від виконання робіт.

Тест 12. *Назвіть витрати, що не включаються до складу валових витрат платника податку при обчисленні оподатковуваного прибутку.*

1. Сплата штрафів за рішенням державних органів.
2. Витрати на утримання приміщень житлового фонду підприємства.
3. Суми безнадійної дебіторської заборгованості, стосовно якої закінчився термін позовної давності.
4. Кошти, добровільно перераховані до Державного бюджету.
5. Відрахування до Державного пенсійного фонду.
6. Відрахування до Державного інноваційного фонду.

Тест 13. *Вкажіть порядок та послідовність визначення валового прибутку підприємства та прибутку для оподаткування.*

1. ПДВ.
2. АЗ.
3. Собівартість.
4. Валовий дохід.
5. Скоригований валовий дохід.
6. Амортизаційні відрахування.
7. Прибуток від інших видів діяльності.

Тест 14. *Назвіть джерела сплати ПДВ, податку на прибуток, обов'язкових платежів і зборів.*

1. Валовий прибуток.
2. Прибуток для оподаткування.
3. Чистий прибуток.
4. Виручка від реалізації.
5. Валовий дохід.
6. Податковий кредит.
7. Собівартість продукції.

Тест 15. *Назвіть витрати, які включаються у собівартість при визначенні валового прибутку і виключаються із валових витрат при визначенні прибутку для оподаткування.*

1. Амортизаційні відрахування.

2. Комунальний податок.
3. Податок на землю.
4. Обов'язкові платежі та збори підприємств.
5. Витрати на придбання торгових патентів.
6. ПДВ.
7. Акцизний збір.

Тест 16. *Вкажіть складові при розрахунках оподаткованої бази податком на прибуток.*

1. Валовий дохід.
2. Валовий прибуток.
3. Скоригований валовий дохід.
4. Валові витрати.
5. Прибуток, що залишається у розпорядженні підприємства.
6. Амортизаційні відрахування.

Тест 17. *Від чого залежать строки сплати податків?*

1. Рентабельності продукції.
2. Собівартості продукції.
3. Рентабельності власного, позикового капіталу.
4. Величини виручки від реалізації.
5. Умов реалізації продукції, виконання робіт, надання послуг.
6. Величини доданої вартості.
7. Строків виплати заробітної плати.
8. Величини акцизного збору, ПДВ, прибуткового податку з громадян, що сплачує підприємство.
9. Асортименту реалізованої продукції.

Тест 18. *Що виступає об'єктом оподаткування акцизним збором?*

1. Оптові ціни виробника.
2. Собівартість продукції.
3. Роздрібна ціна.
4. Ціна виробника з урахуванням акцизного збору.
5. Ціна виробника з урахуванням акцизного збору і ПДВ.
6. Ціна виробника з урахуванням ПДВ.

Тест 19. *Вкажіть, від чого залежить розмір ставки податку із власників транспортних засобів.*

1. Технічний стан автомобіля.
2. Термін служби автомобіля та ступінь його зносу.
3. Вартість автомобіля.
4. Потужність двигуна автомобіля.
5. Вантажопідйомність.
6. Модель автомобіля.

Тест 20. *Вкажіть показник, на базі якого визначаються відрахування до Державного інноваційного фонду.*

1. Виручка від реалізації продукції.

2. Валовий прибуток.
3. Вартість капіталу підприємства.
4. Сума скоригованого валового доходу.
5. Обсяг товарної продукції.
6. Надходження від фінансових вкладень.
7. Обсяг реальних інвестицій.

Тест 21. *Вкажіть об'єкт для визначення відрахувань на обов'язкове державне пенсійне та соціальне страхування.*

1. Сукупний дохід працівника підприємства.
2. Валовий дохід підприємства.
3. Фонд оплати праці.
4. Витрати на заробітну плату, що включаються у собівартість продукції.
5. Додаткова заробітна плата.
6. Фонд оплати праці працівників підприємства за штатним розкладом.

Тест 22. *Вкажіть об'єкт оподаткування фіксованим сільськогосподарським податком.*

1. Земельні ділянки сільськогосподарського призначення.
2. Земельні ділянки, що розміщені в сільській місцевості.
3. Дохід отриманий в розрахунку на 1 га.
4. Сума податків та обов'язкових платежів сільськогосподарських товаровиробників за попередній рік.
5. Немає відповіді.

Тест 23. *Назвіть базу визначення гербового збору.*

1. Митна вартість товару.
2. Валовий дохід.
3. Чистий прибуток.
4. Прибуток для оподаткування.
5. Немає відповіді.

Тест 24. *Вкажіть об'єкт оподаткування, термін сплати прибуткового податку з громадян.*

1. Оклад.
2. Сукупний заробіток.
3. Премії.
4. Дивіденди.
5. Надбавки і доплати сплачуються:
  - а) при нарахуванні заробітної плати;
  - б) при виплаті заробітної плати працівникам підприємства;
  - в) при авансових виплатах.

2.5.3. Задачі

Тема «Податок на додану вартість»

1. Визначити строки сплати ПДВ у звітному році, якщо:
  - а) обсяг оподатковуваних операцій з продажу товарів у підприємства за попередній календарний рік становить 150 000 грн.;
  - б) обсяг оподатковуваних операцій з продажу товарів за попередній календарний рік становить 102 000 грн.
2. Визначити суму та строки сплати ПДВ:

Підприємство розпочало свою роботу в травні поточного року. В травні обсяг оподатковуваних операцій становив 1000 грн., в червні — 3000 грн., в липні — 5000 грн., в серпні — 20 000 грн., у вересні — 50 000 грн., у жовтні — 30 000 грн., у листопаді — 40 000 грн., у грудні — 50 000 грн.
3. Визначити суму ПДВ, яка підлягає сплаті до бюджету, та строки сплати у наступних випадках:
  - а) У січні загальний обсяг продажу продукції власного виробництва підприємства становить 2000 грн. (без суми ПДВ). У цьому ж місяці воно сплатило вартість сировини та матеріалів, вартість яких відноситься до складу валових витрат на суму 1000 грн. (без суми ПДВ).
  - б) 15 лютого підприємство ввозить на митну територію України товари, контрактна вартість яких становить 1500 доларів США. В цьому ж місяці підприємство реалізувало ці товари за 6000 грн. (без суми ПДВ).
  - в) Підприємство займається продажем книжок вітчизняного виробництва. В лютому обсяг продажу становив 40 000 грн. (без суми ПДВ), загальна сума придбаних товарів, що відносяться до складу валових витрат, в лютому становила 20 000 грн. (без суми ПДВ).
  - г) Підприємство 16 лютого ввозить на митну територію України товари, контрактна ціна яких становить 1000 доларів США. На суму податкового зобов'язання платник надав митним органам простий вексель строком погашення через 30 днів. Крім цього, обсяг оподатковуваних операцій в лютому становить 20 000 грн. (без суми ПДВ), у березні — 30 000 грн. (без суми ПДВ), у квітні — 40 000 грн. (без суми ПДВ).
  - д) 29 січня підприємство відвантажило по бартеру продукції власного виробництва на суму 50 000 грн. (без суми ПДВ), а отримало і оприбуткувало по обліку товари по цій операції від іншого підприємства 10 лютого. 15 лютого ці товари було продано за 70 000 грн. (без суми ПДВ).
  - е) Загальний обсяг продажу у липні становив 200 000 грн. (без суми ПДВ), з них — 40 000 грн. — обсяг експорту. В липні придбано основні виробничі фонди, які використовуються як для виробництва експортної, так і неекспортної продукції, на суму 50 000 грн. (без суми ПДВ).
  - е) Поліграфічне підприємство займається як виготовленням рекламних проспектів, так і підручників. У червні обсяг продажів рекламних проспектів становив 10 000 грн. (без суми ПДВ), підручників — 5000 грн. (без суми ПДВ). У червні підприємство придбало папір, що буде використовуватись як для виготовлення рекламних проспектів, так і підручників, на суму 2000 грн. (без суми ПДВ).
4. Визначити суму бюджетного відшкодування:

Загальна сума придбаних у звітному періоді товарів, що відносяться до складу валових витрат підприємства, становить 10 000 грн. (без суми ПДВ). Загальний обсяг продажу в звітному періоді становить 8000 грн. (без суми ПДВ), у тому числі обсяг експортного продажу становить 5000 грн.

Тема «Акцизний збір. Мито»

1. У січні підприємство — виробник ювелірних виробів, виробило ювелірну продукцію, собівартість якої становила 20 000 грн., розрахунковий прибуток — 5000 грн. Визначити ціну реалізації і суму акцизного збору (ставка АЗ — 35%).

2. У січні підприємство ввозить на митну територію України ювелірні вироби, контрактна ціна яких становить 1000 доларів США. Визначити суму мита, АЗ та ПДВ, які підлягають сплаті до бюджету (ставка мита — 50%).

3. Ціна реалізації у підприємства-виробника одягу хутрового із норки становить 50 000 грн. Визначити суму ПДВ і АЗ, які були включені до ціни реалізації.

4. Собівартість 1 пляшки горілки (0,5 літра, 40%) для підприємства-виробника становить 1 грн., розрахунковий прибуток на 1 пляшку — 0,5 грн. Визначити ціну реалізації 1 пляшки горілки, суму АЗ і ПДВ (ставка АЗ — 3 еко за 1 л 100%-го спирту).

5. Підприємство ввозить на митну територію України 1000 пляшок горілки (0,5 л, 40%), контрактна вартість якої становить 2000 доларів США. Визначити суму мита, АЗ і ПДВ, які підлягають сплаті до бюджету (ставка мита — 7,5 еко за 1 л 100%-го спирту).

6. За вихідними даними, наведеними в таблиці, визначити відпускну ціну виробу і суму акцизу, що припадає на одиницю продукції.

Показники	Варіанти					
	I	II	III	IV	V	VI
Собівартість, грош. од.	30	150	142,5	130	50	150
Прибуток, % від собівартості	20	30	20	25	19	24
Ставки акцизу, %	20	25	10	35	30	40

Тема «Податок на прибуток підприємств»

1. Визначити суму скоригованого валового доходу:

За звітний період підприємство отримало доходів від продажу товарів — 12 000 грн. (з ПДВ), штраф, одержаний за рішенням арбітражного суду, становив 5000 грн., доходи у вигляді безповоротної фінансової допомоги — 10 000 грн., сума дивідендів, отримана від резидента, становила 2000 грн.

2. Визначити суму валових витрат підприємства у наступних випадках:

а) За звітний період витрати, пов'язані з придбанням сировини, становили 24 000 грн. (з ПДВ), витрати на оплату праці — 3000 грн., сума

відрахувань на соціальні заходи — 1000 грн., витрати на рекламу — 600 грн. (з ПДВ), витрати на утримання об'єктів соціальної сфери — 2000 грн., нараховані відсотки за борговими зобов'язаннями, у зв'язку з веденням господарської діяльності — 1500 грн., витрати на організацію презентації — 2500 грн., сума штрафу, сплаченого за рішенням арбітражного суду, становила 3500 грн.

б) За звітний період витрати, пов'язані з оплатою отриманих послуг виробничого характеру, становили 6000 грн. (з ПДВ), приріст балансової вартості матеріалів на складах — 2000 грн., сума коштів, перерахованих до благодійного фонду — 4000 грн., витрати на розповсюдження подарунків з метою реклами — 3000 грн., витрати на оплату праці — 10 000 грн., витрати на придбання основних виробничих фондів — 500 000 грн. (з ПДВ). Оподатковуваний прибуток попереднього звітного періоду становив 50 000 грн.

3. Визначити суму податку на прибуток, якщо в звітному році сума скоригованого доходу підприємства становила 60 000 грн., сума валових витрат — 20 000 грн., сума амортизаційних відрахувань — 10 000 грн. Крім того, на ремонт основних виробничих фондів підприємство витратило 5000 грн. Балансова вартість цієї групи основних виробничих фондів на початок звітного року становила 60 000 грн.

4. Визначити суму податку на прибуток, що сплачується кожного кварталу, якщо:

а) сума оподаткованого прибутку за I квартал становить 30 000 грн., за II квартал від'ємне значення об'єкта оподаткування становить 20 000 грн., за III квартал оподатковуваний прибуток — 10 000 грн., за IV — 20 000 грн.

б) від'ємне значення об'єкта оподаткування за I квартал становить 100 000 грн., оподатковуваний прибуток за II квартал — 20 000 грн., за III квартал — 30 000 грн., за IV квартал — 10 000 грн., за I квартал наступного року — 50 000 грн.

5. Скоригований валовий дохід підприємства за звітний квартал становив 30 000 грн., витрати на заробітну плату становили 5000 грн., на соціальне страхування — 2000 грн., витрати на оплату покупних матеріалів становили 2400 грн. (з ПДВ). Залишок матеріалів на складі на початок звітного кварталу становив 1000 грн., за квартал витрачено на виробничу діяльність матеріалів на суму 800 грн. Визначити суму податку на прибуток, що підлягає сплаті за звітний квартал.

6. Сума оподаткованого прибутку за I квартал звітного року становить 100 000 грн. За результатами роботи за минулий рік підприємство нарахувало дивідендів на суму 150 000 грн. і 20 березня виплатило дивіденди засновникам. Сума оподаткованого прибутку за II квартал становить 20 000 грн., за III квартал — 40 000 грн., за IV — 50 000 грн. Визначити суми податку на прибуток, що підлягають сплаті до бюджету, та строки сплати.

7. Визначити суму податку на прибуток страхової організації: сума валових доходів за звітний період від страхування життя становить 20 000 грн., від інших видів страхової діяльності — 40 000 грн. Валовий дохід, отриманий за договорами страхування життя у випадках дострокового розірвання договорів становить 5000 грн.

8. Визначити суму податку на прибуток нерезидента, що проводить діяльність на території України через постійне представництво на підставі складання відокремленого балансу фінансово-господарської діяльності за звітний рік, виходячи з наступних даних:

Сума валових доходів нерезидента — 4 000 000 грн.

Витрати:

нерезидента в цілому — 200 000 грн.,

постійного представництва — 10 000 грн.

Чисельність працівників:

нерезидента в цілому — 500 чол.,

постійного представництва — 5 чол.

Вартість основних і оборотних фондів:

нерезидента в цілому — 1 000 000 грн.,

постійного представництва — 20 000 грн.

Валові витрати, понесені постійним представництвом, — 50 000 грн.

9. Підприємство — резидент України має дочірнє підприємство в Швеції. Оподатковуваний прибуток від діяльності на території України становить 200 000 грн., від діяльності на території Швеції — 100 000 грн. Визначити суму податку на прибуток, яка підлягає сплаті до бюджету в Україні, якщо на території Швеції було сплачено податок на прибуток за ставкою:

а) 40%

б) 20%.

Тема «Прибутковий податок з громадян (оподаткування фізичних осіб)»

1. Визначити суму прибуткового податку, якщо середньомісячна сума оподаткованого доходу становить:

а) 15 грн.; б) 80 грн.; в) 100 грн.; г) 200 грн.; д) 1500 грн.; е) 3000 грн.

2. Визначити суму прибуткового податку і порядок його сплати до бюджету:

а) Оподатковуваний дохід робітника промислового підприємства в поточному році по місяцях відповідно становив: за 01 — 10 грн.; 02 — 20 грн.; 03 — 80 грн.; 04 — 20 грн.; 05 — 60 грн.; 06 — 30 грн.; 07 — 200 грн.; 08 — 10 грн.; 09 — 100 грн.; 10 — 120 грн.; 11 — 55 грн.; 12 — 200 грн.

б) За місцем основної роботи в поточному році громадянин отримував доходи, вказані в завданні а). Крім того, за сумісництвом він одержав в лютому — 300 грн., в жовтні — 600 грн.

в) За місцем основної роботи громадянин у звітному році одержував доходи, вказані в завданні а). Крім того, підприємство — резидент України в березні виплачує йому дивіденди в сумі 20000 грн.

3. За даними таблиці визначити характер податкової ставки.

Доходи	Податкові відрахування
0	0

150 000	19 500
450 000	58 500
650 000	84 500
1 000 000	130 000

Варіанти відповідей:

- а) прогресивна;
- б) регресивна;
- в) пропорційна;
- г) дегресивна;
- д) колибрована.

4. У таблиці наведена шкала податку.

Річний дохід	до 1000	1500	2000	3000
Сума податку	0	15	20	30

Цей податок є :

- а) пропорційним;
- б) прогресивним;
- в) регресивним;
- г) не може бути названим ані пропорційним, ані регресивним, ані прогресивним, оскільки в одному інтервалі він пропорційний, а в другому інтервалі доходів податок не сплачується.

2.5.4. Контрольні задачі, які мають бути вирішені з використанням комп'ютерної програми «Ексел»

1. Підприємство ввозить на митну територію України 1000 пляшок горілки (0,5 л, 40%), контрактна вартість партії становить 2000 доларів США, 1200 пляшок горілки (0,7 л, 42%), контрактна вартість партії становить 3000 доларів США, 1500 пляшок вина виноградного натурального (0,7 л, 11%), контрактна вартість партії становить 4500 доларів США, 2000 пляшок коньяку (1 л, 40%), контрактна вартість партії становить 20 000 доларів США. Визначити суму мита, АЗ і ПДВ, які підлягають сплаті до бюджету.
2. За вихідними даними, наведеними в таблиці, визначити відпускну ціну виробу і суму акцизу та ПДВ, що припадає на одиницю продукції.

Показники	Варіанти
-----------	----------

	I	II	III	IV	V	VI
Собівартість, грош. од.	98	150	142,5	139	157	166
Прибуток, % від собівартості	15	18	20	25	19	24
Ставки акцизу, %	35	30	10	5	30	10

3. Визначити суму податку на прибуток нерезидентів, що проводять діяльність на території України через постійні представництва на підставі складання відокремленого балансу фінансово-господарської діяльності за звітний рік, виходячи з наступних даних:

Варіанти

	1	2	3
Сума валових доходів нерезидента	4 000 000	3 500 000	9 800 000
Витрати:			
нерезидента в цілому	200 000	150 000	450 000
постійного представництва	10 000	50 000	250 000
Чисельність працівників:			
нерезидента в цілому	500	1000	2000
постійного представництва	5	20	40
Вартість основних і оборотних фондів:			
нерезидента в цілому	1 000 000	2 000 000	6 000 000
постійного представництва	20 000	300 000	150 000
Валові витрати, понесені постійним представництвом	50 000	90 000	150 000

2.5.5. Ділова гра: «Прибуткове оподаткування фізичних осіб»

Мета гри:

1. Вивчення законодавчих та нормативних актів щодо прибуткового оподаткування фізичних осіб.
2. Відпрацювання навичок практичного застосування отриманих знань.
3. Відпрацювання навичок підготовки відповідних документів та перевірки їх достовірності.
4. Відпрацювання основ організаційно-управлінської роботи щодо нарахування і стягнення прибуткового податку з громадян.

Сценарій гри.

В ігрі беруть участь 4 особи: платник прибуткового податку, податковий інспектор, бухгалтер підприємства, де платник одержує заробітну плату за основним місцем роботи, та бухгалтер підприємства, де платник одержує заробітну плату за сумісництвом.

Етапи роботи.

Бухгалтер підприємства, де платник одержує заробітну плату за основним місцем роботи, протягом року нараховує і перераховує до бюджету прибутковий податок з доходів платника. По закінченні звітного року він робить перерахунок по прибутковому податку за рік і надсилає відповідні дані за формою № 3 до податкової інспекції, а також на вимогу платника надає йому справку за формою № 3.

Бухгалтер підприємства, де платник одержує заробітну плату за сумісництвом, протягом року нараховує і перераховує до бюджету прибутковий податок з доходів платника і надсилає відповідні дані до податкової інспекції за формою № 2. По закінченні звітного року на вимогу платника надає йому справку за формою № 2.

По закінченні року платник заповнює податкову декларацію і подає її податковому інспектору.

Податковий інспектор перевіряє податкову декларацію і приймає рішення щодо сплати платником донарахованої суми податку або повернення зайво сплачених сум.

По закінченні роботи група представляє викладачеві результати гри.

Вихідні дані щодо проведення гри:

• Варіант 1.

Оподатковуваний дохід платника за місцем основної роботи в поточному році по місяцях відповідно становив: за 01 — 100 грн.; 02 — 200 грн.; 03 — 80 грн.; 04 — 20 грн.; 05 — 60 грн.; 06 — 300 грн.; 07 — 200 грн.; 08 — 40 грн.; 09 — 100 грн.; 10 — 120 грн.; 11 — 55 грн.; 12 — 200 грн. За сумісництвом він одержав у лютому — 300 грн., у жовтні — 600 грн.

Крім того, платник 6 вересня одержав на свій банківський рахунок з-за кордону (з США) плату за надання консультаційних послуг у розмірі 5000 доларів США, про що не сповістив податкову інспекцію.

• Варіант 2.

Оподатковуваний дохід платника за місцем основної роботи в поточному році по місяцях відповідно становив: за 01 — 200 грн.; 02 — 400 грн.; 03 — 180 грн.; 04 — 40 грн.; 05 — 60 грн.; 06 — 500 грн.; 07 — 80 грн.; 08 — 40 грн.; 09 — 180 грн.; 10 — 220 грн.; 11 — 55 грн.; 12 — 520 грн. За сумісництвом він одержав у січні — 1300 грн., у вересні — 1600 грн.

Крім того, платник в листопаді одержав в США плату за надання консультаційних послуг у розмірі 5000 доларів США, про що сповістив податкову інспекцію і надав справку щодо сплати прибуткового податку в сумі 1000 доларів США за кордоном.

• Варіант 3.

Оподатковуваний дохід платника за місцем основної роботи в поточному році по місяцях відповідно становив: за 01 — 60 грн.; 02 — 40 грн.; 03 — 180 грн.; 04 — 140 грн.; 05 — 160 грн.; 06 — 500 грн.; 07 — 280 грн.; 08 — 140 грн.; 09 — 80 грн.; 10 — 320 грн.; 11 — 155 грн.; 12 — 520 грн. За сумісництвом він одержав у січні — 300 грн., у вересні — 590 грн.

Крім того, платник в серпні одержав в США плату за надання консультаційних послуг у розмірі 1000 доларів США, про що сповістив податкову інспекцію. Прибутковий податок з цієї суми за кордоном платник не сплачував.

• Варіант 4.

Платник має посвідчення громадянина, що постраждав від Чорнобильської катастрофи 1 категорії.

Оподатковуваний дохід платника за місцем основної роботи в поточному році по місяцях відповідно становив: за 01 — 160 грн.; 02 — 140 грн.; 03 — 80 грн.; 04 — 40 грн.; 05 — 160 грн.; 06 — 500 грн.; 07 — 380 грн.; 08 — 240 грн.; 09 — 180 грн.; 10 — 320 грн.; 11 — 190 грн.; 12 — 520 грн. За сумісництвом він одержав у лютому — 2300 грн., у вересні — 1590 грн.

Крім того, від підприємницької діяльності платник одержав у поточному році 5800 грн. валового доходу. Витрати, пов'язані з одержанням цього доходу, становили 689 грн.

• Варіант 5.

Платник має посвідчення громадянина, що постраждав від Чорнобильської катастрофи 4 категорії.

Оподатковуваний дохід платника за місцем основної роботи в поточному році по місяцях відповідно становив: за 01 — 200 грн.; 02 — 160 грн.; 03 — 180 грн.; 04 — 540 грн.; 05 — 660 грн.; 06 — 500 грн.; 07 — 780 грн.; 08 — 240 грн.; 09 — 380 грн.; 10 — 320 грн.; 11 — 290 грн.; 12 — 520 грн. За сумісництвом він одержав у березні — 800 грн., у вересні — 3590 грн.

Крім того, від підприємницької діяльності платник одержав у поточному році 3500 грн. валового доходу. Витрати, пов'язані з одержанням цього доходу, становили 999 грн. У поточному році платник перерахував до благодійного фонду 400 грн.

Форми, які мають заповнити діючі особи.

Штамп підприємства
(назва, код юридичної особи
за ЄДРПОУ та номер телефону)

Форма № 2

вхідний № _____
за алфавітом № _____

_____
(назва податкової інспекції,
якій надсилається довідка)

Ідентифікаційний номер _____

ДОВІДКА

про суму виплаченого доходу і утриманого податку у 199__ році не за місцем основної роботи, в т.ч. за сумісництвом та цивільно-правовими договорами

---

1. Прізвище, ім'я, по батькові _____
2. Адреса постійного місця проживання _____
3. Сума нарахованого доходу (в грн.) за місяць (період) _____
4. Сума утриманого податку (в грн.) _____
5. За що (роботи, послуги та ін.) зроблено виплату _____
6. Додаткові відомості _____

М. П.   Головний бухгалтер _____
(прізвище, ініціали)   (підпис)

Штамп підприємства
(назва, код юридичної особи
за ЄДРПОУ та номер телефону)

Форма № 3

_____ № _____

ДОВІДКА

Ідентифікаційний номер _____

2.6. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ З ДИСЦИПЛІНИ: «ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ»

2.6.1. Мета курсової роботи

Курсова робота — одна з основних і ефективних форм самостійної роботи студентів. Вона підбиває підсумки у вивченні теоретичного курсу і виконання індивідуального завдання з курсу «Податкова система».

Мета курсової роботи — закріплення та поглиблення теоретичних і практичних знань, отриманих студентом в процесі вивчення курсу.

При її написанні студент повинен виявити глибокі знання законів України, постанов та декретів уряду, спеціальної літератури з питань оподаткування в умовах переходу до ринку.

Виконання курсової роботи дає можливість студенту навчитися самостійно працювати з інформаційними джерелами, інтерпретувати матеріали періодичної літератури, глибше вивчати основні проблеми щодо особливостей оподаткування юридичних і фізичних осіб в умовах України; провести дослідження механізму оподаткування в країнах з ринковою та перехідною економікою; оцінити їх та внести пропозиції з удосконалення вітчизняної податкової системи.

2.6.2. Загальні вимоги до курсової роботи

У курсовій роботі студент повинен всебічно і глибоко розкрити зміст обраної теми, показати знання літературних джерел. Зміст теоретичного розділу курсової роботи має відповідати сучасному рівню розвитку економічної науки. Студент повинен глибоко і всебічно висвітлити актуальні проблеми оподаткування підприємств різних форм власності та фізичних осіб, проаналізувати фактичні дані щодо практики оподаткування, дати оцінку позитивних та негативних аспектів, вказати напрямки удосконалення оподаткування.

Студент може зустрітися з таким положенням, коли в економічній літературі немає єдиної точки зору з питань, які досліджуються. В цьому випадку слід навести думки кількох авторів, дати критичну оцінку їх точок зору та одночасно викласти власні погляди з даного питання. Це допомагає більш глибоко засвоїти матеріал.

Обсяг курсової роботи має бути в межах 35—40 сторінок стандартного формату. Зміст роботи повинен відповідати плану,

який в свою чергу має відбивати суть теми, що розглядається, її внутрішню структуру і логіку дослідження.

2.6.3. Етапи підготовки курсової роботи

Підготовка курсової роботи включає такі етапи: вибір теми, складання попереднього плану, підбір спеціальних літературних джерел та фактичного статистичного матеріалу; консультація з викладачем і уточнення плану роботи; передача її на кафедру фінансів для рецензування та захист.

2.6.4. Вибір теми курсової роботи і складання плану

Перший етап виконання курсової роботи — вибір теми.

Запропонована тематика курсових робіт приведена в додатку 2. Студент має право запропонувати свою тему курсової роботи, погоджену з викладачем.

На основі вивчення нормативних документів, статистичних збірників, спеціальної літератури, консультацій з викладачем студент складає деталізований план курсової роботи, який протягом подальшої роботи може доповнюватись і уточнюватись.

План — основа будь-якої роботи. План визначає структуру, зміст, логічний взаємозв'язок частин роботи. З плану видно, наскільки глибоко студент вивчив матеріал обраної теми і зміг виділити головне, як він зрозумів проблему в цілому і окремі її частини. План роботи та її основні положення необхідно узгоджувати з викладачем, який читає курс «Податкова система України». Структура плану повинна підкреслювати дослідницьку спрямованість роботи і відповідати вимогам, що пред'являються до курсової роботи з даного курсу. Зразок плану курсової роботи наведено в додатку 3.

2.6.5. Підбір літератури, статистичної інформації та інших матеріалів

Літературу з питань курсової роботи студент підбирає самостійно, використовуючи для цього бібліотечний каталог.

Консультацію з питань підбору літератури студент може отримати у викладача чи у працівників бібліотеки.

Особливу увагу слід звернути на спеціальну літературу, що стосується теми, періодичні видання (газети, журнали), наукові статті, передовий вітчизняний і зарубіжний досвід. Статистичну інформацію можна знайти в спеціальних виданнях Мінстату України, Мінекономіки України, Мінфіну, Головної Державної податкової адміністрації, періодичних виданнях та звітних даних про господарсько-фінансову діяльність підприємства, на базі якого виконував курсову роботу.

Після складання бібліографії студент повинен приступити до вивчення літератури.

2.6.6. Структура і зміст курсової роботи

При написанні курсової роботи слід дотримуватись наступних вимог:

- відповідність основних положень роботи, її спрямованості законам України та постановам і декретам Уряду;
- достатня повнота і комплексність фактичного матеріалу, що дозволяє аналізувати всі основні питання зібраної теми;
- економічна грамотність і достатня глибина аналізу матеріалу;
- наявність у роботі пропозицій і висновків щодо вдосконалення питань обраної теми;
- використання економіко-математичних методів, ЕОМ;
- акуратність виконання роботи.

Робота повинна мати чітку і логічну структуру, складовими частинами якої є вступ, основна частина та висновки.

У вступі необхідно показати актуальність обраної теми, її теоретичну і практичну значущість, а також мету і завдання курсової роботи; методи дослідження, що використовувались при написанні курсової роботи.

При написанні основної частини роботи необхідно відповідно до плану глибоко і всебічно розкрити суть проблеми. Слід використовувати матеріали літературних джерел. Поряд з нормативними документами, статистичними даними необхідно використовувати фактичні статистичні дані. На використані матеріали в курсовій роботі необхідно зробити посилання за встановленою формою.

У висновках курсової роботи слід підбити підсумки дослідження, дати рекомендації за всіма його аспектами, виходячи зі змісту роботи. Рекомендації можуть бути розроблені студентом як самостійно, так і на підставі вивчення і узагальнення передового досвіду,

висвітленого у літературних джерелах. Вони повинні бути обґрунтованими, реальними, мати теоретичну і практичну цінність. Після додатків розміщується список використаних літературних джерел.

2.6.7. Оформлення курсової роботи

Курсова робота повинна бути написана чітким розбірливим почерком, грамотно і охайно або набрана на комп'ютері. Слід уникати в роботі книжкових висловів і фраз. Необхідно самостійно формулювати свої думки, не допускати повторень, уважно стежити за тим, щоб у роботі не було суперечностей між окремими її положеннями.

При оформленні курсової роботи слід дотримуватись встановлених стандартів вимог.

Текст пишеться з однієї сторони білого паперу формату А4. Кожна сторінка обмежується полями: лівим — не менше 30 мм, правим — не менше 20 мм.

Відстань між заголовком і текстом має бути 15—20 мм. Кожне питання, зазначене в плані курсової роботи, починається з нової сторінки і повинно мати свій заголовок.

На всі таблиці, схеми, малюнки, графіки у тексті необхідно давати посилання. Назви таблиць повинні відображати основний зміст числової інформації. Таблицю розміщують після першого посилання на неї в тексті. Кожна таблиця супроводжується порядковим номером.

Громіздкі таблиці і схеми допоміжного чи довідкового характеру слід винести у додатки.

У списку використаної літератури треба подати джерела у такій послідовності: закони України, постанови і декрети Уряду, статистичні збірники, а потім додаткова література в алфавітному порядку із зазначенням прізвища та ініціалів автора. Треба також вказати матеріали, які зібрані на підприємствах і в організаціях та використані при написанні роботи.

Використані книги і брошури слід записувати у такій формі: **прізвище та ініціали автора, назва книги, місто видання, назва видавництва, рік видання. Міста Москва, Київ визначаються першими літерами: — М., — К., а назви інших міст подаються повністю.**

Журнальні та газетні статті треба записувати так: прізвище та ініціали автора, назва статті, назва журналу чи газети, рік видання, номер журналу чи газети.

Кожна сторінка, починаючи з плану роботи, позначається порядковим номером, який проставляється в правому верхньому кутку сторінки.

Після списку літератури студент ставить свій підпис і дату виконання роботи. В кінці роботи залишають 2 сторінки для рецензії.

Текст курсової роботи можна писати від руки чорнилами (пастою) чорного або синього кольору, друкувати на машинці або комп'ютері.

Титульний аркуш оформляється відповідно до зразка (додаток 4). Робота має бути зброшурована у твердій обкладинці. Завершену роботу студенти подають на кафедру фінансів КНЕУ згідно з терміном, визначеним кафедрою.

2.6.8. Рецензування і захист курсової роботи

Курсову роботу рецензує викладач дисципліни «Податкова система України». В рецензії викладач має вказати позитивні сторони та недоліки роботи.

Курсова робота, яка має позитивну оцінку, допускається до захисту. На захисті студенту необхідно розкрити основний зміст роботи, навести пропозиції, обґрунтувати свою точку зору та відповісти на питання викладача.

Після захисту курсової роботи студент отримує оцінку («відмінно», «добре», «задовільно»), яку викладач виставляє в екзаменаційну відомість.

Робота з незадовільною оцінкою підлягає переробці протягом терміну, встановленого кафедрою. Студент, що отримав незадовільну оцінку, не допускається до іспиту з даного курсу.

Оцінку «відмінно» отримує студент, в якого акуратно і правильно оформлена курсова робота, яка має цільову спрямованість, вміщує практичний результат і глибокий аналіз питань обраної теми, висновки про позитивні моменти і недоліки, пропозиції щодо усунення недоліків.

Оцінку «добре» отримує студент за роботу, у якій виконані всі вказані вимоги, але є деякі недоліки методичного характеру, недостатньо аргументовані висновки і пропозиції. Ця робота повинна бути виконана правильно і акуратно.

Оцінку «задовільно» отримує студент, в якого робота вміщує мало елементів наукового дослідження, слабо проведений аналіз, висновки і пропозиції аргументовані недостатньо, робота оформлена неакуратно.

Роботи, які не відповідають вказаним вимогам, повертаються на доопрацювання.

3. Словник термінів по курсу «ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ»

- А** **Акциз специфічний** — непрямий податок, що встановлюється за окремими ставками для певних видів товарів.
- Акциз універсальний** — непрямий податок, що встановлюється як надвишок до загального обороту реалізації товарів (робіт, послуг) за єдиною чи кількома ставками. Може бути у формі податку з продажів (купівель), податку з обороту та податку на додану вартість.
- Акцизна марка** — спеціальний знак, яким маркують алкогольні напої та тютюнові вироби і наявність якого підтверджує сплату акцизного збору, легальність увезення та реалізації цих виробів на території держави.
- Акцизний збір** — непрямий податок на високорентабельні та монопольні товари (продукцію), включений до їх ціни. Сплачують виробники та імпортери підакцизних товарів. Ставки збору встановлено у відсотках до вартості товарів (продукції) у відпускних цінах, а для імпортованих товарів — до митної (закупівельної) вартості з урахуванням митних зборів і мита.
- Амортизація боргу** — поступова сплата (погашення) боргу окремою особою чи підприємством шляхом періодичних грошових внесків або викупу зобов'язань.
- Антидемпінгове мито** — мито на експортовані товари, яке вводять тоді, коли ціна цих товарів нижча за середні світові ціни і значно нижча за внутрішні ціни аналогічних товарів у країні-імпортері. Сприяє захистові внутрішнього ринку від коливання цін, а також підтримці вітчизняних виробників. Використання цього мита дозволяється, якщо демпінг завдає шкоди національній економіці. Методику розрахунку містить Генеральна угода про тарифи і торгівлю (ГАТТ).
- Ануїтет** — 1) фінансова рента, що являє собою рівновеликі грошові виплати (чи надходження), що здійснюються через однакові проміжки часу протягом певного періоду. Ануїтетні виплати та інвестиції бувають щорічні, щопіврічні, щоквартальні, щомісячні. Прикладом є виплати за облигаціями

чи привілейованими акціями, страхові внески, внески для сплати споживчого кредиту тощо; 2) один із видів строкової державної позики, за якою щорічно виплачують проценти і погашають частину суми.

Г **Гавань податкова** — невелика держава, острівна територія, що провадить політику залучення позикових капіталів із-за кордону через надання на своїй території податкових чи інших пільг.

Гармонізація податків — систематизація та уніфікація податків, координація податкових систем та податкової політики країн, які належать до міжнародних регіональних угруповань. Реалізується через створення митних союзів, що об'єднують декілька держав, які проводять єдину митну політику.

Д **Декларація митна** — документ, що містить відомості про переміщення через кордон вантажів, цінностей, валюти. Оформлюється відповідно до вимог національного законодавства. Заповнюється юридичними і фізичними особами. Містить відомості про кількість товарів і їхню ціну. Предмети, не вказані в декларації, тобто приховані від митного контролю, підлягають конфіскації.

Декларація податкова — офіційна заява юридичної або фізичної особи, яка сплачує податки, про розміри її доходу, майна тощо за попередній період у вигляді завіреного письмового документа. Свідоме перекручування даних декларації тягне за собою юридичну та економічну відповідальність.

Декларування податків — офіційне подання платником податків податкової декларації.

Державна податкова служба — підпорядкований Урядові України орган, до складу якого входять Головна державна податкова адміністрація України, державні податкові адміністрації областей, державні податкові інспекції районів, міст і районів у містах. Основні завдання Державної податкової служби полягають у забезпеченні дотримання законодавства про податки, повному облікові усіх платників податків та інших обов'язкових сплат до бюджету, здійсненні контролю, перевірки правильності обчислення податків та своєчасності перерахувань.

Дохід лісовий — плата, що стягується до бюджету за використання лісових ресурсів. Буває трьох видів: плата за відпускання деревини на пні; плата за другорядні лісові використання; штрафні санкції за порушення правил лісокористування.

Дохід неоподатковуваний — частина загальної суми доходу, яка не підлягає оподаткуванню.

Дохід суб'єкта оподаткування — надходження у власність або на користь фізичної особи коштів у національній або чужоземній валюті, грошовий еквівалент надходжень у вигляді інших валютних цінностей, майна, послуг, плодів, приплоду, майнових і

немайнових прав, а також приріст їхньої вартості, що одержані (нараховані, розподілені, набуті) від резидентів і нерезидентів України.

Дохід сукупний оподатковуваний — дохід, одержаний громадянином за певний період часу (місяць, рік) як у грошовій (національною чи іноземною валютою), так і в натуральній формах. Включає: доходи від виконання трудових зобов'язань, у тому числі за сумісництвом, зокрема заробітну плату за виконану роботу, розраховану за розцінками, тарифними ставками та посадовими окладами; надвишки і доплати до тарифних ставок та окладів; премії за виробничі результати; оплату відповідно до законодавства відпусток; виплати за трудовими угодами тощо; доходи від виконання робіт за договорами підряду цивільно-правового характеру; дивіденди (відсотки), нараховані на акції або вклади працівника; доходи, одержані внаслідок розподілу прибутку (винагороди, премії, заохочення тощо); матеріальні та соціальні блага у грошовій і натуральній формах, надані за рахунок коштів підприємств, установ, організацій, фізичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності.

Доходи митні — надходження в дохідну частину Державного бюджету грошових зборів за митні процедури. Утворюються внаслідок митного оподаткування товарів, які перетинають державний кордон. До них належать: прикордонні митні збори, штрафи і виторг від реалізації товарів (майна), конфіскованих митницями.

К **Класифікація податків** — групування податків за такими ознаками:

- за формою оподаткування — прями й непрямі;
- за об'єктом оподаткування — податки на доходи юридичних осіб і громадян;
- податки на майно, землю, транспортні засоби, інше рухоме чи нерухоме майно;
- податки на споживання — сплачуються не під час отримання доходів, а при їх використанні;
- за рівнем державних структур, що встановлюють податки — загальнодержавні і місцеві;
- за економічним змістом об'єкта оподаткування — податки на доходи, споживання і майно;
- за спрямуванням — податки, сплачувані до Державного бюджету; податки, сплачувані до місцевих бюджетів; змішані податки; податки, з яких формуються спеціальні позабюджетні фонди;
- за складовими ціни, на які відносять податки, — податки, сплачувані з прибутку; податки, що їх відносять на витрати виробництва; акцизи;
- за співвідношенням між ставкою податку і величиною доходу — прогресивні, регресивні та пропорційні податки;
- за суб'єктом оподаткування — податки, які сплачують юридичні особи і громадяни.

Кредит податковий — одна з податкових пільг, що полягає у відтермінуванні стягнення податку.

М **Майнові податки** — прями податки з юридичних і фізичних осіб, об'єктом оподаткування яких є рухоме і нерухоме майно.

Маржинальний прибуток — граничний податковий прибуток, одержуваний внаслідок реалізації додаткової одиниці продукції.

Н **Носій податку** — фізична особа — споживач товарів і послуг, — яка, сплачуючи їх вартість у момент придбання, сплачує і всі податки (прямі і непрямі).

О **Об'єкт оподаткування** — фізична чи вартісна величина, за якою нараховується податок; все, що оподатковується.

Облік надходження податків — накопичення податковими органами інформації щодо платежів до бюджету та позабюджетних фондів за видами податків, за окремими платниками та за сплачуваними податковими платежами.

Облік платників податків — включення юридичних і фізичних осіб — платників податків до відповідних облікових реєстрів податкових органів.

Одиниця оподаткування — чисельна одиниця виміру об'єкта оподаткування, щодо якої встановлюють податкові ставки.

Оподаткування (оподатковування) — узаконене державою обкладання податками юридичних осіб і громадян.

Оподаткування подвійне — 1) одночасне оподаткування доходів на різних стадіях їх формування, але в межах однієї виробничої діяльності. Наприклад, оподаткування заробітної плати окремого працівника і доходу підприємства в цілому; 2) одночасне стягнення аналогічних податків у різних країнах у зв'язку з підпорядкуванням платника податку і об'єкта оподаткування юрисдикції цих (різних) країн.

П

Палата розрахункова — орган, що здійснює розрахунки за біржовими операціями, реєструє їх, виступає гарантом їх виконання, встановлює розмір депозиту, приймає платежі депозиту та маржі і виплачує різницю в цінах, визначає правила розрахунків, у тому числі при постачанні товарів за ф'ючерсними контрактами.

Перекладання податків — перенесення через ціновий механізм тягаря податку безпосереднім його платником на інших суб'єктів податкових відносин. Наприклад, податок на додану вартість та акцизний збір виробники (імпортери) товарів перекладають на покупців, включаючи ці податки до ціни товарів.

Перерахування податків — обчислення сум податків, які фактично підлягають сплаті і з яких було здійснено авансові платежі, а також встановлення переплати чи недоплати (сальдо) в розрахунках щодо податків.

Пільги податкові — часткове чи повне звільнення фізичних і юридичних осіб від сплати податків. Вони є одним із елементів податкової політики і мають як економічну, так і соціальну спрямованість. Використовуючи податкові пільги, держава регулює певні економічні процеси, а також забезпечує економічну підтримку окремих видів діяльності та соціальний захист окремих груп населення. До податкових пільг належать: неоподатковуваний мінімум доходів; податкові знижки (наприклад, для підприємств окремих галузей, регіонів); вилучення з оподатковуваних доходів деяких витрат платників податків; повернення раніше сплачених податків (податкові амністії); повне звільнення від сплати деяких податків тощо.

Плата за воду — плата, що встановлюється за забір прісної води з наземних водосистем і підземних джерел та за користування водами для потреб гідроенергетики та водного транспорту. Справляється з юридичних осіб за ставками з одного кубометра води.

Плата за землю — плата за використання землі, що справляється у вигляді земельного податку чи орендної плати. Власники землі та землекористувачі, крім орендарів, сплачують земельний податок. За земельні ділянки, надані в оренду, справляють орендну плату. Розмір земельного податку визначається за ставками, затвердженими в Законі України «Про плату за землю», у відсотках від грошової оцінки землі. Метою введення податку є стимулювання раціонального освоєння і

використання земель, підвищення родючості ґрунтів, сприяння вирівнюванню соціально-економічних умов господарювання на землях різної якості, а також забезпечення фінансування витрат на ведення земельного кадастру, здійснення землеустрою та моніторингу.

Плата за марки акцизного збору — плата, яку вносять вітчизняні виробники та імпортери підакцизних товарів, маркованих марками акцизного збору, для покриття витрат держави на виробництво, зберігання та реалізацію цих марок.

Плата за природні ресурси — складова собівартості продукції (робіт, послуг), що відбиває витрати підприємства на перерахування коштів у фонди охорони та відновлення природних ресурсів. Стимулює раціональне природокористування.

Плата за спеціальне використання надр — плата, що справляється з видобувачів корисних копалин за твердими ставками з відповідної одиниці корисних копалин.

Плата орендна — плата за користування взятим в оренду майном. Розмір її, строки та інші умови передбачаються договором оренди. Залежно від умов договору орендна плата може включати частину амортизаційних відрахувань від вартості орендованого майна, кошти, що їх передає орендар орендодавцеві для ремонту об'єктів після закінчення терміну їх оренди, та частину прибутку (доходу), який отримує орендар від використання взятого в оренду майна. Величину амортизаційних відрахувань у складі орендної плати визначають у договорі оренди згідно з установленим у ньому розподілом зобов'язань сторін щодо відтворення орендованого майна. Якщо участі орендодавця у відтворенні переданого в оренду майна не передбачено угодою, то амортизаційні відрахування до плати не включають. Частина прибутку (доходу), отриманого від використання орендованого майна, входить до орендної плати, як правило, на рівні банківського відсотка від вартості цього майна. Орендна плата встановлюється за все орендоване майно загалом або окремо для кожного об'єкта в грошовій, натуральній чи змішаній формах.

Платежі авансові — сплата до бюджету податків і податкових платежів у розмірах, визначених за прогностичними оцінками об'єкта оподаткування чи за його фактичними розмірами в попередньому періоді або в аналогічному періоді попереднього року.

Платежі безакцептні — платежі, що здійснюються списанням коштів з розрахункового (поточного) рахунку платника без його безпосередньої згоди на підставі документів, поданих банком постачальником.

Платежі до бюджету — податки та збори, сплачувані підприємствами (організаціями, установами) до Державного бюджету. Джерелами цих платежів можуть бути як прибутки,

так і витрати виробництва й обігу.

Платежі за забруднення довкілля (екологічний податок) — стягнення з підприємств за викиди забруднюючих речовин в атмосферу, скидання їх у поверхневі води, територіальні та внутрішні морські води й підземні горизонти, а також розміщення відходів у довкіллі. Розміри платежів установлені на підставі лімітів викидів і скидів забруднюючих речовин, розміщення відходів та нормативів плати за них.

Платежі комунальні — платежі юридичних осіб і громадян за користування комунальними послугами — тепло-, газо- та водопостачанням, каналізацією тощо.

Платежі ліцензійні — винагорода продавцеві (ліцензіарові) за надання покупцеві (ліцензіатові) права використання предмета ліцензійної угоди. Існує два види:

- 1) періодичні відрахування від доходу чи пряма участь у прибутку ліцензіата протягом часу дії угоди; вони залежать від економічного ефекту використання ліцензії (роялті);
- 2) одноразовий паушальний платіж — передавання частини цінних паперів ліцензіата чи зустрічне передавання технічної документації.

На практиці зустрічається поєднання обох видів ліцензійних платежів.

Платежі неподаткові — разові та випадкові надходження до бюджету, які не мають прямого призначення формувати доходи бюджету.

Платежі нетоварні — перерахування податків (зборів) до бюджету та позабюджетних фондів, а також перекази заробітної плати та інших належних громадянам коштів на їхні рахунки в банках.

Платежі планові — визначені планом перерахування коштів (платежі) у розрахунках із постачальниками за матеріали і послуги і умовах постійних і відносно рівномірних планових поставок. Суть цієї форми розрахунків у тому, що на підставі договору про поставки визначають терміни і планові суми платежів, у межах яких банк оплачує платіжні доручення. В кінці місяця здійснюють перерахунок відповідно до вартості фактично відпущеної продукції чи наданих послуг.

Платежі податкові фактичні — сплата до бюджету податків і податкових платежів у сумах, обчислених за фактичними розмірами об'єкта оподаткування.

Платежі трансфертні (передавальні) — усі види платежів, які є простим переміщенням коштів від одного власника до іншого без утримання в обмін товару чи послуг. До них належать податки, позики, субсидії тощо.

Платежі фіксовані (рентні) — форма вилучення до Державного бюджету частини прибутку підприємств, отриманої завдяки кращим, ніж в інших виробників, природним, транспортним чи техніко-економічним умовам виробництва. Використовуються для

державного регулювання цін на продукцію кількох виробників, які внаслідок різних природних чи транспортних чинників перебувають у неоднакових умовах господарювання. Застосовуються переважно в галузях, що видобувають чи переробляють природну сировину.

Платіж достроковий (дотерміновий) — оплата розрахункових документів згідно з договорами (контрактами, угодами) чи погашення банківської позички до настання терміну, визначеного тим чи іншим договірним документом.

Платіж з авансом — оплата передбачених контрактом (договором, угодою) сум до моменту передавання товару покупцеві, зокрема до початку виконання замовлення. Є формою кредитування постачальника і водночас гарантією зобов'язань покупця. Може мати грошову або товарну форми. Аванс у товарній формі — це передавання виробникові сировини чи комплектуючих виробів.

Платіж накладний (плата накладна) — спосіб розрахунків між організаціями, підприємствами і громадянами при відправленні (пересиланні) товарів невеликими партіями. Відправник вантажу висуває вимогу транспортній організації чи підприємству зв'язку, за якою вантаж може бути виданий адресатові тільки після сплати вказаної вантажовідправником суми. Якщо одержувач відмовляється оплатити вантаж, товар повертають відправникові.

Платіж паушальний — ліцензійна винагорода продавцеві (ліцензіарові) за право користування винаходом, патентом, ноу-хау, технологією тощо. Виплачується покупцем (ліцензіатом) одноразово у попередньо домовленій та зафіксованій у ліцензійній угоді сумі, яку встановлюють на підставі оцінки можливого економічного ефекту й очікуваного прибутку покупця ліцензії від використання останньої. Може здійснюватися грішми, цінними паперами або через надання зустрічної технічної документації. Цей платіж є фактичною ціною купівлі ліцензії.

Платіжні міжнародні засоби — засоби, якими здійснюють міжнародні платежі чи погашають міжнародні кредитні зобов'язання. За часів золотого стандарту цими засобами були золото й окремі валюти, розмінні на золото, головним чином долар США і фунт стерлінгів. Тепер такими засобами є національні валюти економічно найрозвиненіших країн, а також міжнародні валютні одиниці — СДР, еку тощо.

Платник (суб'єкт) податку — фізична або юридична особа, яка безпосередньо перераховує податок до бюджету.

Платоспроможний попит — попит на товари і послуги, забезпечений коштами їх покупців (користувачів).

Платоспроможність — здатність держави, юридичної або фізичної особи вчасно і повністю сплачувати за своїми зобов'язаннями, які випливають із торговельних, кредитних чи інших операцій грошового характеру. Оцінка платоспроможності

здійснюється за допомогою системи показників і норм, що враховують фактичні та потенційні фінансові ресурси платника, співвідношення його грошових надходжень і платежів. Вона є одним з основних чинників, які впливають на форми й умови комерційних угод, як внутрішньодержавних, так і міжнародних.

Податки — система обов'язкових платежів підприємств, організацій і населення, які є одним із джерел формування доходів Державного бюджету. В умовах ринкової економіки податки виступають основним інструментом державного регулювання економіки як у масштабі всього господарства, так і на рівні регіонів, підприємств, окремих осіб. Податки є способом перерозподілу доходів, внаслідок чого здатні стримувати або, навпаки, стимулювати певні економічні процеси. Встановлюються лише державою і базуються на актах вищої юридичної сили. Розміри і терміни сплати податків регламентуються податковим законодавством.

Податки загальнодержавні — податки, встановлені органами законодавчої влади й обов'язкові для справляння на всій території держави.

Податки і збори місцеві — обов'язкові платежі юридичних осіб та громадян до місцевих бюджетів. Встановлюються місцевими радами народних депутатів. Їхня особливість полягає в тому, що, на відміну від інших податків, чинним законодавством визначено тільки види місцевих податків і зборів, їх граничні розміри, платників та порядок обчислення. Конкретні ж види податків для кожної місцевості (населеного пункту), їхні ставки, порядок сплати встановлюють і визначають органи місцевого самоврядування відповідно до переліку і в межах установлених граничних розмірів. До цих податків належать: готельний збір; збір за паркування автотранспорту; ринковий збір; збір за видачу ордера на квартиру; курортний збір; збір за участь у перегонах на іподромі; збір за виграш у перегонах на іподромі; збір з осіб, які беруть участь у грі на тоталізаторі на іподромі; податок з реклами; збір за право використання місцевої символіки; збір за право проведення кіно- і телезйомок; збір за право проведення місцевих аукціонів, конкурсного розпродажу і лотерей; комунальний податок; збір за проїзд територією прикордонних областей автотранспорту, що прямує за кордон; збір за надання дозволу на розміщення об'єктів торгівлі та сфери послуг; збір із власників собак; збір за право використання суб'єктами підприємницької діяльності приміщень, пов'язаних з їх діяльністю, що знаходяться у центральній частині населеного пункту та у будинках, що є пам'ятками історії та культури.

Податки майнові — прями податки з юридичних і фізичних осіб, об'єктом оподаткування яких є рухоме і нерухоме майно.

Податок гербовий — мито, що стягується за оформлення цивільно-правових угод і фінансово-торгових документів.

Податок дегресивний — податок, ставка якого збільшується зі зростанням величини доходу, але кожен наступний приріст ставки податку є менший за попередній.

Податок з власників транспортних засобів — податок, що його сплачують юридичні особи та громадяни — власники транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів. Є одним із джерел фінансування будівництва, реконструкції, ремонту й утримання автомобільних шляхів загального користування та проведення природоохоронних заходів на водоймищах. До транспортних засобів, які підлягають оподаткуванню, належать: автомобілі легкові, вантажний автотранспорт, мотоцикли, моторолери, мотоблоки, трактори, моторні човни (катери, яhti), мотосани, інші самохідні машини і механізми на пневматичному ході. Ставки податку встановлені у грн. на 100 см³ об'єму циліндрів двигуна чи 1 см довжини транспортного засобу.

Податок на додану вартість (ПДВ) — частина новоствореної вартості, що сплачується до Державного бюджету на кожному етапі виробництва товарів, виконання робіт, надання послуг. При обчисленні податку додану вартість визначають шляхом вилучення з обсягу реалізації продукції (у грошовому обчисленні) вартості використаних на її виробництво сировини, матеріалів, напівфабрикатів, одержаних зі сторони. Таким чином, додана (новостворена) вартість включає: заробітну плату, відрахування на соціальне страхування, амортизаційні відрахування, деякі інші витрати і прибуток. ПДВ є непрямим податком, одним із різновидів універсальних акцизів.

Податок на прибуток підприємств — прямий податок, сплачуваний підприємствами з балансового прибутку — прибутку від реалізації продукції (робіт, послуг), основних фондів, нематеріальних активів, цінних паперів, валютних цінностей, інших видів фінансових ресурсів та матеріальних цінностей, а також прибутку від орендних операцій, роялті та від позареалізаційних операцій. Обчислюють за пропорційними ставками.

Податок непрямий — податок, суму якого долучають до ціни продукції, робіт чи послуг. На відміну від прямого податку безпосередньо не пов'язаний з доходом (майном) платників податку.

Податок прибутковий — основний прямий податок, що стягується з доходів громадян. Шкала ставок прибуткового податку є прогресивною. Чинним законодавством передбачено неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Об'єкт оподаткування – сукупний річний оподатковуваний дохід (як у грошовій, так і в натуральній формі), одержаний з різних джерел як на території України, так і за її межами.

Податок прогресивний — податок, ставки якого зростають зі збільшенням величини об'єкта оподаткування.

Податок пропорційний — податок, ставка якого не залежить від розміру об'єкта оподаткування.

Податок прямий — податок, що стягується безпосередньо з доходів чи майна юридичних осіб і громадян.

Податок регресивний — податок, ставки якого зменшуються зі зростанням величини об'єкта оподаткування. Використовується у випадках, коли держава прагне стимулювати таке зростання.

Податок розкладний — податок, який обчислюють спочатку в загальній сумі, а потім розподіляють (розкладають) між платниками цього податку пропорційно до певного показника чи рівними частинами.

Податок цільовий — податок, який стягують цільовим призначенням на певні потреби, наприклад, податок з власників транспортних засобів, котрий є одним із джерел фінансування будівництва, реконструкції, ремонту й утримання автомобільних шляхів загального користування.

Позареалізаційний дохід — дохід підприємства, який включає:

- суму отриманих (за вирахуванням сплачених) штрафів та інших грошових стягнень (за винятком сум, внесених до бюджету у вигляді фінансових санкцій за рахунок прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства);

- суму прибутків минулих років, виявлених у звітному році;

- надходження боргів, раніше списаних як безнадійні;

- отримані суми відсотків за зберігання коштів на рахунках у банках;

- суму курсових різниць за валютними рахунками і за операціями в чужоземній валюті;

- надходження боргів і дебіторської заборгованості;

- дивіденди (відсотки) від акцій, облігацій та інших цінних паперів, що належать підприємству, а також від пайової участі у спільних підприємствах;

- усі інші доходи, що надходять у власність підприємства від операцій, безпосередньо не пов'язаних з виробництвом та реалізацією продукції (робіт, послуг).

Позика — передавання грошей чи матеріальних цінностей за договором позики юридичній або фізичній особі на умовах повернення. Буває безпроцентною (пільгова позика) або зі сплатою процентів (позичка). Видається фінансовими установами та іншими юридичними особами. Порядок повернення позики регулюється договором позики і може бути разовим або з певною періодичністю її сплати.

Позика податкова — повне або часткове звільнення суб'єктів підприємницької діяльності на певний час від сплати податків. Оформляють угодою як фінансову позику цим суб'єктам для використання з певною конкретною метою. Є різновидом податкових пільг. Може надаватися як центральними, так і місцевими органами влади.

Політика митна — сукупність заходів щодо економічного

захисту державного кордону; полягає у регулюванні ввезення чужоземних та вивезення вітчизняних товарів і стягненні мита при перевезенні товарів через кордон. Спрямована на підтримку вітчизняних товаровиробників, називається митним протекціонізмом.

Політика податкова — державна політика оподаткування юридичних і фізичних осіб. Її метою є формування державного бюджету за одночасного стимулювання ділової активності підприємців. Реалізується через систему податків, податкових ставок і податкових пільг.

Право податкове — сукупність фінансово-правових норм, що регулюють відносини у сфері податків (визначають порядок їх стягнення, регулюють виникнення, зміну і припинення податкових зобов'язань).

Право податкової ініціативи — право місцевих органів влади і місцевого самоврядування на запровадження місцевих податків і зборів.

Право фінансове — сукупність правових норм, які регулюють відносини щодо мобілізації, розподілу і використання централізованих і децентралізованих грошових фондів з метою забезпечення умов для виконання завдань і функцій держави.

Прибуток — перевищення сукупних доходів над сукупними витратами. Обчислюють як різницю між валовим вибором (без податку на додану вартість і акцизного збору) та витратами на виробництво й реалізацію продукції (робіт, послуг). Є основним узагальнювальним показником фінансових результатів виробничо-господарської діяльності підприємства.

Прибуток балансовий — сума прибутку підприємства за всіма видами діяльності, відбита в його бухгалтерському балансі. Включає прибуток від реалізації продукції (робіт, послуг), основних фондів, нематеріальних активів, цінних паперів, інших видів фінансових ресурсів і матеріальних цінностей, а також прибуток від орендних операцій, роялті та позареалізаційних операцій.

Прибуток бухгалтерський — прибуток від підприємницької діяльності, обчислений за бухгалтерською документацією без урахування документально не зафіксованих витрат самого підприємця, зокрема і втраченого зиску.

Прибуток валовий — загальна сума одержаного підприємством прибутку до вирахування податків.

Прибуток від позареалізаційних операцій — прибуток підприємства, отримуваний від діяльності, не пов'язаної з реалізацією продукції, робіт чи послуг. Він включає різницю (сальдо) між одержаними і сплаченими штрафами, пенями та неустойками, орендну плату від здавання в оренду майна, втрати від списання безнадійних боргів і дебіторської заборгованості, доходи від цінних паперів і пайової участі, інші доходи та витрати.

Прибуток від реалізації продукції (робіт, послуг) — виторг від реалізації продукції (робіт, послуг), зменшений на суму нарахованого (сплаченого) податку на додану вартість, акцизного збору, а також на суму витрат, включених до собівартості продукції (робіт, послуг).

Прибуток емісійний — різниця між ринковою вартістю (курсом) цінних паперів, за якою їх реалізують кінцевому інвесторові, та емісійною ціною, за якою їх випущено емітентом.

Прибуток залишковий (чистий) — частина балансового прибутку, яка залишається в розпорядженні підприємства після відрахувань до державного бюджету, виплати процентів за банківський кредит і деяких інших обов'язкових платежів. Використовується для формування фондів економічного стимулювання.

Прибуток засновницький — прибуток, одержуваний засновниками акціонерного товариства внаслідок відкритої підписки на акції як різниця між сумою, отриманою від їх реалізації, та статутним капіталом товариства. Формується від продажу акцій за ціною, що перевищує номінальну вартість акцій, або за рахунок додаткового випуску акцій діючим акціонерним товариством.

Прибуток маржинальний — граничний додатковий прибуток, одержуваний внаслідок реалізації додаткової одиниці продукції.

Прибуток монопольний — перевищення прибутку підприємства над середнім (ринковим) прибутком. Здебільшого є результатом монопольного становища на ринку підприємств-виробників товарів (робіт, послуг) та постачальників товарів на ринок.

Прибуток нереалізований — прибуток, нагромаджуваний у незавершеному виробництві.

Прибуток нерозподілений — чистий прибуток акціонерного товариства, що не був виплачений у вигляді дивідендів акціонерам і надійшов до резервного фонду.

Прогресивна шкала податкових ставок — шкала процентних ставок, розміри яких зростають відповідно до зростання розмірів об'єкта оподаткування.

Прогресивно-регресивна шкала податкових ставок — шкала процентних ставок, розміри яких спочатку до певної величини об'єкта оподаткування збільшуються, а в разі його зростання понад цю величину — зменшуються.

Прогресія шкали податкових ставок проста — побудова шкали прогресивних ставок, за якої кожна ставка (залежно від розмірів об'єкта оподаткування) застосовується до всього об'єкта оподаткування.

Прогресія шкали податкових ставок ступінчаста — побудова шкали прогресивних ставок, за якої кожна ставка (залежно від

розмірів об'єкта оподаткування) застосовується до тієї частини об'єкта оподаткування, котра знаходиться в межах певного інтервалу, для якого встановлено цю ставку.

Пропорційна податкова ставка — процентна ставка, що не залежить від розміру об'єкта оподаткування (є єдиною).

Процентна податкова ставка — ставка, встановлювана у відсотках до величини об'єкта оподаткування в грошовому обчисленні.

Прямі витрати — витрати матеріальних і трудових ресурсів (оплата праці основних працівників) на виробництво продукції (робіт, послуг), що змінюються пропорційно обсягові виробництва. Здебільшого нормуються на одиницю продукції. Вимірюються як у натуральних, так і у вартісних одиницях.

Р

Робота податкова — діяльність платників податків і податкових служб щодо внесення податків до бюджету і контролю за платежами. Включає такі елементи: правова регламентація встановлення і справляння податків, облік платників і надходження податків, визначення порядку та форм розрахунків з бюджетом.

Розслідування податкове — розслідування фактів ухилення від сплати податків та податкових платежів (приховування податків, перекручення звітності), що провадиться податковою адміністрацією.

С

Санкція — складова частина правової норми, статті закону, договору, що конкретизує правові наслідки їх порушення. Може мати економічний, адміністративний чи судовий характер.

Система податкова — сукупність урегульованих правовими нормами податків, що стягуються з юридичних і фізичних осіб на території певної країни, а також форми та методи побудови самої системи.

Ставка митна конвенційна — ставка митного тарифу, встановленого спеціальною угодою (конвенцією), укладеною між двома чи кількома державами.

Ставка податкова тверда — ставка, встановлена в грошовому обчисленні на одиницю об'єкта оподаткування в натуральному вираженні.

Ставка податку — розмір податку на одиницю оподаткування. Може бути встановлена як у твердій сумі, так і у відсотках (податкова квота).

Ставка процентна номінальна — процентна ставка, що не враховує інфляційного впливу (зміни рівня цін).

Т

Тариф — 1) офіційно встановлена ставка (система ставок) оподаткування; митних зборів; 2) розмір оплати за різні послуги — транспортні, зв'язку, комунальні (ціна послуг).

Тариф митний — перелік товарів, з яких стягують мито, із вказанням ставок мита на одиницю товару. Розрізняють такі

види:

- автономний — тариф, встановлюваний поза міжурядовими угодами;

- гнучкий — тариф, використовуваний для вирівнювання цін на вітчизняні та імпортні товари;

- заборонний — високий (понад 30% вартості товару) тариф, використовуваний для обмеження ввезення чи вивезення окремих товарів;

- конвенційний — договірний тариф з пільговими зниженими ставками, встановлюваний на підставі міжурядових торговельних угод;

- пільговий — тариф, що передбачає мінімальні ставки мита для товарів, які ввозяться імпортерами з країн, котрі мають режим найбільшого сприяння в торгівлі.

Тариф митний подвійний — складний тариф, що містить для кожної товарної позиції максимальну й мінімальну ставки, які застосовуються залежно від торговельно-політичних взаємин з тією чи іншою країною.

Тариф страховий — ставка платежу за страхування з одиниці страхової суми за певний період. Тариф страховий є брутто-ставкою і складається з двох частин: нетто-ставки — основної частини тарифу, призначеної для забезпечення поточних страхових виплат за угодами страхування, і страхового навантаження, що покриває видатки страховика на організацію страхування (обчислюють у відсотках до нетто-ставки).

Тариф транспортний єдиний — єдині ставки оплати перевезення вантажів по всій країні чи між окремими пунктами транспортних магістралей на лініях, що обслуговуються різними компаніями.

Тарифікація — встановлення тарифів на послуги чи ставок оплати праці.

Термін сплати податку — законодавчо встановлений термін внесення до бюджету податків, належних до сплати за відповідний період.

У

Уникнення податків — зниження суми податкових платежів законними методами.

Ухилення від податків — свідомі дії платників податків, спрямовані на несплату податків через заниження відомостей про величину доходів, вартість майна, які підлягають оподаткуванню, або повне їх приховування.

Ф

Фінанси підприємств — система економічних відносин, які виникають у процесі формування, розподілу і використання фондів грошових ресурсів підприємства. Фінанси підприємств обслуговують формування і кругообіг їхніх коштів у процесі підготовки виробництва, під час виготовлення і реалізації продукції, при утворенні і розподілі доходів, коштів матеріального заохочення й інших коштів. Основне призначення фінансової

системи підприємств — створення фінансових ресурсів, необхідних для поточної виробничої діяльності та подальшого виробничого і соціального розвитку.

Фінанси підприємств охоплюють відносини між:

- окремими підприємствами щодо виконання договірних зобов'язань у процесі виробництва та реалізації продукції, комерційного кредитування;
- підприємствами та їх трудовими колективами щодо оплати праці, розподілу фондів економічного стимулювання;
- підприємствами та їх госпрозрахунковими підрозділами щодо відповідних платежів та розподілу прибутку;
- підприємствами та державою щодо платежів до бюджету й асигнувань з бюджету;
- підприємствами та кредитними установами щодо отримання і повернення кредитів.

Ш **Шкала податкових ставок регресивна** — шкала процентних ставок, розміри яких зі зростанням розмірів об'єкта оподаткування зменшуються.

Шкала податкових ставок регресивно-прогресивна — шкала процентних ставок, розміри яких спочатку до певної величини об'єкта оподаткування зменшуються, а в разі його зростання понад цю величину — збільшуються.

4. СХЕМИ СТРОКІВ СПЛАТИ, ПОДАННЯ ЗВІТНОСТІ ПО ОСНОВНИХ ПЛАТЕЖАХ І ЗБОРАХ; ФОРМУВАННЯ ВАЛОВИХ ДОХОДІВ І ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВ ТА НАДАННЯ ПІЛЬГ ПРИ ВИЗНАЧЕННІ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК

Звітність підприємств

СТРОКИ СПЛАТИ І ПОДАННЯ ЗВІТНОСТІ ПО ОСНОВНИХ ПЛАТЕЖАХ І ЗБОРАХ

№ п/п	Найменування податку	Періодичність сплати	Строк сплати	Розрахунок (звіт)
1	Прибутковий податок	При отриманні в установі банку коштів для виплати суми, що належить працівникам. Перерахунок — до 01.02	—	14.02
2	Внески до Пенсійного фонду	Одночасно з отриманням в установах банку коштів на виплату заробітної плати	—	7.04, 7.07, 7.10, 14.01
3	Внески до Фонду соціального страхування	Одночасно з отриманням в установах банку коштів на виплату заробітної плати	—	12.04, 2.07, 12.10, 12.01

4	Збір на обов'язкове соціальне страхування на випадок безробіття	Одночасно з отриманням в установах банків грошових коштів на оплату праці	—	15.04, 5.07, 15.10, 15.01
5	Комунальний податок	Щомісячно	15	15
6	Відрахування на будівництво, ремонт і утримання автомобільних шляхів (до 20.03.97 р. і з 26.05.97 р.)	Щомісячно у вигляді авансових платежів. Кінцевий розрахунок за квартал	15, 14	19.04, 9.07, 19.10, 19.01
7	Відрахування до Інноваційного фонду	Щомісячно	15	25.04, 25.07, 25.10, 15.02
8	Податок на додану вартість	Щомісячно або щоквартально	20	20
9	Податок на прибуток	Авансові платежі та розрахунки. Щоквартально	19, 20	19, 25
10	Плата за землю	Щомісячно	14	31.01
11	Квоти на інвалідів	Щорічно. Реєстрація в Фонді — не пізніше 15.01	— до 15.02	—
12	Готельний збір	Щомісячно	14	14

Продовження табл.

№ п/п	Найменування податку	Періодичність сплати	Строк сплати	Розрахунок (звіт)
13	Плата за воду	Щоквартально	19	15
14	Платежі за забруднення навколишнього середовища	Щоквартально у вигляді авансових платежів. Кінцевий розрахунок в 10-денний термін після подання статзвіту 25.02	14, 06.03	—
15	Плата за спеціальне використання надр при видобутку корисних копалин	Щоквартально	15	—
16	Податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів	Щорічно для проходження техогляду, перед реєстрацією (перереєстрацією)	протягом року	1
17	ПДВ і акциз на імпорт	При розмитненні одночасно з оплатою митних зборів	—	15
18	Кредиторська і депонентська заборгованість	Після закінчення строку позовної давності	10	—

19	Збір за паркування	Щомісячно	9	14
20	Ринковий збір	Щомісячно	14	14
21	Податок на рекламу	Щомісячно	14	—
22	Збір на право використання місцевої символіки	Щоквартально	15	—
23	Акциз	Середньомісячна сума акцизного збору за рік: понад 25 тис. грн. (щодокадно); до 25 тис. грн. (щомісячно)	15, 25 і 5, 15	15
24	Податок на промисел	Сплачується у вигляді придбання одноразового патенту на торгівлю, вартість якого визначається на підставі зазначеної сумарної вартості товарів і ставки податку	—	—
25	Збір за видачу дозволів на розміщення об'єктів торгівлі	На момент оформлення дозволу на торгівлю	—	—
26	Збір за право проведення місцевих аукціонів, конкурсного розпродажу і лотерей	За 3 дні до проведення	—	—

СХЕМА СПЛАТИ ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНИХ ПОДАТКІВ (СТАНОМ НА 01.01.98 Р.)

№ п/п	Податок, збір	Базовий документ	Об'єкт оподаткування	Розмір платежів	Строк сплати	Строк подачі звітності	Пеня, санкції
1	Податок на прибуток	Закон України № 283/97-ВР від 22.05.97 «Про оподаткування прибутку підприємств»	Прибуток підприємств	30%	За підсумками кварталу сплачується не пізніше 20 числа місяця, наступного за звітним кварталом	Декларація подається не пізніше 25 числа місяця, наступного за звітним кварталом	Пеня — 120% облікової ставки НБУ, фінансові санкції — 30% від суми донарахованого податку
2	ПДВ	Закон України № 168/97-ВР від 03.04.97 «Про податок на додану вартість»	Операції з продажу товарів (робіт, послуг), ввезення, вивезення (пересилання) товарів (робіт, послуг) в Україну	20%	Не пізніше 20 числа місяця, наступного за звітним періодом	Не пізніше 20 числа місяця, наступного за звітним періодом	Пеня — 120% облікової ставки НБУ, фінансові санкції — 30% від суми донарахованого податку
3	Акцизний збір (для виробників)	Декрет КМ України № 18-92 від 26.12.92 «Про акцизний збір», постанови ВР України, Закони України	Обороти по реалізації вироблених в Україні підакцизних товарів	Ставки встановлюються згідно законодавств у	Виробники, які реалізують алкоголь – на 3-й робочий день після реалізації, виробники тютюнових виробів – щомісячно до 16 числа,	Не пізніше 15 числа місяця, наступного за звітним	Пеня — 120% облікової ставки НБУ, фінансові санкції — двократний розмір суми донарахованого податку

					наступного за звітним, інші – згідно з законом		
--	--	--	--	--	--	--	--

Продовження табл.

№ п/п	Податок, збір	Базовий документ	Об'єкт оподаткування	Розмір платежів	Строк сплати	Строк подачі звітності	Пеня, санкції
4	Акцизний збір (для імпортерів)	Дekret КМУ № 18-92 від 26.12.92 «Про акцизний збір», постанови ВР України, закони України	Митна вартість товарів із врахуванням фактично сплачених сум мита	Ставки встановлюються згідно із законодавством	Момент митного оформлення	15 числа місяця, наступного за місяцем здійснення імпорту	Пеня — 120% облікової ставки НБУ, фінансові санкції — двократний розмір від суми донарахованого податку
5	Прибутковий податок з громадян	Дekret КМУ України № 13-92 від 26.12.92 «Про прибутковий податок з громадян»	Сукупний оподаткований дохід	Згідно із шкалою ставок	Не пізніше строку одержання в банках коштів на оплату праці за другу половину місяця	—	Пеня 200% облікової ставки НБУ
6	Плата за землю	Закон України № 378/96-ВР від 19.09.96 «Про плату за землю»	Земельна ділянка, що знаходиться у власності або в користуванні, в т. ч. на умовах оренди	У відсотках від грошової оцінки земельної ділянки	Щоквартально до 15 числа місяця, наступного за звітним кварталом	Розрахунок представляється щорічно до 1 лютого	Пеня — 0,3% облікової ставки НБУ, санкції – двократний розмір від суми донарахованого податку
7	Податок з власників транспортних засобів	Закон України від 18.02.97 «Про податок з власників	Трактори, автомобілі легкові, вантажні та	Згідно із шкалою ставок залежно від	Перед реєстрацією, перереєстрацією або проведенням	Розрахунок подається щорічно до 15 березня	Пеня – 120% облікової ставки НБУ, фінансові санкції – двократ-

		транспортних засобів та інших самохідних машин та механізмів»	спеціальні, мотоцикли, мопеди, яхти, судна вітрильні, човни моторні, катери тощо	потужності, довжини або об'єму циліндрів двигуна згорання	техогляду		ний розмір від суми донарахованого податку
--	--	---	--	---	-----------	--	--

Продовження табл.

№ п/п	Податок, збір	Базовий документ	Об'єкт оподаткування	Розмір платежів	Строк сплати	Строк подачі звітності	Пеня, санкції
8	Податок на промисел	Дekret КМ України № 24-93 від 17.03.93 «Про податок на промисел»	Загальна вартість товарів за ринковими цінами, що вказується громадянином в декларації, яка додається до ДПА	10% вартості товарів, які належать продажу протягом 3 днів, але не менше 1 неоподаткованого мінім. доходу	Сплачується у вигляді придбання одноразового патенту на торгівлю	Одноразові патенти представляються на вимогу посадових осіб ДПА, відділу внутрішніх справ	Штраф — від 1 до 10 неоподаткованих податком доходів
9	Платежі за спеціальне використання водних ресурсів	Постанова КМ України № 1494 від 16.08.99	Об'єм води, що використовується	Виходячи з фактично використаного об'єму води	Щоквартально в 5-денний строк після строку, встановленого для подачі розрахунку	Не пізніше 15 числа місяця, наступного за звітним кварталом	Пеня — 120% облікової ставки НБУ, фінансові санкції — двократний розмір від суми донарахованого податку
10	Збір на	Закон України	Фактичні	5,5% (4% —	Сплачується	Про збір в 4% —	Пеня — 120%

	обов'язкове соціальне страхування	№ 402/97-ВР від 26.06.97 «Про збір на обов'язкове соціальне страхування»	витрати на оплату праці працівників	на соціальне страхування; 1,5% — збір на обов'язкове соціальне страхування на випадок безробіття)	одночасно з одержанням грошових коштів в установах банків на оплату праці	щоквартально до 12 числа місяця, наступного за звітним кварталом; про збір в 1,5% — до 15 числа	облікової ставки
--	-----------------------------------	--	-------------------------------------	---	---	---	------------------

Продовження табл.

№ п/п	Податок, збір	Базовий документ	Об'єкт оподаткування	Розмір платежів	Строк сплати	Строк подачі звітності	Пеня, санкції
11	Збір на обов'язкове соціальне страхування	Закон України № 402/97-ВР від 26.06.97 «Про збір на обов'язкове соціальне страхування»	Фактичні витрати на оплату праці працівників	32%	Сплачується одночасно з одержанням грошових коштів в установах банків на оплату праці	Щоквартально: до 8 квітня, до 8 червня, до 8 жовтня, до 15 січня	Пеня — 120% облікової ставки
12	Збір в Державний інноваційний фонд	Постанова КМ України № 77 від 18.02.92 «Про утворення Державного інноваційного фонду»	Підприємства та організації проводять відрахування виходячи з обсягу реалізації продукції (без ПДВ та акцизу)	1% (30% збору направляється до Держінфонду, 70% — до спеціальних фондів при міністерствах)	Щомісячно не пізніше 15 числа місяця, наступного за звітним	Щоквартально одночасно з поданням бухгалтерської звітності	Пеня — 120% облікової ставки НБУ
13	Відрахування на будівництво, ремонт та утримання автомобільних доріг господарськими організаціями)	Закон України № 1562-12 від 18.09.91 «Про джерела фінансування дорожнього господарства України»	Промислові, транспортні, будівельні та інші господарські — від обсягу виробництва продукції. Заготівельні, торговельні та постачальницько-збутові — від річного обігу. Інші — згідно із	від 0,03 до 0,06%	Не пізніше 15 числа кожного місяця в розмірі 1/3 квартального платежу. Остаточний розрахунок за квартал проводиться до 15 числа місяця, наступного за звітним кварталом	В терміни, встановлені для подання бухгалтерських звітів	Пеня — 120% облікової ставки НБУ, фінансові санкції — двократний розмір від суми донарахованого податку

			законом				
--	--	--	---------	--	--	--	--

Закінчення табл.

№ п/п	Податок, збір	Базовий документ	Об'єкт оподаткування	Розмір платежів	Строк сплати	Строк подачі звітності	Пеня, санкції
14	Відрахування на будівництво та утримання автодоріг (від продажу паливно-мастильних матеріалів)	Закон України № 1562-12 від 18.09.91 «Про джерела фінансування дорожнього господарства України»	Вартість реалізованих підприємством нафтопродуктів	7%	20 числа місяця, наступного за звітним	В терміни, встановлені для подання бухгалтерських звітів	Пеня — 120% облікової ставки НБУ, фінансові санкції – двократний розмір від суми донарахованого податку
15	Відрахування на будівництво та утримання автодоріг (від доходів по експлуатації автотранспорту)	Закон України № 1562-12 від 18.09.91 «Про джерела фінансування дорожнього господарства України»	Автотранспортні підприємства та організації; підприємства, які мають автотранспорту, що здійснюють перевезення	2% від доходів по експлуатації автотранспорту	До 15 числа, наступного за звітним	В строки, встановлені для подання бухгалтерських звітів	Пеня — 120% облікової ставки НБУ, фінансові санкції – двократний розмір від суми донарахованого податку
16	Збір за забруднення навколишнього середовища	Закон України № 1264-ХІІ від 25.06.91 «Про охорону навколишнього середовища»	Викиди та скиди забруднюючих речовин та розміщення відходів	За нормативами та лімітами викидів та скидів і розміщення відходів	Аванс сплачується рівними частками від річного розміру щоквартально до 15 числа місяця,	Перерахунок за рік проводиться в 10-денний строк після річного звіту	Пеня — 120% облікової ставки НБУ

					наступного за звітним кварталом		
--	--	--	--	--	---------------------------------------	--	--

ПОРЯДОК ЗБІЛЬШЕННЯ ВАЛОВИХ ДОХОДІВ І ВАЛОВИХ ВИТРАТ

Дата збільшення	
Валових доходів	Валових витрат
<p>При продажу товарів, робіт, послуг:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Дата будь-якої з подій, що відбулась раніше: <ul style="list-style-type: none"> – зарахування коштів від покупця; – оприбуткування коштів у касі; – інкасація в банку за правилами НБУ; – відвантаження товарів; – фактичне надання результатів робіт, послуг; – вилучення з торгових апаратів та іншого подібного обладнання грошової виручки; – реалізація жетонів, карток та інших замінників гривні; – оформлення товарного чеку. ● За рахунок бюджетних коштів: <ul style="list-style-type: none"> – зарахування коштів на розрахунковий рахунок в банку; – одержання компенсації у будь-якому вигляді. ● Бартер: <ul style="list-style-type: none"> – відвантаження товарів; – фактичне надання результатів робіт, послуг; – фактичне одержання результатів робіт, послуг; – оприбуткування товарів. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Дата будь-якої з подій, що відбулась раніше <ul style="list-style-type: none"> – списання коштів з рахунку в банку; – видача коштів з каси; – фактичне одержання результатів; – оформлення товарного чеку; ● Бартер — дата заключної операції або будь-яких часткових поставок

ФОРМУВАННЯ ВАЛОВИХ ДОХОДІВ ПІДПРИЄМСТВ

Стаття	Включаються до складу доходів	Стаття	Звільняється від оподаткування	Стаття	Не включаються до складу доходів
4.1 4.1.1	1. Доходи від продажу товарів, робіт, послуг 2. Доходи від допоміжних та обслуговуючих виробництв	7.12.1	1. Прибуток підприємств всеукраїнських громадських організацій інвалідів, крім прибутку від грального бізнесу	4.2.1	1. Акцизний збір 2. ПДВ, крім: підприємства-одержувача, що не є платником податку
4.1.6	3. Доходи від позареалізаційних операцій: а) безповоротна фінансова допомога; б) безоплатне надання товарів, робіт, послуг, крім неприбуткових організацій;		За умови: а) кількість інвалідів за основним місцем роботи складає не менше 50% від загальної чисельності працюючих; б) фонд оплати праці інвалідів становить не менш як 25% від суми виплат на оплату праці;	4.2.2 4.2.4	3. Компенсація за примусове відчуження майна 4. Повернення надлишково сплачених податків, зборів, якщо ці суми не були включені до складу валових

	відокремлених підрозділів, які не мають статусу юридичної особи;		в) реєстрація в ДПА.		витрат
--	---	--	----------------------	--	--------

Закінчення табл.

Стаття	Включаються до складу доходів	Стаття	Звільняється від оподаткування	Стаття	Не включаються до складу доходів
10.2	в) вартість матеріальних цінностей, переданих за договорами зберігання та використання для власних потреб; г) суми штрафів, неустойки, пені, одержані за рішенням сторін договору або за рішенням державних органів суду;	7.13.1	2. Прибуток від продажу спеціальних продуктів дитячого харчування власного виробництва, отриманий на митній території України, якщо він спрямований на збільшення обсягів виробництва та зменшення роздрібних цін на такі продукти.		5. Доходи від надання державних послуг, передбачених законодавством у випадку зарахування таких коштів до бюджету
5.4.6	д) повернення сум державного мита за рішенням суду; е) виграші в лотерею, казино, гральних місцях, крім державних лотерей, які проводяться за дозволом МФУ.	19.1	3. Оподатковуваний прибуток, одержаний з іноземних джерел, не більше податку, що належить сплаті в Україні, за умови сплати податку за кордоном, крім: а) податку на капітал (майно) та його приріст; б) поштових податків; в) податку на реалізацію; г) інші непрямі податки;		
4.1.2	4. Суми страхового відшкодування збитків за договорами страхування	22.21	д) з пасивного прибутку. 4. Тимчасово до 01.01.2008 р. кошти підприємств з інвестиціями в грошовій формі по виробництву автомобілів та запасних частин для них на: а) погашення кредитів; б) розвиток власного виробництва; в) виробництво матеріалів та комплектуючих виробів;		
4.1.3	5. Доходи від надання банківських послуг		г) виплату дивідендів, якщо вони реінвестуються у виробництво та рішення про це прийнято до подання річної податкової декларації		
4.1.5	6. Доходи від операцій оренди 7. Не враховані в попередніх звітних періодах і виявлені в звітному періоді доходи				
		7.11.9	5. Благодійні організації, які існують тільки за рахунок членських внесків та благодійних пожертвувань: а) внески засновників, благодійників; б) цільові внески; в) пожертвування; г) внески від благодійних заходів, лотерей, аукціонів; д) доходи від депозитів; е) доходи від цінних		

			паперів; ж) дохід від фінансової діяльності, якщо вона направляється на благодійність та забезпечення господарської діяльності		
--	--	--	---	--	--

ФОРМУВАННЯ ВАЛОВИХ ВИТРАТ

№ п/п	Види діяльності	Валові витрати			
		Пункт, підпункт	Включаються	Пункт, підпункт	Не включаються
1	Діяльність, пов'язана з розвідкою та видобутком корисних копалин	9.1 9.6	Витрати на розвідку та розробку запасів корисних копалин, що підлягають амортизації		
2	Спільна діяльність			5.3.8 7.7.3	Виплати частини доходу від спільної діяльності прирівнюються до виплат дивідендів
3	Довгострокові договори	7.17.11	У випадку, коли об'єкт договору не є основними фондами замовника, його валові витрати збільшуються на суму наданого виконавцю авансу або вартості договору	7.10.11	Якщо об'єктом договору є основні фонди, нематеріальні активи, що підлягають амортизації, вартість витрат відноситься на збільшення балансової вартості об'єкту договору
4	Діяльність неприбуткових організацій				

--	--	--	--	--	--

ТА ВАЛОВИХ ДОХОДІВ

Валові доходи					
Пункт, підпункт	Включаються	Пункт, підпункт	Не включаються	Пункт, підпункт	Виключаються
9.4	У випадку, коли платник податку застосовував індексацію балансової вартості витрат, пов'язаних із видобутком корисних копалин, до валового доходу відноситься капітал в сумі, що дорівнює різниці між балансовою вартістю витрат на початок року із застосуванням коефіцієнту індексації, і балансовою вартістю витрат до індексації				
4.1.4 7.7.3	Доходи від спільної діяльності	4.2.1 7.7.3 7.8.6	1. Суми акцизного збору та ПДВ, отримані у складі ціни продажу продукції, крім підприємств, які не є платниками ПДВ. 2. Дивіденди, з яких утримано податок на дивіденди	7.7.5	1. Перевищення витрат над доходами зменшує валові доходи майбутніх періодів. 2. Сума внесеного до бюджету податку на дивіденди
7.10.8 7.10.5	Суми авансів, наданих виконавцю в сумі, що визначається як добуток загальної договірної ціни і оціночного коефіцієнту — до валового доходу виконавця. Суми заниження податкового зобов'язання по результатах перерахунку доходу після завершення договору із застосуванням 120% ставки НБУ на момент перерахунку			7.10.9	Суми завищення податкового зобов'язання по результатах перерахунку доходу із застосуванням 120% ставки НБУ на момент перерахунку за строк передплати
7.11.8	Доходи органів державної влади та їх установ, що утримуються за рахунок бюджету, в				

	т. ч. освіти, науки, культури, охорони здоров'я та архівних установ, зараховуються до складу кошторисів, затверджених КМУ				
--	---	--	--	--	--

№ п/п	Види діяльності	Валові витрати			
		Пункт, підпункт	Включаються	Пункт, підпункт	Не включаються
5	Дивіденди	7.8.8	Якщо сума коштів або майна, яку отримує платник податку – власник корпоративних прав при повній ліквідації підприємства-емітента, менша, ніж номінальна вартість корпоративних прав, то сума збитків відноситься до його валових витрат	5.3.8	Виплати дивідендів

--	--	--	--	--	--

Продовження табл.

Валові доходи					
Пункт, підпункт	Включаються	Пункт, підпункт	Не включаються	Пункт, підпункт	Виключаються
7.11.9	Доходи з інших джерел (крім тих, що визнані такими, що не включаються до валового доходу) оподатковуються в загальному порядку, без врахування амортизації	7.11.2—7.11.7	Види доходів: 1. Безповоротна фінансова допомога. 2. Добровільні пожертвування. 3. Пасивні доходи. 4. Кошти, майно — як компенсація послуг. 5. Активи, одержані від інших неприбуткових організацій у випадках їх ліквідації. 6. Внески засновників та членів товариств. 7. Від культових послуг		
7.11.9	Якщо доходи (пп. 7.11.2, 7.11.7), визначені протягом року, не розподілені на кінець I кварталу наступного року, суми, що перевищують 25% загальних валових витрат за кошторисом — оподатковуються податком за ставкою 30% врахування амортизації				

4.1.4.	1. Дивіденди від нерезидентів.	7.8.6	Суми одержаних юридичними особами дивідендів, оподаткованих податком на дивіденди, або дивіденди, сплачені у вигляді акцій	7.8.3	1. Сума, внесена до бюджету, у вигляді податку на дивіденди, крім страхової діяльності.		
7.8.2	2. При виплаті дивідендів утримується 30% і вноситься платником податку до бюджету, крім:					7.8.4	2. Перевищення податку на дивіденди над прибуток звітного періоду в майбутніх періодах
7.8.5	виплат у вигляді акцій, коли не порушується частка акціонерів у статутному фонді;						
7.8.1	виплати проводяться пропорційно частці учасників статутного фонду, незалежно від наявності прибутку в звітному періоді,						
7.8.8	при наявності власних джерел При повній ліквідації підприємства-емітента вартість частки майна, яку отримує платник податку, що перевищує номінальну вартість його корпоративних прав						

№ п/п	Види діяльності	Валові витрати			
		Пункт, підпункт	Включаються	Пункт, підпункт	Не включаються
6	Страхова діяльність резидентів	5.4.6	Застраховані збитки при виплаті страхового відшкодування	7.2.3	Витрати страховальника по страховій діяльності

7	Цінні папери, деривативи, боргові зобов'язання і вимоги	5.5.1 5.5.3 5.5 22.21 5.5.1	1. Виплати нарахування, відсотки: а) за будь-якими кредитами; б) по депозитах; в) орендної плати; г) інших виплат, пов'язаних з господарською діяльністю Для платників, 50% і більше статутного фонду яких знаходиться у власності (управлінні) нерезидентів, звільнених від сплати податку на прибуток — в сумі не вище доходів, збільшених на 50% оподаткованого прибутку звітного періоду без урахування одержаних % крім: підприємств з інвестиціями в грошовій формі по виробництву автомобілів (тимчасово до 1.01.2008 р.) Перевищення витрат на сплату % переноситься на результати майбутніх періодів	7.9.2	1. Кошти або майно, надані платником податку у зв'язку з поверненням основної суми кредиту; поверненням депозитів; розміщенням коштів на термінових та довгострокових рахунках; наданням майна по договору оренди, концесії, комісії, консигнації, довірчого управління, зберігання та по інших цивільно-правових договорах, що не передбачають передачу права власності. 2. Витрати по придбанню безстрокових цінних паперів, що не підлягають амортизації, і що засвідчують корпоративні права

Продовження табл.

Валові доходи					
Пункт, підпункт	Включаються	Пункт, підпункт	Не включаються	Пункт, підпункт	Виключаються

4.1.1	Види доходів: 1. Сума страхових внесків, страхових платежів або страхових премій. 3% від валового доходу.			7.2.1 7.2.2	Доходи, отримані страховиками-резидентами у вигляді страхових внесків, страхових платежів або страхових премій за договорами страхування і перестраховання ризиків життя на території України або за її межами
7.2.1	2. Виплата страхового доходу нерезидентів, отриманого у вигляді страхових платежів або премій від страхування ризиків і				
1.3.6	страхування ризиків життя на території України. 30% від валового доходу.				
7.2.3	3. Виплата нерезидентам доходів від перестраховання ризиків на території України та ризиків резидентів за межами України. 15% від валового доходу. 4. Інші доходи, крім: витрат по страхуванню і перестрахованню				

7.9.3	1. Від продажу цінних паперів емітентом (крім тих, що засвідчують корпоративні права):	7.9.1	Залучення і повернення: а) основних сум фінансового кредиту; б) майна в депозит; в) депозитів; г) інших довірчих і термінових рахунків; д) майна на підставі договору оренди, комісії, концесії, консигнації, довірчого управління, зберігання та інших цивільно-правових договорів, що не передбачають передачу права власності.	7.6.1	Перевищення витрат над доходами при передачі цінних паперів і деривативів в майбутніх періодах; крім тих, що придбані за термінових умов
4.1.1	а) від реалізації цінних паперів; б) кошти від погашення цінних паперів;				
7.9.3	в) відсотків, нарахованих на цінні папери				
4.1.3					
4.1.4					
7.6.1.	2. Від володіння борговими вимогами	4.2.9	2. Одержання комісійного доходу		
	3. Перевищення доходів над витратами при передачі цінних паперів і деривативів, крім передачі на термінових умовах.	4.2.10	3. Номінальна вартість непогашених цінних паперів, виданих як забезпечення		
7.6.4	Будь-яка заборгованість у зв'язку з продажем, обміном, відчуженням цінних паперів, деривативів, крім передачі на термінових умовах				

№ п/п	Види діяльності	Валові витрати			
		Пункт, підпункт	Включаються	Пункт, підпункт	Не включаються
		7.9.3	2. В період виплат чи нарахувань: а) погашення номінальної вартості емітованих цінних паперів з обмеженим строком дії; б) % по цінних паперах; в) збитки від розміщення дисконтних цінних паперів, емітованих підприємствами		
		7.6.3	Будь-яка заборгованість по придбанню цінних паперів, деривативів, крім: передачі на термінових умовах		
8	Кредитно-депозитні операції	11.3.6	При перевищенні оплачених % над нарахованими у дебітора		

			— сума фактично сплачених відсотків		
9	Діяльність нерезидентів	18.3	Витрати платника податку на оплату продукції (робіт, послуг) на користь нерезидентів, розміщених в офшорних зонах — в сумі 85% від сплаченої вартості товарів		

Продовження табл.

Валові доходи					
Пункт, підпункт	Включаються	Пункт, підпункт	Не включаються	Пункт, підпункт	Виключаються
11.3.6	При перевищенні отриманих процентів над нарахованими: у кредитора — на суму фактично одержаних відсотків				

		<p>13.2 У джерела виплати (резидента):</p> <p>1. Під час виплати на користь нерезидента доходу, джерело походження якого — в Україні, отриманого від здійснення ним господарської діяльності. 15%</p> <p>13.3 2. Під час виплати по операціях з цінними паперами, облігаціями, казначейськими зобов'язаннями. 6%</p> <p>13.5 3. При оплаті вартості фрахту транспортних засобів. 6%</p> <p>13.6 5. При страхуванні ризиків. 15%</p> <p>13.6 4. При перестраховуванні ризиків на території України. 30%</p> <p>13.7 6. За надання рекламних послуг. 30%</p> <p>7. Дивіденди, емітовані резидентами України. 30%</p>	13.4	Доходи, отримані нерезидентами у вигляді процентів по державних цінних паперах, або за отримані державні позики відображаються в кошторисі НБУ
--	--	--	------	--

№ п/п	Види діяльності	Валові витрати			
		Пункт, підпункт	Включаються	Пункт, підпункт	Не включаються
10	Безнадійна заборгованість. 1. Всі види діяльності	5.2.8 12.3.1	Безнадійна заборгованість — у кредитора: а) по закінченні терміну позовної давності; б) коли заходи щодо її стягнення привели до належних наслідків		

Продовження табл.

Валові доходи					
Пункт, підпункт	Включаються	Пункт, підпункт	Не включаються	Пункт, підпункт	Виключаються

12.12	1. Вартість відвантажених товарів по незадоволених судом позовах, з нарахуванням пені за період зменшення заборгованості 120% за ставкою НБУ.	12.35	Безнадійна заборгованість дебітора у зв'язку з дією обставин непереборної сили або стихійних лих протягом терміну дії цих обставин	12.11	Вартість відвантажених товарів при затримці оплати без узгодження, терміном, більше 30 днів від дати договору за умови: звернення до суду або виконавчого надпису нотаріусу
12.2.4	2. Надлишкова сума страхового резерву у випадку перерахунку норми резерву банку.				
12.3.1	3. Безнадійна заборгованість по закінченню терміну позовної давності — у дебітора.				
12.4.2	4. Безнадійна заборгованість, раніше списана на витрати або за рахунок страхового резерву — у кредитора в сумі, що компенсована боржником, у випадку, коли обставини непереборної сили не вплинули на дієздатність боржника, і заборгованість не погашена протягом 30 календарних днів після закінчення дій цих обставин, або кредитор не звернувся до суду з позовом про стягнення у кредитора та дебітора.				
12.4.3	5. При списанні заборгованості фізичної особи, що раніше була списана на валові витрати як безнадійна.				
12.4.4	6. При відміні рішень про недійсність з вини дебітора договору, не оскаржене кредитором — у кредитора на суму раніше списаної на валові витрати заборгованості.				
12.4.5	7. При відшкодуванні списаної заборгованості фізичною або юридичною особами.				
12.4.6					

№ п/п	Види діяльності	Валові витрати			
		Пункт, підпункт	Включаються	Пункт, підпункт	Не включаються
11	2. Банки, фінансові установи	12.2.3 12.3.12	1. Страхові резерви не більше: а) для комерційних банків за борговими вимогами на останній робочий день звітного періоду до 40% (до 1999 р.): по кредитах, гарантіях та дорученнях; б) для небанківських фінансових установ — 30% від суми спільних зобов'язань дебіторів, крім: зобов'язань, не включених в основну діяльність 2. Безнадійна заборгованість, що не відшкодовується, і заходи щодо її стягнення не призвели до належних наслідків, в частині, відшкодованій за рахунок страхового резерву		
12	Виробництво сільськогосподарської продукції	5.2.5	Податок на землю, ще не використовується у сільськогосподарському обороті		

Валові доходи					
Пункт, підпункт	Включаються	Пункт, підпункт	Не включаються	Пункт, підпункт	Виключаються
12.3.2	1. Опротестовані суми векселя у векселедавця.	12.3.3	У банкрута при виникненні дебіторської заборгованості після визнання його банкрутом		
12.3.3	2. Кошти, одержані від реалізації майна позичальника, визнаного банкрутом, — у кредитора.				
12.3.6	3. Сума простроченої заборгованості дебітора, на майно якого не може бути звернено стягнення при відмові суду або незверненні кредитора до суду — у кредитора.				
12.3.8	4. Сума заборгованості за договорами, визнаними судом недійсними з вини боржника — у дебітора				
12.3.9	5. У дебітора — на суму заборгованості за договорами, визнаними судом недійсними з вини обох сторін				
				14.1	1. Податок на землю, яка використовується в с/г обороті. 2. Збитки минулих звітних періодів

ПЛАТНИКИ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК

№ ст., пункту, підпункту	Платники податку
2.1.1	1. Суб'єкти підприємницької діяльності
2.1.1	2. Бюджетні установи, організації
2.1.1	3. Громадські організації
2.1.1	4. Інші юридичні особи, які здійснюють діяльність, спрямовану на одержання прибутку
2.1.2	5. Нерезиденти, які одержують доходи на території України, крім тих, які мають дипломатичний статус за міжнародними договорами, за Законом
2.1.3	6. Філії, що не мають статусу юридичної особи та: а) розташовані на інших територіях; б) ведуть окремий облік; в) мають рахунок в банку
2.1.4	7. Постійні представництва нерезидентів, які: а) одержують доходи з України; б) виконують агентські функції
2.2	8. Управління залізниці — від основної діяльності
2.3	9. НБУ — по кореспондованих сумах, що перевищують валовий дохід над валовими витратами поточного року та минулих років, які не були відшкодовані
2.4	10. Пенітенціарна система — доходи включаються до кошторисів їх фінансування

ПІЛЬГИ, НАДАНІ ЧИННИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ ЮРИДИЧНИМ ОСОБАМ ЩОДО СПЛАТИ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК

Код пільги	Пільга	Нормативний документ
11020023	Зменшення на 50% суми податку на прибуток, нарахованого підприємствами — суб'єктами експериментальної економічної зони «Сиваш», у разі використання суми, на яку зменшується податок на прибуток, на реалізацію інвестиційних проектів в межах цієї зони	Закон України «Про деякі питання валютного регулювання та оподаткування суб'єктів експериментальної економічної зони «Сиваш» від 23.02.96 № 65/96-ВР
11020025	Сума прибутку, що не підлягає оподаткуванню згідно з міжнародними договорами України	Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 28.12.94 № 334/94-ВР, ст. 14, Закон України «Про систему оподаткування» від 18.02.97 № 77/97-ВР, ст. 19
11020030	Не включаються до складу валових витрат кошти взаємного інвестування інвестиційних фондів та інвестиційних компаній, якщо жоден із засновників (учасників, акціонерів) та пов'язаних з ними осіб не володіє більш як 10% статутного фонду таких інвестиційних фондів або компаній та якщо такі інвестиційні фонди і компанії протягом 30 днів після закінчення податкового року розподіляють між акціонерами (засновниками) не менш як 90% суми річного доходу від інвестиційних операцій	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.97 № 283/97-ВР, пп. 4.2.8
11020031	Не включається до складу валового доходу суми одержаного платником податку емісійного доходу	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.97 № 283/97-ВР, пп. 4.2.9
11020032	Не включаються до валового доходу кошти або майно, що надходить у вигляді міжнародної технічної допомоги, яка надається іншими державами відповідно до угод, що набрали чинності у встановленому законодавством порядку	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.97 № 283/97-ВР, пп. 4.2.13

Продовження табл.

Код пільги	Пільга	Нормативний документ
11020033	Включаються до складу валових витрат суми коштів або вартість майна, добровільно перерахованих (переданих) до Державного бюджету України або бюджетів територіальних громад до неприбуткових організацій в межах 4%	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.97 № 238/97-ВР, пп. 572.2
11020034	Включаються до складу валових витрат сума коштів, перерахованих підприємствами всеукраїнських об'єднань осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, на яких працює за основним місцем роботи не менше 75% таких осіб, для проведення благодійної діяльності, але не більше 10% оподаткованого прибутку	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.97 № 283/97-ВР, пп. 5.2.3
11020035	Включається до складу валових витрат платника податку, основною діяльністю якого є виробництво сільськогосподарської продукції, плата за землю, що не використовується в сільськогосподарському виробничому обороті	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.97 № 283/97-ВР, пп. 5.2.5
11020036	Включаються до складу валових витрат платника витрати на утримання соціальної інфраструктури дитячих ясел або садків	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.97 № 283/97-ВР, пп. 549
11020037	Включаються до складу валових витрат платника витрати на утримання соціальної інфраструктури: закладів середньої та середньої професійно-технічної освіти та закладів підвищення кваліфікації працівників такого платника податку	—“—
11020038	Включаються до складу валових витрат платника витрати на утримання соціальної інфраструктури дитячих, музичних та художніх шкіл мистецтв у разі, якщо вони не надають платних	—“—

	послуг та не займаються іншою комерційною діяльністю	
--	--	--

Продовження табл.

Код пільги	Пільга	Нормативний документ
11020039	Включаються до складу валових витрат платників витрати на утримання соціальної інфраструктури закладів охорони здоров'я, пунктів безоплатного медичного обстеження, профілактики та допомоги працівникам	—“—
11020040	Включаються до складу валових витрат платника витрати на утримання соціальної інфраструктури: спортивних залів і майданчиків, що використовуються безоплатно для фізичного оздоровлення та психологічного відтворення працівників клубів і будинків культури в разі, якщо вони не використовуються для надання платних послуг та іншої комерційної діяльності (крім будинків відпочинку, туристичних баз та інших подібних закладів)	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.97 № 283/97-ВР, пп. 5.4.9
11020041	Включаються до складу валових витрат платника витрати на утримання соціальної інфраструктури: приміщень, що використовуються платником податку для організації харчування працівників такого платника податку	—“—
11020042	Включається до складу валових витрат платника витрати на утримання соціальної інфраструктури: багатоквартирного житлового фонду, включаючи гуртожитки, одноквартирного житлового фонду в сільській місцевості та об'єктів житлово-комунального господарства, які перебувають на балансі юридичних осіб, щодо яких платником податку прийнято документально оформлене рішення про передачу на баланс місцевих рад	—“—
11020043	Включаються до складу валових витрат платника податку сума внесків до додаткових пенсійних фондів. Але не більше 15% сукупного доходу	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.97

Продовження табл.

Код пільги	Пільга	Нормативний документ
11020044	Об'єкт оподаткування (прибуток) зменшується на суму балансових збитків (проіндексованих), отриманих платником податку в попередніх періодах	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.97 № 283/97-ВР, п. 6.1, 6.2, 6.3
11020045	Балансові збитки, понесені (нараховані) в попередніх періодах платником податку у зв'язку з придбанням цінних паперів, зменшують доходи, отримані від операцій з цінними паперами	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.97 № 283/97-ВР, пп. 7.6.1
11020046	Балансові збитки від спільної діяльності, отримані в попередніх періодах, зменшують доходи, отримані від спільної діяльності	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.97 № 283/97-ВР, пп. 7.7.5
11020047	Не оподатковується виплата дивідендів у вигляді акцій (часток, паїв), емітованих підприємством, яке нараховує дивіденди, за умови, що така виплата ніяким чином не змінює пропорцій (часток) участі всіх акціонерів (власників) в статутному фонді підприємства-емітента	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.97 № 283/97-ВР, пп. 7.8.5
11020049	Релігійні організації звільняються від оподаткування доходів, отриманих у вигляді коштів або майна, що надходять безоплатно, у вигляді безповоротної фінансової допомоги, добровільних пожертвувань; доходи від надання культових послуг, пасивних доходів	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.97 № 283/97-ВР, пп. 7.11.7
11020050	Органи державної влади України, органи місцевого самоврядування та створені ними установи або організації звільняються від оподаткування доходів, отриманих у вигляді коштів або майна, які	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.97

	надходять до таких неприбуткових організацій як компенсація вартості отриманих державних послуг	№ 283/97-ВР, пп. 7.11.2
--	---	-------------------------

Продовження табл.

Код пільги	Пільга	Нормативний документ
11020051	Благодійні фонди і благодійні організації, в тому числі громадські організації, створені з метою провадження екологічної, оздоровчої, аматорської, спортивної, культурної, освітньої та наукової діяльності, а також творчі спілки звільняються від оподаткування доходів, отриманих у вигляді коштів або майна, які надходять безоплатно або у вигляді безповоротної фінансової допомоги, добровільних пожертвувань, пасивних доходів, коштів або майна, які надходять таким неприбутковим організаціям, від здійснення їх основної діяльності	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.97 № 283/97-ВР, пп. 7.11.3
11020052	Пенсійні фонди, кредитні спілки звільняються від оподаткування доходів, отриманих у вигляді коштів, які надходять до кредитних спілок та пенсійних фондів у вигляді внесків на додаткове пенсійне забезпечення або внесків на інші потреби, передбачені законодавством, пасивних доходів, отриманих з джерел, визначених законодавством про кредитні спілки та пенсійні фонди	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.97 № 283/97-ВР, пп. 7.11.4
11020053	Юридичні особи, діяльність яких не передбачає одержання прибутку згідно з нормами відповідних законів, звільняються від оподаткування доходів, отриманих у вигляді коштів або майна, які надходять таким неприбутковим організаціям, від проведення їх основної діяльності та у вигляді пасивних доходів	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.97 № 283/97-ВР, пп. 7.11.5
11020054	Спілки, асоціації та інші об'єднання юридичних осіб, створені для представлення інтересів засновників, що утримуються лише за рахунок внесків таких засновників та не здійснюють підприємницької діяльності, за винятком отримання пасивних доходів, звільняються від оподаткування доходів у вигляді разових або періодичних внесків засновників, пасивних доходів	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.97 № 283/97-ВР, пп. 7.11.6

11020056	Звільняється від оподаткування прибуток підприємств, отриманий від реалізації на митній території України спеціальних продуктів дитячого харчування власного виробництва, спрямований на збільшення обсягів виробництва та зменшення роздрібних цін на такі продукти	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.97 № 283/97-ВР, пп. 7.13.1
----------	--	--

Продовження табл.

Код пільги	Пільга	Нормативний документ
11020057	Оподатковується в розмірі 50% від діючої ставки прибуток від реалізації інноваційного продукту, заявленого при реєстрації в інноваційних центрах, що створені відповідно до законодавства	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.97 № 283/97-ВР, пп. 7.14.1
11020062	Включаються до складу витрат виробництва витрати по утриманню основних фондів, що знаходяться на консервації	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.97 № 283/97-ВР, пп. 8.13
11020063	Включається до складу витрат виробництва залишкова вартість окремого об'єкта основних фондів групи 1 в розмірі та неоподатковуваних мінімумів доходів громадян	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.97 № 283/97-ВР, пп. 8.3.7
11020064	Створення страхових резервів банківськими установами та небанківськими фінансовими установами відносно сукупного розміру боргових вимог банків: 40% — до 31.12.99; 30% — до 31.12.2001; 20% — починаючи з 1 січня 2002 року	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.97 № 283/97-ВР, п. 22.13
11020065	За зниженою ставкою — 15% оподатковуються валові доходи нерезидентів, що не здійснюють підприємницької діяльності в Україні через постійне представництво, отримані з джерел на території України	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.97 № 283/97-ВР, п. 13.1
11020066	Суми нарахованого податку підприємств-виробників сільськогосподарської продукції зменшуються на суму податку на землю, що використовується в сільськогосподарському виробничому обороті	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.97 № 283/97-ВР, п. 14.1

11020069	Суми безповоротної фінансової допомоги, передані платником податку в звітному періоді, не оподатковуються	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.97 № 283/97-ВР, пп. 4.1.6
----------	---	---

Продовження табл.

Код пільги	Пільга	Нормативний документ
11020071	Вартість товарів (робіт, послуг), що надані безоплатно неприбутковим організаціям, не оподатковується	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.97 № 283/97-ВР, пп. 4.1.6
11020072	Сума безнадійної заборгованості в разі, коли відповідні заходи щодо стягнення таких боргів не привели до позитивного результату, а також суми заборгованості, стосовно яких закінчився строк позовної давності. Для банків та інших небанківських фінансових установ норми цього пункту діють з урахуванням норм ст. 12 Закону	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.97 № 283/97-ВР, пп. 5.2.8
11020073	Будь-які витрати на гарантійний ремонт (обслуговування) або гарантійні заміни товарів, реалізованих платником податку, вартість яких не компенсується за рахунок покупців таких товарів, але не більше суми, яка відповідає рівню гарантійних замін, прийнятих (оприлюднених) платником податку, але вище 10% від сукупної вартості таких товарів, що були реалізовані, та по яких не закінчився строк гарантійного обслуговування, включається до складу валових витрат платника	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.97 № 283/97-ВР, пп. 5.4.3
11020079	Кошти, спрямовані платником податку на будівництво житла для військовослужбовців та членів їх сімей, які мають право на отримання житла відповідно до законодавства України за укладеними до 1 липня 1997 року угодами про інвестування будівництва житла для	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 18.11.97 № 639/97-ВР

	військовослужбовців та членів їх сімей, по яких на 1 липня 1997 року проведені фактичні витрати, включаються до зменшення податкового зобов'язання такого платника податку протягом терміну завершення будівництва об'єктів житла, розпочатих до 1 липня 1997 року	
--	--	--

Продовження табл.

Код пільги	Пільга	Нормативний документ
11020080	Підприємства металургійної (та інших галузей в частині основних фондів, що використовуються в ливарному виробництві), коксохімічної, хімічної, гірничодобувної промисловості, а також підприємства залізничного транспорту, підприємства-виробники електронної, теплової енергії та водопостачання, на балансі яких перебувають введені в експлуатацію до 1 січня 1993 року основні фонди, що використовуються для здійснення основної діяльності, мають право включати до складу валових витрат звітного (податкового) року витрати на проведення поліпшень таких основних фондів у розмірі, що не перевищує 90% балансової вартості таких основних фондів групи 1 і 3 на початок звітного (податкового) року	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 18.11.97 № 639/97-ВР
11020081	Звільняється від оподаткування прибуток підприємств, що засновані всеукраїнськими громадськими організаціями інвалідів та майно яких є їх власністю, отриманий від продажу товарів (робіт, послуг), крім прибутку, одержаного від грального бізнесу, де протягом попереднього звітного (податкового) періоду кількість інвалідів, які мають там основне місце роботи, становить не менше 50% загальної чисельності працюючих і фонд оплати праці таких інвалідів становить не менше 25% від суми витрат на оплату праці, що включається до складу валових витрат	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 04.11.97 № 607/97-ВР, ст. 7
11020082	Не підлягають оподаткуванню доходи, отримані нерезидентами у вигляді процентів або доходу (дисконту) на державні цінні папери,	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування

	продані (розміщені) нерезидентами за межами території України через уповноважених агентів-нерезидентів, або процентів, сплачених нерезидентами за отримані Україною позики (кредити або державні зовнішні запозичення), відображаються в Державному бюджеті України або кошторисі НБУ	прибутку підприємств» від 18.11.97 № 639/97-ВР
--	---	--

Закінчення табл.

Код пільги	Пільга	Нормативний документ
11020083	Звільняються від оподаткування доходи, одержані від володіння державними цінними паперами, облігаціями місцевих позик, придбаних до набуття чинності Закону	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 18.11.97 № 639/97-ВР
11020084	Включаються до складу валових витрат платника податку на прибуток витрати платника податку на утримання і експлуатацію дитячих таборів відпочинку за умови, що вони здаються в оренду, не використовуються для надання платних послуг або іншої комерційної діяльності	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 18.11.97 № 639/97-ВР
11025000	Пільги, надані місцевими органами влади в межах сум, що надходять до їх бюджетів по податку на прибуток	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 25.06.97 № 1251-ХІІ, ст. 1

ОПОДАТКУВАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВ

№ статті, пункту, підпункту	Зміст
3 6	<p>Об'єкт оподаткування: Валові доходи за винятком: а) валових витрат; б) амортизаційних відрахувань.</p> <p>Перенесення збитків протягом 20 звітних кварталів з наступного звітного кварталу, одержання збитків починаючи з 01.01.97 р.: на зменшення об'єкта оподаткування (ЗУ від 18.11.97 № 639)</p>
22.2 11.1 22.21 14.1	<p>Податкові періоди: а) звітний рік для підприємств з інвестиціями в грошовій формі по виробництву автомобілів та запасних частин до них та виробів сільгосппродукції б) квартал — для інших</p>
10.1 13.1 13.2 13.3 13.4 13.5 10.2 4.2.1 7.2.1 7.2.4 7.2.2 7.2.4	<p>Ставки податку: 1. Платники податку основна — 30%</p> <p>2. Нерезиденти не через представництва: а) під час виплати — 15%; б) проценти по цінних паперах — 30% у джерела виплат; в) фрахт транспортних засобів — 6% у джерела виплат; г) від перестраховання ризиків життя — 15% у джерела виплат від валового доходу; д) від страхування ризиків життя — 30% у джерела виплат від валового доходу; е) дивіденди — 30% у джерела виплат.</p> <p>3. Нерезиденти через представництва: а) рекламні послуги — 30% в загальному порядку. До них відносяться основна діяльність резидентів: по послугах на користь нерезидентів; б) агентські послуги; в) довірчі послуги; г) комісійні послуги; д) інші послуги.</p> <p>4. Виграші в лотереї, крім державних, казино, гральних місць — 30% від суми виграшу за рахунок виграшу.</p> <p>5. Від страхової діяльності: а) договори страхування та перестраховання ризиків — 30% від валового доходу (страхові внески + страхові платежі, премії — валютні внески на перестраховання); б) страхування життя — 30% від валового доходу; в) довгострокове розпорядження договору страхування життя — 6% валового доходу; г) перестраховання життя — 15% валового доходу; д) страхування на інших умовах — 3% валового доходу;</p>

10.1

е) інші доходи — 30% від прибутку

СХЕМА СПЛАТИ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК

Об'єкт оподаткування	Ставка	Термін сплати	Термін подання розрахунків, звітів, декларацій	Пеня	Фінансові санкції	Адміністративні штрафи
<p>Прибуток, визначений шляхом зменшення суми скоригованого валового доходу звітного періоду, на:</p> <p>а) суму валових витрат платника податку;</p> <p>б) суму амортизаційних відрахувань</p>	30%	<p>Податок сплачується до бюджету не пізніше 20 числа місяця, наступного за звітним кварталом. Протягом звітного (податкового) кварталу платники податку, за винятком нерезидентів на виробників сільськогосподарської продукції, сплачують до бюджету за перший та другий місяць такого кварталу авансові внески до 20 числа другого та третього місяця</p>	<p>Платники податку не пізніше 25 числа місяця, наступного за звітним кварталом, подають до податкового органу декларацію про прибуток за звітний квартал, розраховану зростаючим підсумком з початку звітного фінансового року. Повідомлення про результати розрахунків авансових внесків надається податковому органу в строки, передбачені для сплати таких внесків</p>	<p>120% облікової ставки НБУ, що діяла на момент сплати, нарахована на повну суму недоїмки (без урахування штрафів) за весь її строк</p>	<p>Платники, які не мають на момент перевірки податкових декларацій і розрахунків, пов'язаних з нарахуванням та сплатою податку за відповідні періоди, сплачують штраф у розмірі 10 НМДГ за одноразове порушення. Якщо протягом наступних 12 місяців допущено друге або більше таких порушень, сплачується штраф в розмірі 10 НМДГ, помножених на число порушень. За несвоєчасну подачу декларації, розрахунку податку, платіжного доручення на перерахування податку, сплачується штраф у розмірі 10% суми нарахованого податку за кожний випадок порушення. У разі приховування або заниження сум податку — штраф у розмірі 30% від суми донарахованого податку (недоїмки)</p>	<p>Від 5 до 10 неоподатковуваних мінімумів. Повторно протягом року — від 10 до 15 неоподатковуваних мінімумів</p>

